

ریاست جمهوری
سازمان برنامه و بودجه کشور
سازمان مدیریت و برنامه ریزی استان اردبیل

جلد اول : تحلیل وضعیت و ساختار

فصل پنجم:

جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات

آمایش استان

بسمه تعالی

این گزارش بخشی از مجموعه گزارش های جلد اول و شامل مباحث زیر

است:

• جلد اول : تحلیل وضعیت و ساختار

• فصل پنجم (۵): جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات

فهرست کامل مجموعه گزارش های آمایش استان و جایگاه این بخش از

بررسی ها در فهرست کلی در صفحات بعد ارائه شده است.

فهرست گزارش های طرح مطالعات آمایش استان اردبیل

♦ جلد اول: تحلیل وضعیت و ساختار

• فصل اول: تحلیل وضعیت استان

- بخش اول: تحلیل وضعیت منابع طبیعی و محیط زیست

پیوست ۱: هواشناسی

پیوست ۲: زمین شناسی

پیوست ۳: ارزیابی منابع اراضی

پیوست ۴: پوشش گیاهی

پیوست ۵: منابع آب سطحی و زیرزمینی

- بخش دوم: تحلیل اجتماعی و فرهنگی

قسمت اول: تحولات جمعیتی در سه دهه گذشته

قسمت دوم: تحلیل نظام شهری استان

قسمت سوم: تحلیل نظام روستانشینی و عشایری استان

قسمت چهارم و پنجم: تحلیل وضعیت فرهنگی و سرمایه اجتماعی استان

- بخش سوم: تحلیل اقتصادی

قسمت اول: تحلیل ویژگی های اقتصادی جمعیت

قسمت دوم: تحلیل زمینه های فعالیت اقتصادی برحسب بخش های اصلی

پیوست ۱: صنعت و معدن

پیوست ۲: ساختار کشاورزی

پیوست ۳: خدمات

قسمت سوم: تحلیل ویژگی های زیربنایی

قسمت چهارم: تحلیل عرصه های فعالیت اقتصادی

پیوست ۱: اقتصاد شهری

قسمت پنجم: تحلیل اقتصاد کلان استان و جایگاه آن در سطح ملی در ۵ سال

گذشته

• فصل دوم: تحلیل ساختار فضایی موجود

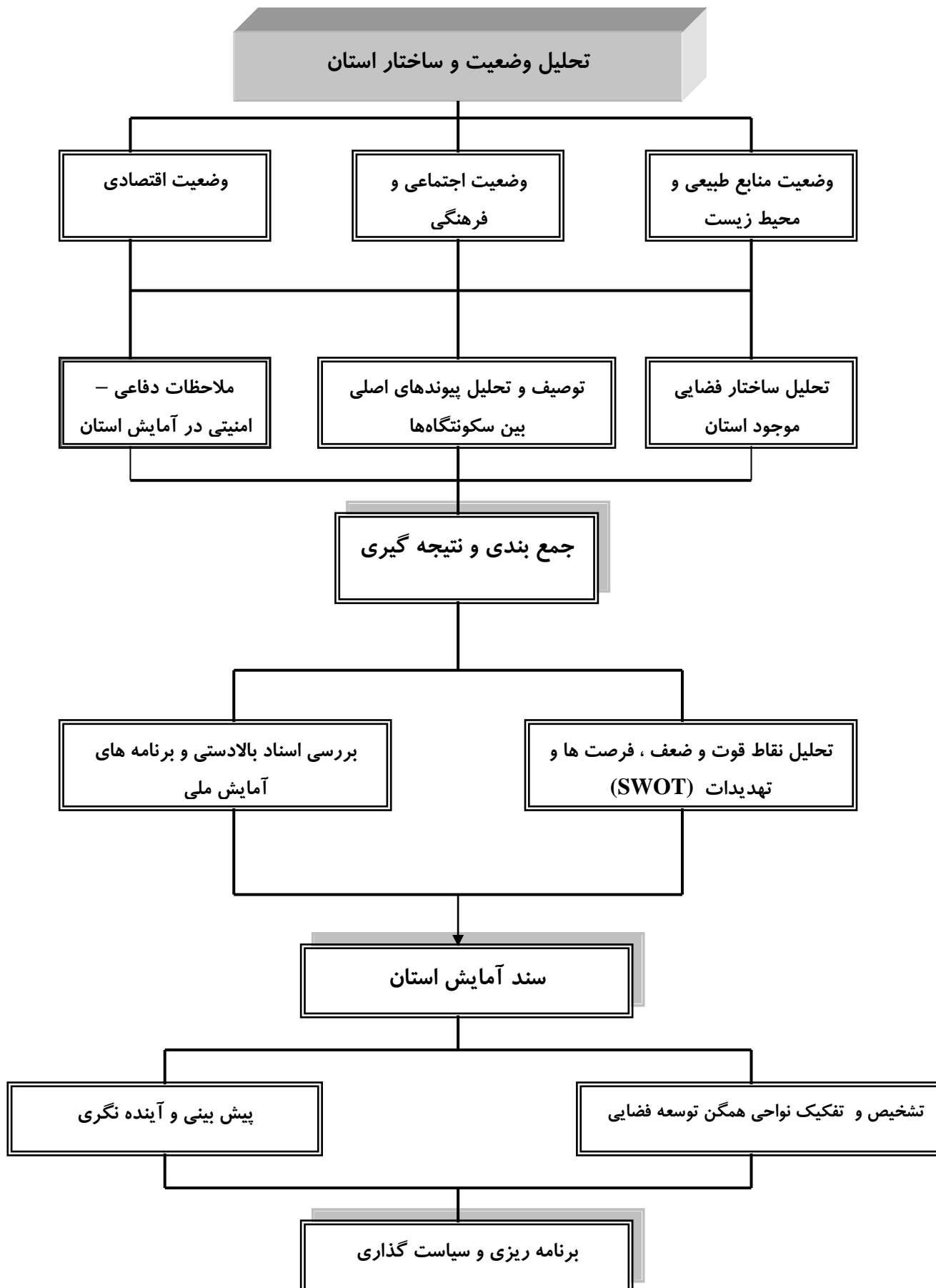
• فصل سوم: توصیف و تحلیل پیوندهای اصلی بین سکونتگاه ها

• فصل چهارم: ملاحظات دفاعی - امنیتی در آمایش استان

• فصل پنجم: جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات

♦ جلد دوم: برنامه ریزی و سیاست گذاری و ساختار مدیریت آمایش استان

چارچوب مطالعات آمایش استان

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	۱: جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات آمایش استان اردبیل
	۱-۱: تبیین سازمان فضایی موجود و ارزیابی توانایی‌ها و محدودیت‌های استان
۱	برای پاسخگویی به رسالت‌ها و مامورت‌های تعیین شده برای استان
۱	۱-۱-۱: تبیین سازمان فضایی موجود
۲	۱-۱-۱-۱: ساختار و ویژگی‌های محیط طبیعی استان
۱۶	۱-۱-۱-۲: ساختار سکونت و الگوی استقرار جمعیت
۲۲	۱-۱-۱-۳: نقاط و گره‌گاهها
۲۵	۱-۱-۱-۴: شبکه‌ها و شریان‌ها
۲۹	۱-۱-۱-۵: سطوح
۵۱	۱-۱-۱-۶: فعالیت‌های اقتصادی
۶۳	۱-۱-۱-۷: بررسی و تحلیل پیوند
۷۱	۱-۱-۱-۸: کارکردها و عملکردها
۷۳	۱-۱-۱-۹: جمع بندی، تحلیل و تبیین سازمان فضایی
۹۰	۱-۱-۲: نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها (SWOT)
۱۰۲	۱-۱-۳: توان پاسخگویی به رسالت‌ها و ماموریت‌ها
۱۰۴	۱-۲: تعیین عدم تعادل‌های موجود در نظام فضایی
۱۰۴	۱-۲-۱: عدم تعادل‌های اقتصادی
۱۰۵	۱-۲-۱-۱: عدم تعادل‌های بخش اشتغال
۱۰۶	۱-۲-۱-۲: عدم تعادل‌های بخش کشاورزی
۱۰۷	۱-۲-۱-۳: عدم تعادل‌های بخش صنایع و معادن
۱۰۸	۱-۲-۱-۴: عدم تعادل‌های بخش خدمات
۱۱۰	۱-۲-۲: عدم تعادل‌های اجتماعی - فرهنگی
۱۱۶	۱-۲-۳: عدم تعادل‌های محیط زیستی

صفحه

عنوان

۱۲۲	۱-۲-۴: عدم تعادل های شهری - روستایی
۱۲۳	۱-۲-۴-۱: عدم تعادل در نقاط شهری
۱۳۰	۱-۲-۴-۲: عدم تعادل در نقاط روستایی
۱۳۱	۱-۲-۴-۳: روند رشد (نرخ رشد) نامتعادل جمعیت در استان
۱۳۲	۱-۲-۴-۴: عدم تعادل های ناشی از مهاجرت جمعیت
	۱-۳: ارزیابی (بازنگری)، اهداف کلی و جهت گیری های توسعه و ارایه پیشنهاد
۱۳۵	به مراجع ذیربط

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۱۴	جدول (۱-۱): کاربری اراضی در استان اردبیل
۱۶	جدول (۱-۲): نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاه های شهری و روستایی استان اردبیل
۴۸	جدول (۱-۳): تعداد جمعیت ساکن در شهرستانهای استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره آماری ۱۳۸۵
۴۹	جدول (۱-۴): تعداد جمعیت شهرهای استان اردبیل طی مقطع آماری ۱۳۸۵
۵۰	جدول (۱-۵): سلسله مراتب سکونتگاه های روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵
۱۲۶	جدول (۱-۶): اندازه واقعی و تئوری مرتبه - اندازه شهرهای استان اردبیل
۱۳۲	جدول (۱-۷): روند تحولات ساکن در استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

فهرست نقشه

صفحه	عنوان
۴	نقشه (۱-۱): طبقات ارتفاعی
۵	نقشه (۱-۲): ارزیابی منابع اراضی
۱۱	نقشه (۱-۳): منابع آب سطحی
۱۳	نقشه (۱-۴): منابع آب زیرزمینی
۱۵	نقشه (۱-۵): کاربری اراضی
۱۸	نقشه (۱-۶): منابع اراضی
۲۰	نقشه (۱-۷): پراکنش آبادیها برحسب ارتفاع
۲۸	نقشه (۱-۸): فاصله زمانی شهرها و روستاهای مکان مرکزی استان اردبیل از یکدیگر
۳۱	نقشه (۱-۹): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان اردبیل
۳۳	نقشه (۱-۱۰): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان بيله سوار
۳۵	نقشه (۱-۱۱): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان پارس آباد
۳۷	نقشه (۱-۱۲): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان خلخال
۳۹	نقشه (۱-۱۳): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان کوثر
۴۱	نقشه (۱-۱۴): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان گرمی
۴۳	نقشه (۱-۱۵): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان مشگین شهر
۴۵	نقشه (۱-۱۶): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان نمین
۴۷	نقشه (۱-۱۷): سازمان فضایی استان اردبیل شهرستان نیر
۵۵	نقشه (۱-۱۸): زراعت آبی
۵۶	نقشه (۱-۱۹): زراعت دیم
۷۵	نقشه (۱-۲۰): سازمان فضایی استان اردبیل
۸۹	نقشه (۱-۲۱): سطح بندی جمعیتی آبادیها در هر ناحیه
۱۲۱	نقشه (۱-۲۲): عدم تعادل های زیست محیطی

صفحه

عنوان

۱۳۳	نقشه (۱-۲۳): عدم تعادل‌های شهری
	نقشه (۱-۲۴): عدم تعادل‌های شهری - روستایی براساس توزیع جمعیت در نقاط شهری
۱۳۴	و روستایی به تفکیک شهرستان

فهرست نمودار

صفحه	عنوان
۹۴	نمودار(۱-۱): تحلیل راهبردی براساس S.W.O.T
۹۴	نمودار(۱-۲): ابعاد چهارگانه تجزیه وتحلیل SWOT
۱۲۵	نمودار(۱-۳): منحنی لورنز توزیع جمعیت و سکونتگاه های در استان اردبیل
	نمودار(۱-۴): مقایسه لگاریتم رتبه - اندازه شهرهای استان اردبیل در دوره های مختلف
۱۲۹	سرشماری ۱۳۶۵ و ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

۱: جمع بندی و نتیجه گیری از مطالعات آمایش استان اردبیل

۱-۱: تبیین سازمان فضایی موجود و ارزیابی توانایی‌ها و محدودیت های استان برای پاسخگویی به رسالت‌ها و مأموریت‌های تعیین شده برای استان

۱-۱-۱: تبیین سازمان فضایی موجود

سازمان فضایی استان اردبیل شامل نقاط و گره‌ها، شبکه‌ها و لکه‌ها یا سطوح است که در قالب یک مجموعه در فضا و در راستای عملکردهای عمومی مجموعه با نظم و ترتیب نظام یافته‌ای توزیع شده و دائماً در حال تحرک و دگرگونی هستند.

این سازمان تحت تاثیر عوامل درونی و بیرونی شامل عوامل محیط طبیعی، اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و ... طی روندهای زمانی مختلف شکل گرفته و دچار تغییر و تحویل شده و سازمان فضایی حال حاضر استان را به وجود آورده است.

جهت تبیین سازمان فضایی استان اردبیل لازم است ابتدا عوامل موثر در شکل‌گیری سازمان فضایی تشریح و مورد بررسی قرار گیرد. از این رو ابتدا عوامل محیط طبیعی و نقش این عوامل به عنوان بستر استقرار نقاط، شبکه‌ها، فعالیت‌های انسانی و ... مورد بررسی قرار گرفته است. سپس شکل‌گیری ساختار سکونت و جمعیت‌پذیری سکونتگاهها بر بستر محیط طبیعی بررسی شده است. در نهایت ویژگی هر یک از نقاط، گره‌ها و شبکه‌های پیوند دهنده این نقاط و کنش انسان به صورت فعالیت‌های اقتصادی برای ادامه زیست و معیشت ظهور یافته و در شکل‌گیری این سازمان موثر بوده مورد بررسی قرار گرفته است.

اردبیل

۱-۱-۱-۱: ساختار و ویژگی های محیط طبیعی استان

محیط طبیعی به عنوان بستر فعالیت های انسان ، دارای ساختار سیستمی است. این سیستم دارای اجزاء و عناصری است که با ویژگی های کمی و کیفی خود ساختار سیستم یا ساخت محیطی را شکل می دهد. هر کدام از این اجزاء ایفاگر نقش معینی هستند که در مجموع - این نقش ها - عملکردهای زیست محیطی را به وجود می آورند . از طرفی، کل این ساختار به صورت منسجم با ویژگی های خود طی روندهای مکانی - زمانی متفاوت به شکل گیری اشکال مختلفی از زیست و سکونت منجر شده است.

با توجه به دیدگاه فوق خلاصه ای از ساختار محیط طبیعی استان اردبیل ارائه شده است. عمده ترین عوامل محیطی مورد بررسی در این بخش عبارتند از :

- ارتفاع و منابع اراضی
- اقلیم
- منابع آب
- کابری اراضی

۱-۱-۱-۱-۱: ارتفاع و منابع اراضی

استان اردبیل از نظر ویژگی های ارتفاعی و توپوگرافیک در بخش مرتفع کشور واقع شده و دارای چهره ای کوهستانی است. از مجموع مساحت این استان ۲۸/۳ درصد دارای ارتفاع ۱۴۰۰-۱۰۰۰ متر، ۲۴/۹ درصد دارای ارتفاع ۱۸۰۰-۱۴۰۰ متر و ۲۳/۷ درصد نیز دارای ارتفاع ۱۸۰۰-۳۴۰۰ متر و ۰/۷ درصد دارای ارتفاع بیش از ۳۴۰۰ متر است. در مجموع ۷۱/۷ درصد از وسعت استان در ارتفاع بیش از ۱۰۰۰ متر توزیع شده است.

با توجه به ویژگی های ارتفاعی و منابع اراضی سه تیپ غالب اراضی در استان به شرح زیر شناسایی شده است.

(الف): ۶۱/۴ درصد از وسعت استان اردبیل کوهستانی است. توزیع مناطق کوهستانی استان به شرح زیر است:

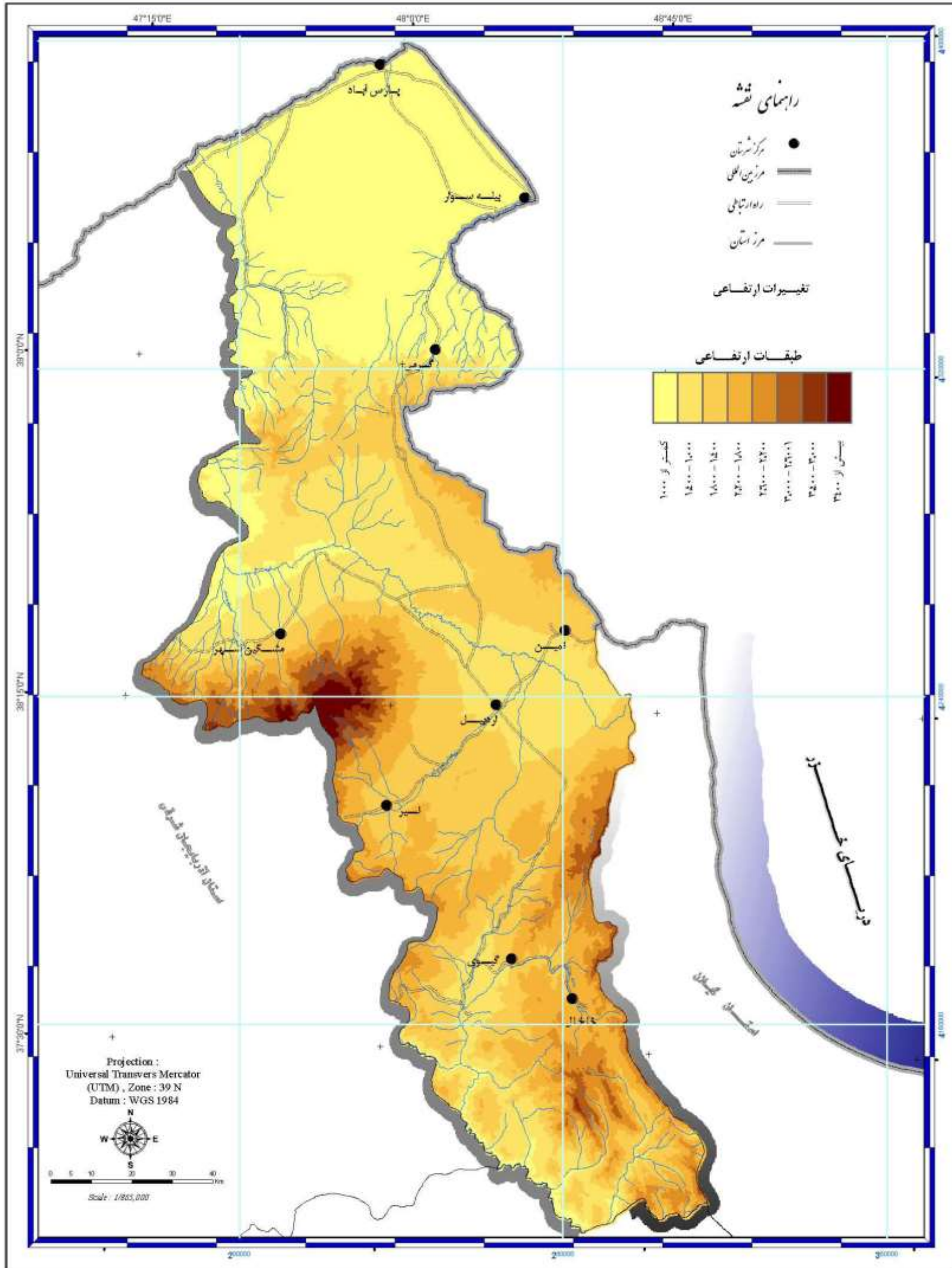
- قسمت جنوب : جنوب دشت اردبیل تا انتهای جنوبی استان در شهرستان خلخال
- قسمت غربی : کوه سبلان و ارتفاعات حاشیه آن
- قسمت شرقی : مرز استان اردبیل با استان گیلان (شهرستان نمین)
- قسمت شمال دشت اردبیل : حد فاصل شهر اردبیل تا اراضی دشت مغان

اردبیل

(ب): ۱۰/۷ درصد از وسعت استان به اراضی دشتی اختصاص دارد.

- دشت مغان : محدوده شهرستانهای پارس آباد و بيله سوار
- دشت اردبیل : محدوده شهرستان اردبیل
- دشت مشگین شهر : محدوده شهر مشگین شهر و اراضی پیرامون آن

(پ): ۲۴/۴ درصد از مساحت استان را تراس های فوقانی تشکیل داده که در مجاورت کوه ها و تپه ها واقع شده اند.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه (۱-۱): طبقات ارتفاعی

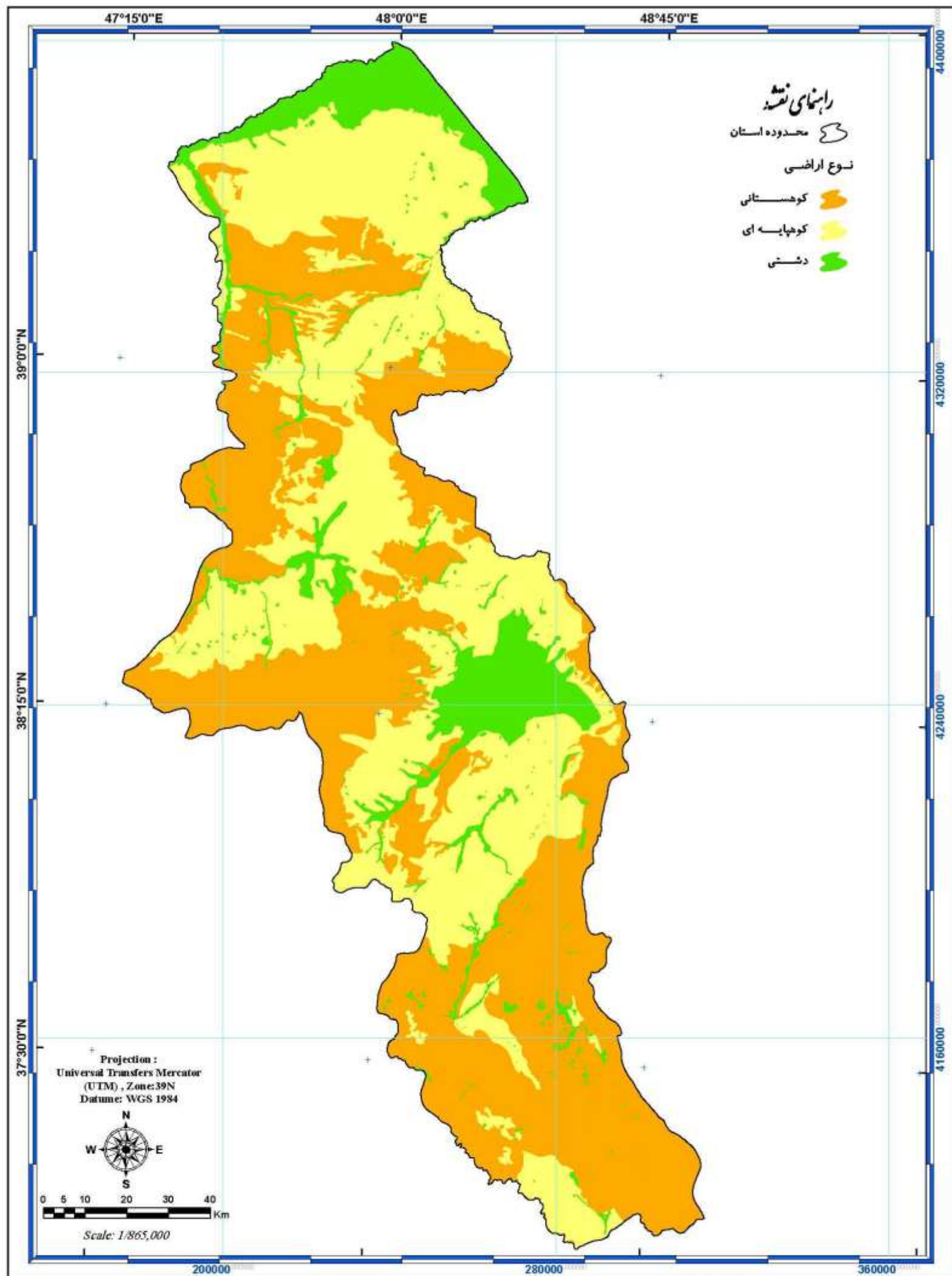
Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

کنسرسیوم مهندسیین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۲: ارزیابی منابع اراضی

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۲-۱-۱-۱: ویژگی های اقلیمی

عوامل و عناصر آب و هوایی (اقلیمی) در تغییرات کمی و کیفی خود اوضاع محیطی را تحت تاثیر قرار داده و بر سکونت گزینی جمعیت، شکل سکونتگاهها و از همه مهم تر وضعیت فعالیت استان تاثیر گذار است. عمده ترین پارامترهای آب و هوایی موثر در سازمان فضایی استان اردبیل عبارتند از :

(الف): درجه حرارت (دما)

نتایج حاصل از بررسی پارامترهای دما در استان اردبیل نشان می دهد بهمن و دی به ترتیب با میانگین $5/8-$ و $5/7-$ درجه سلسیوس سردترین ماههای سال هستند. حداقل دمای سالیانه شهرستانهای شمالی استان (پارس آباد و بیله سوار و بخشهایی از گرمی) دمای بالاتر از ۸ درجه سلسیوس در سال دارند. جنوب استان و ارتفاعات شهرستان خلخال دارای حداقل دمای سالیانه ۰ تا ۳ درجه سلسیوس می باشند.

سردترین مناطق استان نواحی منتهی به کوه سبلان را شامل می شود که در آن نواحی حداقل دمای سالیانه از ۴- درجه سلسیوس نیز فراتر می رود. در شهرستان اردبیل و نواحی مرکزی استان حداقل دما به حدود $2/5$ درجه سلسیوس در سال می رسد.

مرداد و تیر ماه به ترتیب با میانگین $28/4$ و 28 درجه سلسیوس گرمترین ماههای سال هستند.

میانگین حداکثر دمای سالیانه شهرستانهای شمالی استان (پارس آباد و بیله سوار و بخشهایی از غرب شهرستان گرمی) دمای بین ۱۸ الی ۲۰ درجه سلسیوس در سال را دارند. در جنوب غرب استان و نواحی پست شهرستان خلخال، دارای حداکثر دمای سالیانه ۱۷ تا ۱۸ درجه سلسیوس می باشد.

در نواحی منتهی به کوه سبلان حداکثر دمای سالیانه ۷ درجه سلسیوس و در شهرستان اردبیل و نواحی مرکزی استان حداکثر دما به حدود ۱۵ درجه سلسیوس در سال می رسد. در مجموع گرمترین مناطق استان، شهرستانهای شمالی استان (پارس آباد و بیله سوار و بخشهایی از غرب شهرستان گرمی) هستند که در این مناطق دمای هوا بین ۱۳ الی ۱۵ درجه سلسیوس در سال متغیر است.

در جنوب غرب استان و نواحی پست شهرستان خلخال، متوسط دمای سالیانه ۱۰ تا ۱۱ درجه سلسیوس می باشد در حالی که در شرق و ارتفاعات شهرستان خلخال دمای سالیانه هوا بین ۶ تا ۸ درجه سلسیوس می باشد. سردترین مناطق استان در نواحی منتهی به کوه سبلان با متوسط دمای سالیانه ۱ درجه سلسیوس و گاهی پایین تر از آن می باشد.

اردبیل

در شهرستان اردبیل و نواحی مرکزی استان این دما به حدود ۸/۵ درجه سلسیوس در سال می‌رسد.

در شرق استان که منتهی به استان گیلان می‌شود با کاهش ارتفاع و نزدیکی به دریا دمای هوا روند افزایشی می‌یابد.

در استان اردبیل برودت هوا عامل نقش بسیار مهمی در شکل دهی فعالیتها و سکونت دارد. به همین دلیل براساس میزان طول دوره یخبندان که تعداد روزهای آن در سال در نقاط مختلف استان متفاوت است می‌توان استان را به نواحی مختلف تقسیم نمود هر کدام از این نواحی نشانگر امکان زیست و فعالیت و سهولت و صعوبت آن در استان است.

به همین دلیل در ادامه تعداد روزهای یخبندان در استان مورد بررسی قرار گرفته است. سردترین مناطق استان، در نواحی منتهی به کوه سبلان با متوسط دمای سالانه ۱ درجه سلسیوس و گاهی پایین تر از آن و تعداد روزهای یخبندان در حدود ۲۱۰ روز در سال می‌باشد. در شهرستان اردبیل و نواحی مرکزی استان یخبندان تا ۱۳۰ روز در سال می‌رسد. شهرستانهای شمالی استان (پارس آباد و بیله سوار) کمترین تعداد روزهای یخبندان در سال را دارند. جنوب استان، ارتفاعات شهرستان خلخال و همچنین غرب شهرستان کوثر تا ۱۵۰ روز در سال یخبندان دارند. یخبندان در مناطق مرکزی و جنوبی استان از اواخر مهرماه آغاز و تا اوایل فروردین سال بعد تداوم می‌یابد.

(ب)؛ بارش

بارش یکی از تغییرپذیرترین و مهم‌ترین عناصر اقلیمی بوده و به عنوان یکی از عناصر حیاتی نقش مهمی را در توسعه و رشد نواحی بر عهده دارد. میزان بارندگی و نزولات جوی در هر منطقه تحت تاثیر عوامل محلی و فرامحلی است که از جمله این موارد می‌توان به جریانهای آب و هوایی اشاره نمود.

استان اردبیل، تحت تاثیر توده آب و هوایی زیر است.

توده هوای سیبری : ریزش‌های ناشی از فعالیت آن در استان عموماً بارش برف است.

توده هوای مدیترانه ای : با ورود این توده هوا به استان رطوبت هوا افزایش یافته و بارندگی‌های نسبتاً منظمی را ایجاد می‌کند.

جریان اطلس شمالی یا اسکاندیناوی : با ورود این توده هوا به استان اردبیل ریزش‌های جوی منجمد در قالب ریزش برف ظاهر می‌گردد.

بررسی میانگین بارش‌های ناشی از توده‌های هوایی فوق در بررسی‌های اقلیمی استان

نشان می‌دهد میانگین بارش سالانه در استان اردبیل ۳۱۶ میلی‌متر، حداکثر بارش سالانه ۴۶۴

اردبیل

میلی متر (ایستگاه کلور، خلخال) و حداقل بارش سالانه ۲۰۶ میلیمتر (ایستگاه مشیران) بوده است. اردیبهشت ماه با ۱۲/۶ درصد و مرداد ماه با ۳/۷ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین میزان بارش را در سال دارند. همچنین فصل زمستان با ۳۰/۵ درصد و تابستان با ۱۳/۹ درصد به ترتیب فصول پر بارش و کم بارش سال هستند.

بر اساس نتایج حاصل از ترسیم نقشه همباران سالیانه، استان اردبیل به سه ناحیه بارشی عمده تقسیم شده است.

- نواحی شمالی استان (شامل شهرستان های پارس آباد و بیله سوار و بخش هایی از گرمی) دارای کمترین بارندگی سالیانه هستند در این نواحی میانگین بارش از ۲۸۰ میلی متر در سال کمتر است.
- پرباران ترین مناطق استان نیز به دو منطقه تقسیم می شوند:
 - منطقه پر بارش در نواحی منتهی به کوه سبلان ، که دارای بارش بیش از ۵۰۰ میلی متر در سال است.
 - منطقه پر بارش در ارتفاعات شهرستان خلخال و نواحی منتهی به تالش، که دارای بارش حدود ۴۴۰ میلی متر در سال است.
- در مرکز استان بارندگی سالیانه بین ۲۸۰ تا ۳۴۰ میلی متر نوسان دارد.

۳-۱-۱-۱: منابع آب

ویژگیهای منابع آب متأثر از عواملی چون ساخت زمین، توپوگرافی، میزان نزولات جوی، زمان بارش، نوع بارش و پوشش گیاهی است. استقرار مراکز سکونتگاهی و جمعیتی و نحوه پراکنش آنها و نوع فعالیت‌های کشاورزی نیز تحت تاثیر وجود میزان منابع آب قرار دارد. منابع آب مورد استفاده در شامل منابع آب سطحی و زیرزمینی می‌شوند.

(الف): منابع آب سطحی

استان اردبیل در تقسیمات حوزه‌های آبخیز کشور، در محدوده دو حوزه آبخیز رودخانه ارس و سفیدرود قرار گرفته است.

نظر به اینکه حجم بارش در محدوده استان اردبیل ۳۱۶ میلی متر است^۱ و دارای پتانسیل آبی بالایی است و نیز با توجه به کوهستانی بودن محدوده مطالعاتی قسمت عمده بارش‌های سالانه، به صورت آبراهه‌ها و رودخانه‌های سطحی در سطح زمین جاری می‌شود. حجم بارش دریافتی در سطح استان بالغ بر ۶۰۶۶/۷۵ میلیون مترمکعب برآورد شده است. عمده ترین جریانات رودخانه ای استان عبارتند از: ارس چای، قره سو، بالیخوچای، قوری چای، قزل اوزن چای، بلغارچای و اهرچای

• رودخانه ارس

این رودخانه از مهمترین رودخانه های شمال ایران و استان اردبیل است. در شمالی ترین بخش دشت مغان جریان دارد.

• رودخانه قره سو

این رودخانه از سرشاخه های مهم ارس است. این رودخانه پس از مشروب نمودن اراضی شهرستان اردبیل وارد منطقه مشگین شهر شده و با جریانی جنوبی - شمالی با عبور از منطقه اصلاندوز به رودخانه ارس می پیوندد.

• رودخانه بالیخو چای

این رودخانه از شاخه های مهم رودخانه قره سو می باشد که در جنوب باختری شهرستان اردبیل جریان دارد. شهرهای اردبیل و نیر درحوزه آبریز این رودخانه واقع شده‌اند.

^۱ میانگین بارش سالانه در کل کشور ۲۴۷ میلی متر است.

• رودخانه قوری چای

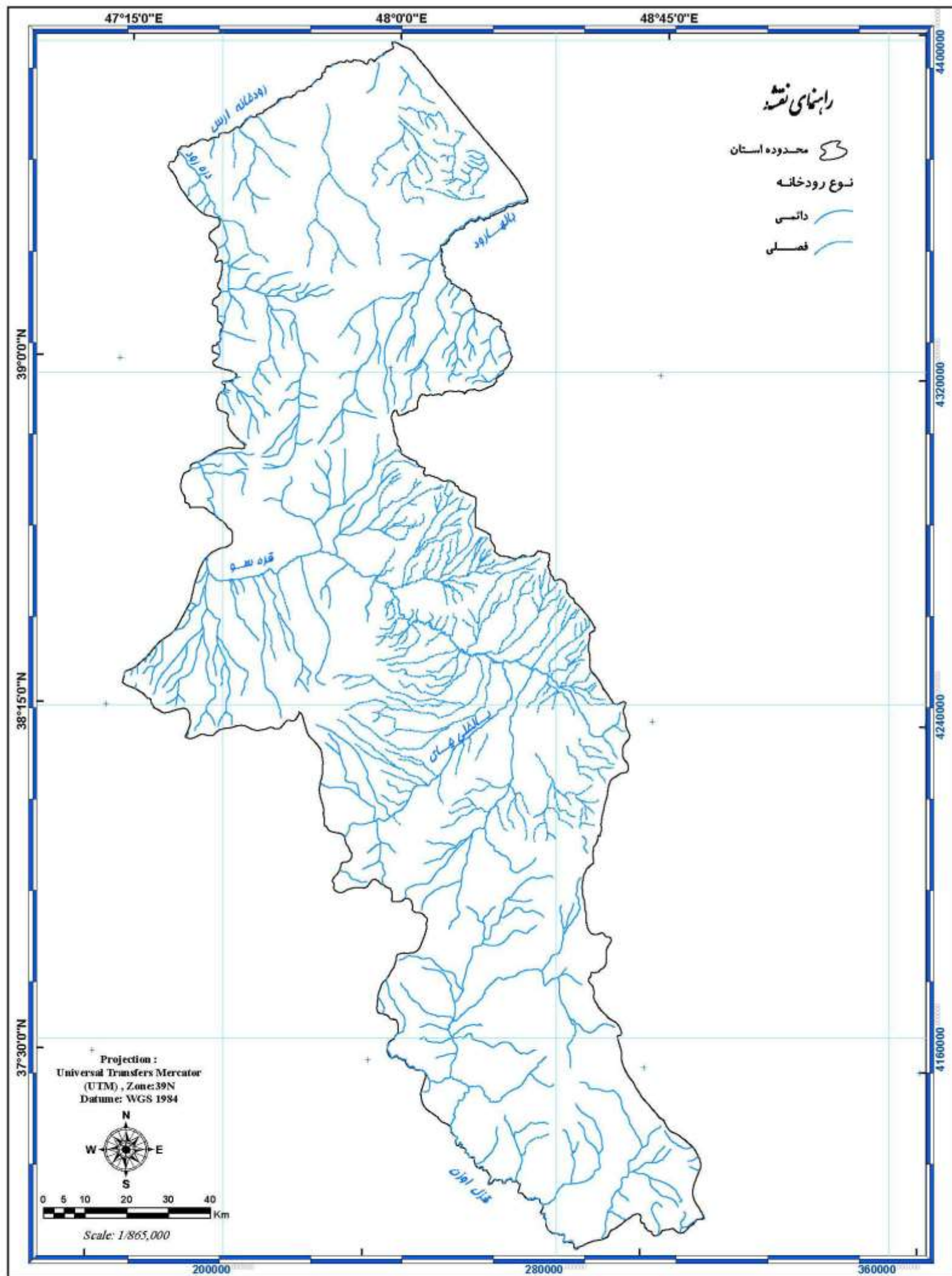
این رودخانه از ارتفاعات بزقوش خاوری در جنوب غربی اردبیل سرچشمه می گیرد. این رودخانه پس از عبور از روستاهای جن قشلاقی، مهماندوست علیا و سفلی و کمی آباد را مشروب نموده و وارد شهر اردبیل می گردد و از غرب آن عبور نموده و در روستای نوجه ده وارد قره سو می گردد.

• رودخانه قزل اوزن چای

این رودخانه یکی از دو شاخه مهم سفید رود بوده که آبهای مناطق وسیعی از استانهای کردستان ، همدان، اردبیل ، آذربایجان شرقی، قزوین و زنجان را جمع آوری و در سد منجیل وارد سفید رود می نماید.

• رودخانه بلغارچای

این رودخانه در شرق گرمی جریان دارد و از کوههای مرزی قرچه داغ سرچشمه گرفته و در حوالی روستای علی آباد وارد مرز می شود.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۳: منابع آب سطحی

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

(ب) : منابع آب زیرزمینی

عمده ترین منابع آب زیرزمینی استان اردبیل شامل چاه‌های عمیق ، نیمه عمیق ، چشمه‌ها و قنوات است. براساس اطلاعات ارایه شده در گزارش منابع آب در محدوده استان اردبیل ۶۹۷۸ منبع آب زیرزمینی با مجموع تخلیه سالیانه ای معادل با ۳۶۳/۱۹ میلیون مترمکعب شناسایی شده است. در ادامه شرح مختصری در رابطه با هریک از منابع مذکور ارایه شده است.

• چاه‌های نیمه عمیق

در محدوده استان اردبیل ۳۳۸۰ حلقه چاه نیمه عمیق با مجموع تخلیه سالیانه ۸۴/۱۵ میلیون مترمکعب وجود دارند. چاه‌های نیمه عمیق به لحاظ تعداد ، بیشترین منابع آب زیرزمینی استان به شمار می‌روند. چاه‌های نیمه عمیق بیشتر در محدوده دشت اردبیل و مشگین شهر پراکنش دارند.

• چاه های عمیق

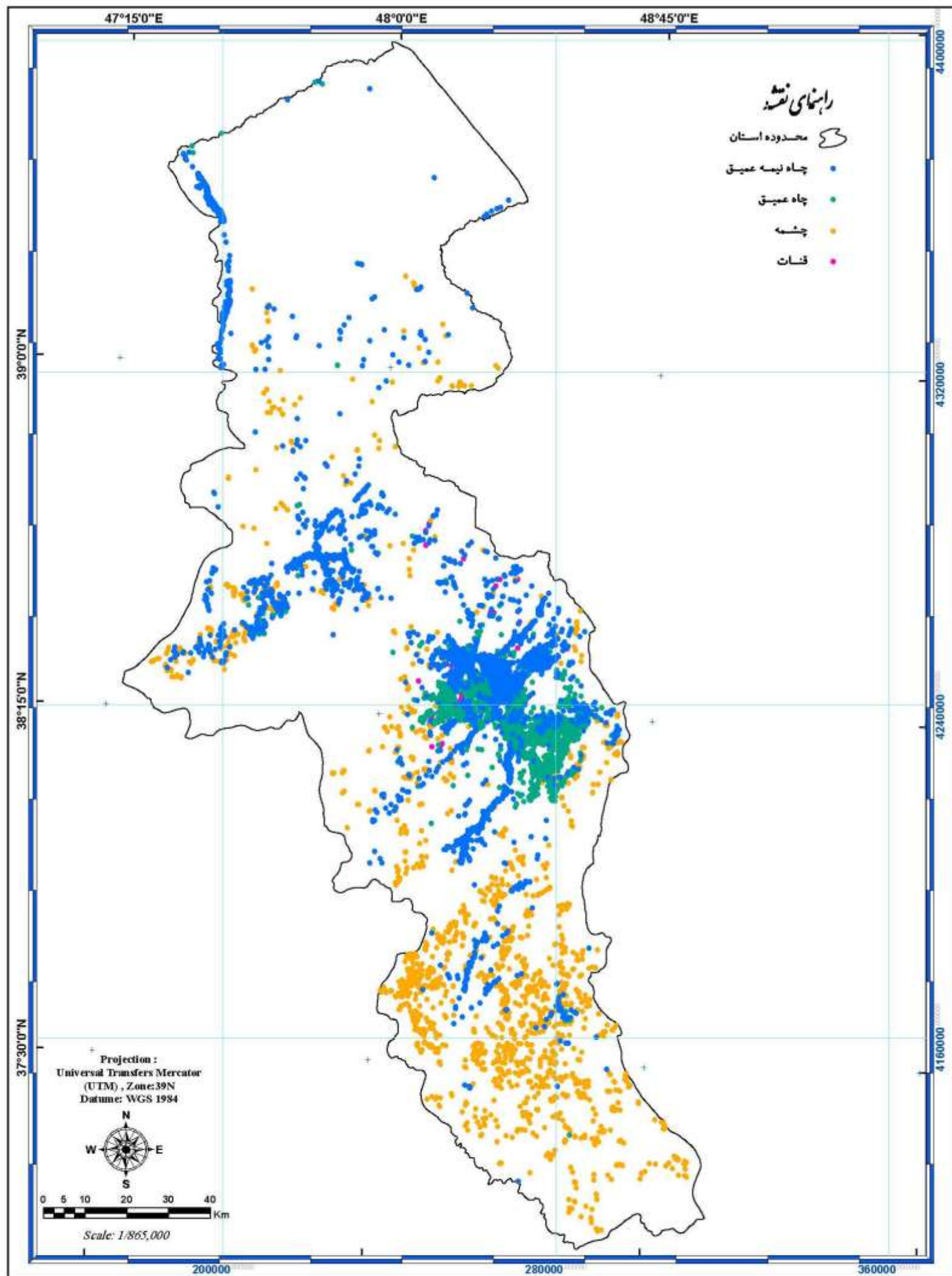
تعداد ۱۳۳۰ حلقه چاه عمیق با مجموع تخلیه سالیانه بیشترین تراکم چاه‌های عمیق در محدوده دشت اردبیل مشاهده می شوند.

• چشمه ها

در سطح استان اردبیل ۱۳۵۶ دهنه چشمه با تخلیه سالیانه ۴۴/۰۹ میلیون مترمکعب وجود دارد. بیشترین تراکم چشمه ها در استان در بخش جنوبی است و در محدوده شهرستان‌های گیوی و خلخال مشاهده می شود.

• قنوات

در محدوده استان اردبیل ۱۵۶ رشته قنات با مجموع تخلیه ۱۱/۰۶ میلیون مترمکعب در سال شناسایی شده است. قنوات استان در محدوده شهرستان‌های اردبیل ، نمین ، مشگین شهر و گرمی مشاهده می شود.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۴-۱: منابع آب زیرزمینی

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

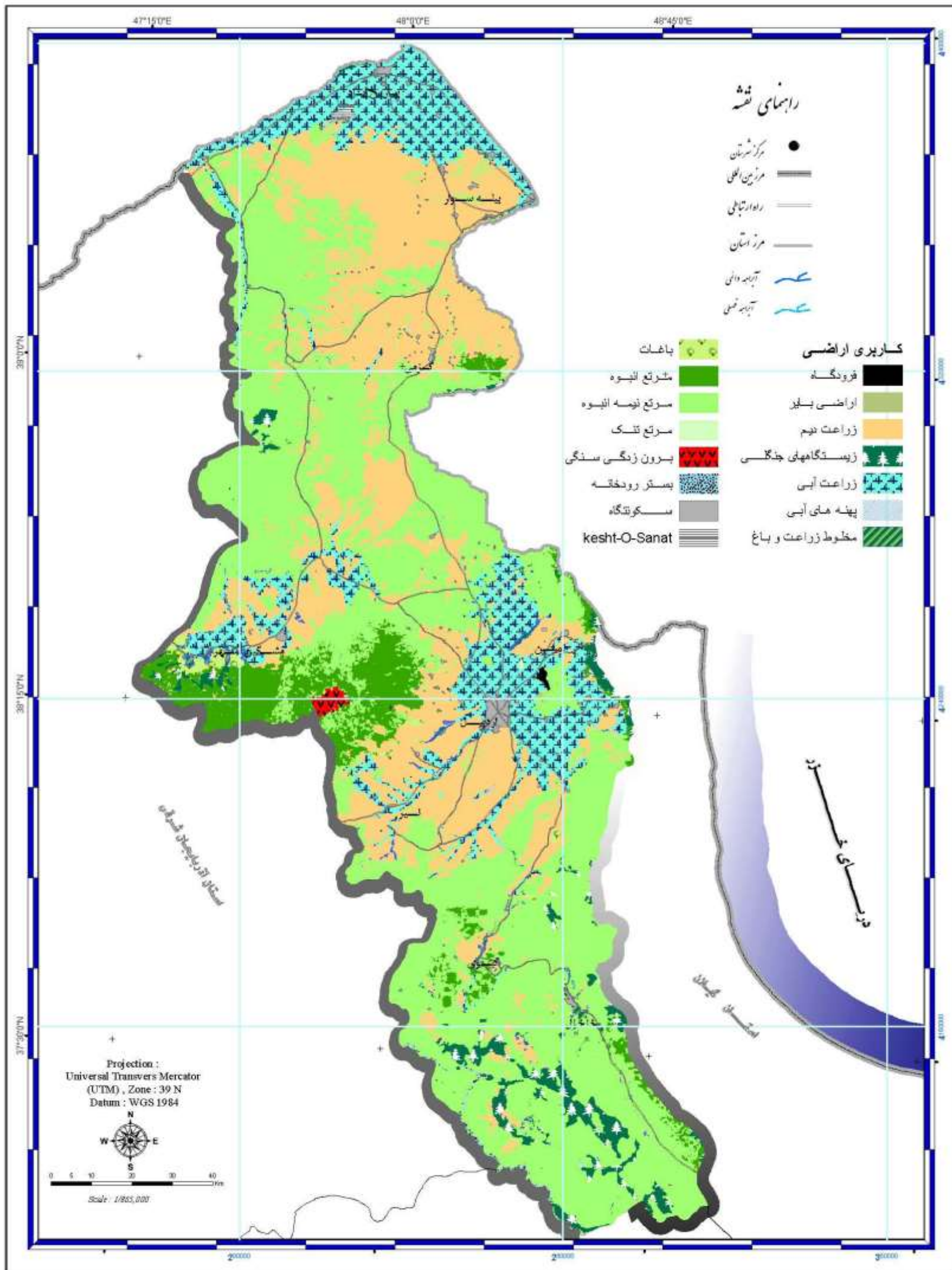
۴-۱-۱-۱-۱: کاربری اراضی

بررسی کاربری اراضی در مطالعات آمایش سرزمین تا حد زیادی در شناخت پتانسیل‌های استان موثر است.

بررسی های انجام شده و نتایج حاصل از تهیه نقشه کاربری اراضی استان نشان می‌دهد از مجموع ۱۷۸۶۷ کیلومتر مربع مساحت استان اردبیل ۴۸ درصد به مراتع تعلق دارد. از مجموع مساحت مراتع استان ۴۱/۹ درصد مربوط به مراتع درجه ۲ و ۶/۱ درصد مربوط به مراتع درجه ۱ می باشد. پس از اراضی مرتعی کاربری اراضی دیم با اختصاص ۳۲/۲ درصد از مساحت استان در جایگاه دوم قرار گرفته‌اند. اراضی آبی ۱۲/۵ درصد، اراضی جنگلی ۳/۳ درصد، ۴ درصد نیز به سایر کاربریها اختصاص دارد که شرح مربوط به هریک در جدول شماره (۱-۱) ارایه شده است.

جدول (۱-۱): کاربری اراضی در استان اردبیل

درصد	مساحت (هکتار)	نوع کاربری
۱۲/۵	۲۲۱۸۴۵/۱	اراضی آبی
۳۲/۵	۵۷۳۱۶۴/۴	اراضی دیم
۰/۸	۱۳۵۷۰/۹	باغ
۰/۶	۱۰۸۰۴/۸	باغ و اراضی آبی
۰/۵	۸۳۱۴/۴	باغ و اراضی دیم
۶/۱	۱۰۹۰۲۳/۶	مرتع درجه یک
۴۱/۹	۷۴۵۷۵۰/۸	مرتع درجه دو
۰	۱۷۷/۶	مرتع درجه سه
۳/۳	۵۸۷۲۵/۷	جنگل
۰/۸	۱۴۰۷۵/۱	بیشه زار
۰/۴	۸۷۴/۹	بستر رودخانه
۰/۰۵	۱۰۶۳/۶	دریاچه
۰/۰۵	۱۰۵۳/۸	اراضی بایر
۰/۲	۳۴۶۴/۹	برونزد سنگی
۰/۸	۱۰۵۹۹/۲	مناطق مسکونی
۱	۱۷۹۹/۲	کشت و صنعت
۰/۰۷	۱۲۵۹/۷	فرودگاه
۱۰۰	۱۷۸۰۰۶۷/۷	جمع

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۵ : (کاربری اراضی)

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

کنسرسیوم مهندسیین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

اردبیل

۲-۱-۱: ساختار سکونت و الگوی استقرار جمعیت

عوامل محیط طبیعی از جمله موقعیت طبیعی در شکل گیری و استقرار سکونتگاههای انسانی و جمعیت پذیری آنها تاثیر مستقیم دارند. شکل گیری، استقرار و توزیع سکونتگاههای انسانی در استان اردبیل نیز از این قاعده مستثنی نبوده است. در استان اردبیل ۱۳۹۳ سکونتگاه شهری و روستایی شامل ۲۱ سکونتگاه شهری و ۱۳۷۲ سکونتگاه روستایی وجود دارد. این سکونتگاه ها همان نقاط یا گره گاههای سازمان فضایی هستند که با شبکه شریانهای جاده ای به یکدیگر متصل شده اند. مجموعه سکونتگاه های استان اردبیل با توجه به نحوه استقرارشان در فضا سطوحی قراردادی را به نام شهرستان شکل داده اند. استان اردبیل شامل ۹ شهرستان است. نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاه های شهری و روستایی استان اردبیل در سطح شهرستانهای آن به شرح جدول (۱-۲) است.

جدول (۱-۲): نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاههای شهری و روستایی استان اردبیل

شهرستان	جمع تعداد سکونتگاه	سکونتگاههای روستایی	سکونتگاههای شهری
اردبیل	۱۶۱	۱۵۸	۳
بيله سوار	۱۸۳	۱۸۱	۲
پارس آباد	۱۵۶	۱۵۴	۲
خلخال	۱۳۰	۱۲۷	۳
کوثر	۹۷	۹۶	۱
گرمی	۲۵۱	۲۴۹	۲
مشگین شهر	۲۴۲	۲۳۹	۳
نمین	۸۹	۸۶	۳
نیر	۸۴	۸۲	۲
جمع	۱۳۹۳	۱۳۷۲	۲۱

اردبیل

۱-۲-۱-۱: تبیین الگوی استقرار براساس ویژگی های توپوگرافیک

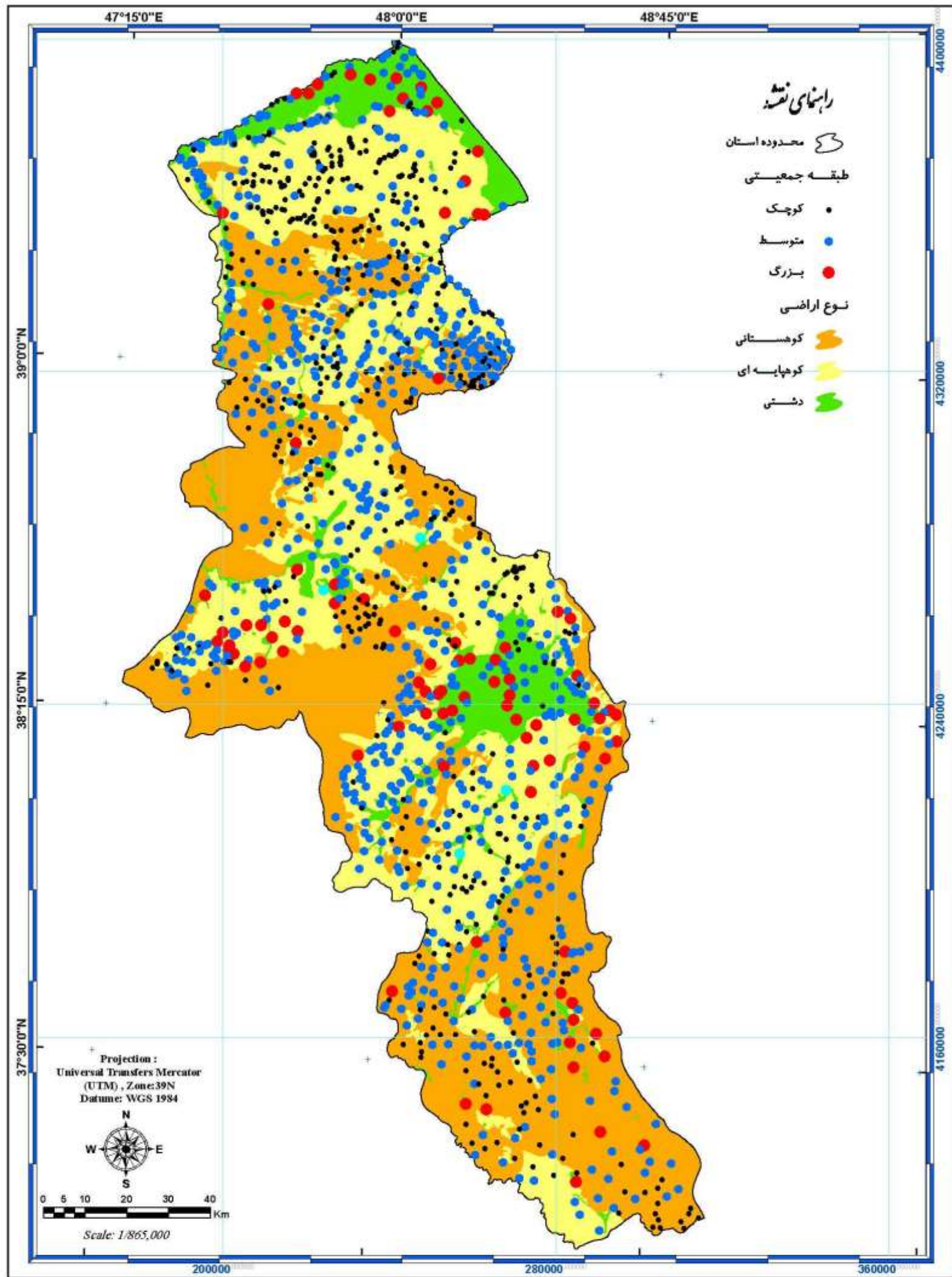
تطبیق موقعیت استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی استان با وضع پستی و بلندی های استان نشان می دهد از مجموع ۱۳۹۳ سکونتگاه شهری و روستایی مستقر در استان در سال ۱۳۸۵، حدود ۵۵/۳ درصد دارای موقعیت کوهستانی ۲۶/۷ درصد دارای موقعیت کوهپایه ای یا دامنه ای و ۱۸ درصد دارای موقعیت دشتی هستند.

بررسی نحوه توزیع جمعیت براساس وضع پستی و بلندی (موقعیت توپوگرافی) نشان می دهد از مجموع ۱۱۳۹۴۸۹ نفر جمعیت ساکن استان اردبیل ۶۹/۷ درصد در مناطق دشتی، ۱۵/۹ درصد در مناطق کوهپایه ای و ۱۴/۴ درصد در مناطق کوهستانی ساکن بوده اند.

بررسی های انجام شده بر روی نحوه توزیع جمعیت به تفکیک نقاط شهری و روستایی براساس عوامل توپوگرافیک در سطح استان نشان می دهد از مجموع جمعیت روستایی استان در سال ۱۳۸۵ که معادل ۴۲۳۸۹۲ نفر بوده است ۳۲/۲ درصد در مناطق دشتی، ۲۸ درصد در مناطق کوهپایه ای و ۳۹/۸ درصد در مناطق کوهستانی ساکن بوده اند.

از مجموع ۷۱۵۵۹۷ نفر جمعیت شهری نیز ۸۲ درصد در نقاط دشتی و ۱۸ درصد در نقاط کوهستانی و کوهپایه ای ساکن بوده اند.

براین اساس با توجه به توزیع ۱۸ درصدی سکونتگاههای شهری و روستایی استان در مناطق دشتی، علیرغم نسبت کم سکونتگاهها در این مناطق حجم زیادی از جمعیت استان (۶۹/۷ درصد جمعیت) در سطح محدود و کمی (۱۰/۷ درصد وسعت استان) استقرار یافته اند.

مطالعات آمایش استان اردبیل

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

توزیع سکونت گاه های روستایی بر اساس منابع اراضی

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

نقشه ۶-۱

اردبیل

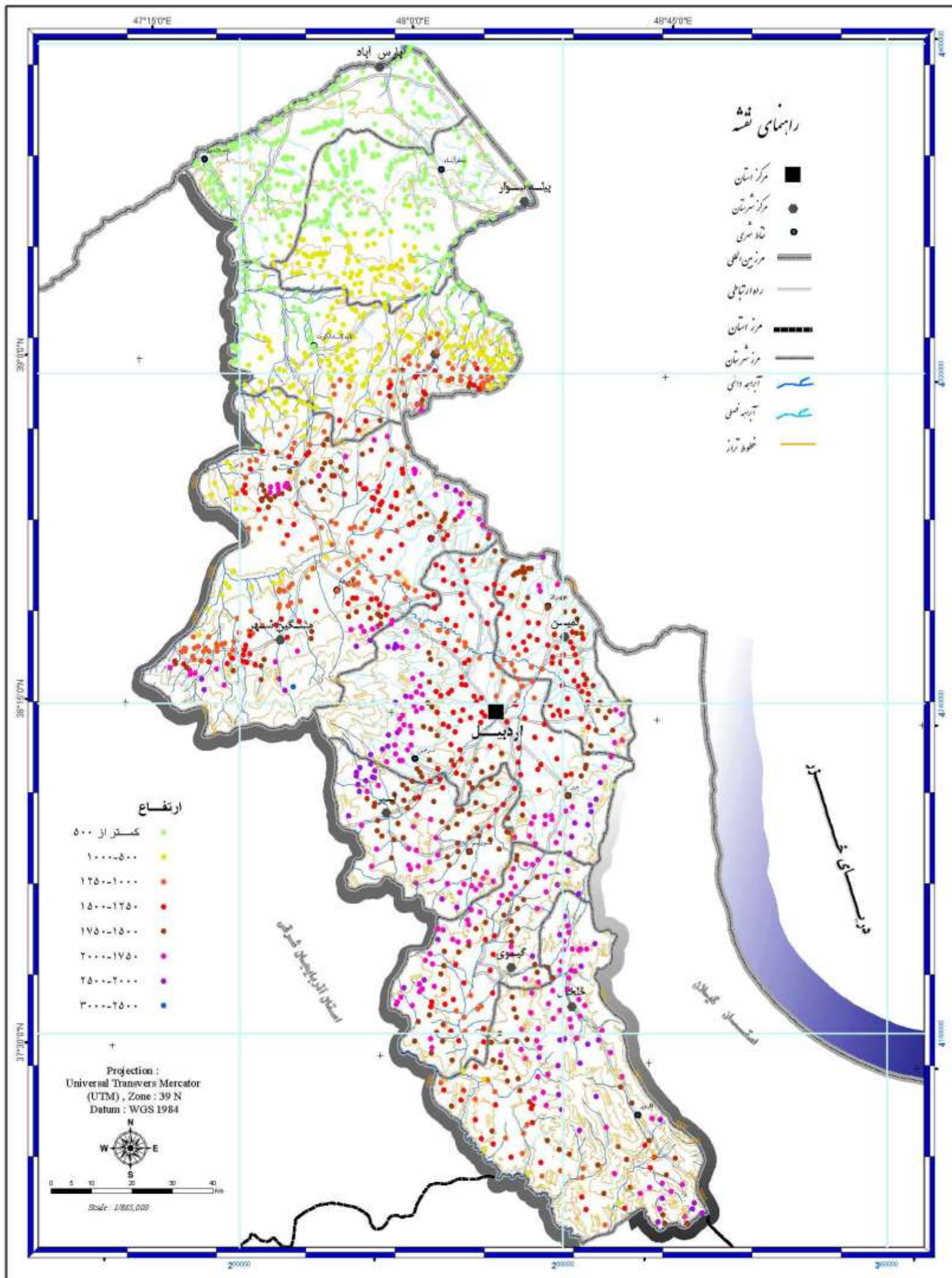
۲-۲-۱-۱: تبیین الگوی استقرار براساس عامل ارتفاع

استقرار جمعیت و سکونتگاههای انسانی در هر منطقه با عامل ارتفاع ارتباطی مستقیم داشته و نقش مهمی را در مکان‌گزینی جوامع انسانی ایفا می‌نماید.

توزیع و پراکنش جمعیت و سکونتگاههای روستایی در استان اردبیل نیز به شدت از عامل ارتفاع تاثیر پذیرفته است. از مجموع ۱۳۹۳ سکونتگاه شهری و روستایی مستقر در این استان ۲۳/۸ درصد در ارتفاع کمتر از ۵۰۰ متر ۱۴/۶ درصد در ارتفاع ۵۰۰-۱۰۰۰ متر، ۲۹ درصد در ارتفاع ۱۰۰۰-۱۵۰۰ متر، ۱۷/۴ درصد در ارتفاع ۱۵۰۰-۱۷۵۰ متر، ۱۰/۹ درصد در ارتفاع ۱۷۵۰-۲۰۰۰ متر و ۴/۳ درصد نیز در ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر استقرار یافته‌اند.

توزیع جمعیت براساس طبقات ارتفاعی نیز نشان می‌دهد از مجموع ۱۱۳۹۴۸۹ نفر جمعیت ساکن استان ۱۹/۸ درصد در ارتفاع کمتر از ۵۰۰ متر، ۴/۱ درصد در ارتفاع ۵۰۰-۱۰۰۰ متر، ۵۳/۴ درصد در ارتفاع ۱۰۰۰-۱۵۰۰ متر، ۱۴/۷ درصد در ارتفاع ۱۷۵۰-۱۵۰۰ متر، ۸/۵ درصد در ارتفاع ۱۰۰۰-۱۷۵۰ متر و ۳/۷ درصد در ارتفاع بیش از ۲۰۰۰ متر سکونت دارند.

براین اساس طیف ارتفاعی ۱۰۰۰-۱۵۰۰ متر بیشترین نسبت استقرار سکونتگاه و جمعیت ساکن در آنها را به خود اختصاص داده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۷: (پراکنش آبادیها بر حسب ارتفاع)

کنسرسیوم مهندسين مشاور

رويان و رويان فرانگار سيستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

اردبیل

۳-۲-۱-۱-۱: تبیین الگوی استقرار براساس کاربری اراضی

کاربری اراضی حاصل و ترکیب فعالیت انسان و قابلیت های مکان می باشد. اگرچه کاربری اراضی در واقع ماحصل فعالیت های جمعیت است، اما خود به نحوی دلیل بر وجود قابلیت ها و امکان استفاده از قابلیت های محیط طبیعی می باشد.

توزیع سکونتگاه های شهری و روستایی در استان اردبیل، نوع کاربریها دارای ارتباطی مستقیم است. بدین گونه که در نقاطی که اراضی به اراضی کشاورزی آبی اختصاص یافته اند، عملاً تعداد سکونتگاهها زیاد و متراکم بوده و بالعکس در مناطقی که مراتع گسترده تر هستند سکونتگاهها کوچکتر و کم جمعیت تر هستند و تراکم آنها نیز بسیار اندک است.

بررسی های انجام شده بر روی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاه های شهری و روستایی در استان اردبیل با توجه به نحوه استفاده از اراضی (کاربری اراضی) نشان می دهد از مجموع ۱۳۹۳ سکونتگاه مستقر در این استان ۲۲/۲ درصد در اراضی آبی، ۴۱/۶ درصد در اراضی دیم و ۳۶/۲ درصد در اراضی مرتعی - جنگلی استقرار یافته اند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش جمعیت نیز نشان می دهد از مجموع ۱۱۳۹۴۸۹ نفر جمعیت استان اردبیل ۴۵ درصد در اراضی آبی، ۴۵/۴ درصد در اراضی دیم و ۹/۶ درصد در اراضی مرتعی - جنگلی استقرار یافته و ساکن بوده اند.

براین اساس با توجه به وسعت بسیار محدود اراضی آبی که تنها ۱۳/۱ درصد از وسعت استان را شامل می شوند تراکم بالای جمعیت و سکونت در سطح محدوده مشاهده می شود.

۳-۱-۱-۱: نقاط و گره گاهها

مهم ترین و عمده ترین نقاط و گره گاهها در سازمان فضایی استان اردبیل نقاط سکونتگاهی شامل شهرها و روستاها هستند. همانگونه که اشاره شد در سطح استان اردبیل ۱۳۹۳ سکونتگاه دایمی و دارای جمعیت ساکن وجود دارد. از این تعداد ۲۱ نقطه شهر بوده و ۱۳۷۲ نقطه دیگر روستا هستند. ویژگی این نقاط به شرح زیر است.

۳-۱-۱-۳-۱: شهرها

بر مبنای آخرین نتایج حاصل از سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ و همچنین آخرین تقسیمات اداری - سیاسی کشور در سال ۱۳۸۱ در استان اردبیل ۲۱ نقطه شهری وجود دارد. این نقاط شامل شهرهای اردبیل، پارس آباد، مشگین شهر، خلخال، بيله سوار، گرمی، نمین، گیوی، جعفرآباد، عنبران، نیر، آبی بیگلو، هشتجین، سرعین، اصلاندوز، لاهرود، کلور، هیو، رضی، تازه کند آنگوت و کوراییم هستند. به جز شهر اردبیل که تا سال ۱۳۴۵ بزرگترین مرکز شهری شرق آذربایجان به شمار می آمده است هیچ کانون شهری دیگری با جمعیتی بیش از ۱۰ هزار نفر در محدوده مطالعاتی وجود نداشته است. پس از اردبیل شهرهای مشگین شهر، خلخال و گرمی شهرهایی با قدمت نسبتاً طولانی تر بوده و هر یک در محل استقرار خود به ترتیب در غرب، جنوب و شمال شرق استان دارای نقش و کارکردهای تعیین کننده بوده اند.

شهر پارس آباد از کانون های شهری نوپایی است که طی ۴ دهه اخیر متاثر از توسعه فعالیت های کشاورزی به شیوه مدرن در محدوده دشت مغان شکل گرفته و با رشد خیلی سریع در حال حاضر پس از اردبیل به عنوان دومین کانون شهری در شمال استان ایفای نقش می نماید. سایر شهرهای استان نیز نقاط روستایی بوده اند که طی دو دهه اخیر با هویت روستایی به عنوان نقاط شهری تغییر نقش داده اند.

نقاط شهری استان اردبیل در آخرین سرشماری عمومی جمعیت در سال ۱۳۸۵ معادل ۷۱۵۵۹۷ نفر جمعیت داشته اند. این تعداد ۵۸/۴ درصد از کل جمعیت ساکن در استان اردبیل را شامل شده اند.

بررسی نحوه توزیع و پخشایش جمعیت شهری در سطح شهرهای استان نشان می دهد شهر اردبیل ۵۸/۴ درصد از کل جمعیت شهری استان را به خود اختصاص داده است و به عنوان شهر نخست در سلسله مراتب شهری استان ایفای نقش می نماید. همچنین این شهر ۳۴/۱ درصد از جمعیت کل استان را در خود جای داده است. تمرکز جمعیت بیش از یک سوم

اردبیل

جمعیت استان و بیش از ۵۰ درصد از جمعیت شهری استان در شهر اردبیل نشانگر بزرگ تری شهر اردبیل است.

پس از شهر اردبیل شهر پارس آباد با اختصاص ۱۱/۵ درصد از مجموع جمعیت شهری استان به خود دومین شهر استان ایفای نقش می نماید. شهر مشگین شهر، خلخال و گرمی به ترتیب با اختصاص ۸/۹، ۵/۶ و ۴ درصد از جمعیت شهرنشین استان در رده های سوم تا پنجم قرار گرفته اند. سایر شهرهای استان نیز با اختصاص سهم جمعیتی کمتر از ۴ درصد در رتبه های ششم تا بیست و یکم قرار دارد.

لازم به ذکر است توزیع و پراکنش جمعیت شهری در استان اردبیل در حالت نرمال و طبیعی باید به گونه ای باشد که شهر دوم استان، شهر پارس آباد، یک دوم جمعیت شهر نخست را دارا باشد. اما این در حالی است که شهر پارس آباد در حال حاضر یک پنجم جمعیت شهر نخستن استان اردبیل را به خود اختصاص داده است.

وضعیت کنونی توزیع جمعیت در نقاط شهری استان نشانگر وضعیت عدم تعادل و توازن در توزیع جمعیت در استان است.

در آخرین مقطع سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ تعداد آبادیهای دارای سکنه استان ۱۳۷۲ آبادی بوده است. از این تعداد ۵۳۹ آبادی (۳۹/۲ درصد) در رده کوچک (۱-۹۹ نفر) و ۷۴۱ آبادی (۵۴ درصد) در رده متوسط قرار گرفته اند. از مجموع آبادیهای این دوره ۵۸۵ آبادی (۴۲/۶ درصد) در رده ۴۹۹-۱۰۰ نفر، ۱۵۶ آبادی (۹/۱ درصد) در رده ۹۹۹-۵۰۰ نفر جای داشته اند. در رده بزرگ نیز ۹۲ آبادی (۶/۷ درصد) قرار داشته اند. از این تعداد ۸۲ آبادی (۶ درصد) در رده ۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۱۰ آبادی (۰/۷ درصد) در رده ۲۵۰۰ نفر و بیشتر قرار گرفته اند.

توزیع جمعیت روستایی استان در هر یک از رده های مورد بررسی نشان می دهد در این دوره از مجموع ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت روستایی شان در استان (۵/۸ درصد) در آبادیهای کوچک (۱-۹۹ نفر)، ۵۸ درصد در آبادیهای متوسط (۴۹۹-۱۰۰ نفر و ۹۹۹-۵۰۰ نفر) و ۳۶/۲ درصد در آبادیهای بزرگ (۲۴۹۹-۱۰۰۰ نفر و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر) ساکن بوده اند.

سطح بندی سکونتگاهی روستایی استان براساس کارکرد و عملکردهای مربوط به هر یک پنج سطح عملکردی را برای نقاط روستایی نشان می دهد.

در سطح یک برخوردارترین روستاها (یا به عبارت دیگر روستاهای با برخورداری بسیار بالا) قرار می گیرند. ۵/۷ درصد از روستاهای استان در این سطح قرار دارند.

در سطح دو روستاهای با برخورداری نسبتاً بالا قرار دارند. ۲۰/۳ درصد از روستاهای استان در سطح دو جای گرفته اند.

اردبیل

در سطح سه روستاهای برخوردار جای گرفته اند. ۲۶ درصد از روستاهای سطح سه قرار دارند.

در سطح چهار روستاهای کم برخوردار طبقه بندی شده اند. در این سطح ۲۲/۱ درصد از روستاهای استان قرار دارند.

در سطح پنج که روستاهای با برخورداری ضعیف و بسیار ضعیف را شامل می شود ۲۲/۱ درصد از روستاها قرار گرفته اند.

بر اساس سطح بندی انجام شده ۱۶ روستا به عنوان مکان مرکزی در سطح استان تشخیص داده شد. این روستاها به عنوان مراکز عمده ارائه خدمات به روستاهای پیرامونی خود ایفای نقش نموده و روابط عملکردی - کارکردی روستاهای حوزه نفوذ خود را تنظیم می نمایند. روستاهای دولت آباد، ننه کران، نیارق، حور، ثمرین، الین، قصابه، فخرآباد، قوشه، مرادلو، قره آغاج، انجیرلو، زهرا، تازه کند قدیم، خوجین، و لرد روستاهای مکان مرکزی استان اردبیل هستند.

۴-۱-۱-۱: شبکه ها و شریان ها

شبکه ها یا خطوط ارتباطی شامل راه، مخابرات، انرژی و ... به عنوان شریان های حیاتی و متصل کننده نقاط و گره ها عمل می کنند.

در استان اردبیل مجموعه نقاط و گره ها های اصلی و مهم (نقاط شهری و روستایی) در درجه اول از طریق خطوط ارتباطی جاده ای به یکدیگر متصل شده و سطوحی از سازمان فضایی استان را شکل داده اند.

بر پایه آمارهای اخذ شده از اداره کل راه و ترابری استان اردبیل در مورد طول راههای استان در سال ۱۳۸۵ این استان دارای ۱۴۸۰/۱ کیلومتر راه بین شهری و ۵۰۸۱/۲ کیلومتر راه روستایی است که با شدتی متفاوت در شهرستانهای استان امتداد یافته است.

بر پایه برآورد انجام شده از طول تعدیل شده راههای شهرستانهای استان برحسب طول جاده اصلی معمولی، کل طول راههای استان معادل ۵۶۸۳/۶ کیلومتر جاده اصلی معمولی است که از آن ۱۶۲۴/۲ کیلومتر (۲۸/۶ درصد) جاده بین شهری و ۴۰۵۹/۴ کیلومتر (۷۱/۴ درصد) جاده روستایی است.

الگوی توزیع راههای استان در شهرستانهای تابعه آن نشان می دهد، از کل این راهها (برحسب معادل راه اصلی) حدود ۱۰۸۳/۶ کیلومتر (۱۹/۱ درصد) در شهرستان مشگین شهر و ۳۸۷/۱ کیلومتر (۶/۸ درصد) در شهرستان کوثر قرار دارد که به ترتیب دارنده بیشترین و کمترین طول شبکه راههای جاده ای هستند. پس از شهرستان مشگین شهر، شهرستان اردبیل با ۱۶/۵ درصد، شهرستان گرمی با ۱۵/۲ درصد، شهرستان خلخال با ۱۱/۵ درصد، شهرستان بیله سوار با ۸/۳ درصد، شهرستان پارس آباد با ۸/۱ درصد، شهرستان نمین با ۷/۵ درصد و شهرستان نیر با ۷/۱ درصد از راههای استان در مراتب بعدی قرار دارند.

مقایسه طول راههای (تعدیل شده) شهرستانها با مساحت آنها نشان می دهد، اندازه میزان تراکم راه (طول تعدیل شده راهها بر حسب طول جاده اصلی معمولی در هر یکصد کیلومتر مربع مساحت) در کل استان ۳۱/۸ کیلومتر است که دامنه تغییرات آن بین حداکثر ۴۱/۹ کیلومتر در شهرستان گرمی و حداقل ۲۳/۴ کیلومتر در شهرستان خلخال قرار دارد. اندازه میزان تراکم راه، علاوه بر شهرستان گرمی، در شهرستان نمین (۴۱/۳ کیلومتر)، شهرستان اردبیل (۳۷/۶ کیلومتر)، شهرستان پارس آباد (۳۳/۲ کیلومتر) و شهرستان نیر (۳۳/۰ کیلومتر) بیشتر از اندازه متوسط متناظر آن در کل استان بوده و در مقابل، علاوه بر شهرستان خلخال، در شهرستان بیله سوار (۲۶/۷ کیلومتر)، شهرستان مشگین شهر (۲۸/۳ کیلومتر)، و شهرستان کوثر (۲۹/۹ کیلومتر) کمتر از اندازه آن در کل استان است.

اردبیل

تفسیر تفاوت اندازه تراکم راه در شهرستانهای استان گویای تفاوت شدت نسبی تمرکز راههای استان در آنهاست که اندازه شاخص توزیع راههای استان در شهرستانهای آن نیز موید آن است. برآورد مشاور نشان می دهد، اندازه این شاخص در شهرستانهای گرمی (۱/۳۲)، نمین (۱/۲۹)، اردبیل (۱/۱۸)، پارس آباد (۱/۰۵) و نیر (۱/۰۴) بیشتر از واحد بوده و حاکی از تمرکز نسبی بیشتر راههای استان در آنهاست.

در مقابل اندازه این شاخص در شهرستان خلخال (۰/۷۳)، شهرستان بيله سوار (۰/۸۴)، شهرستان مشگین شهر (۰/۸۹) و شهرستان کوثر (۰/۹۴) کمتر از واحد بوده و مبین کمتر بودن شدت نسبی تمرکز راه در آنها در قیاس با متوسط متناظر آن در کل استان است.

نحوه توزیع و پراکنش شبکه راهها در استان نشان می دهد تراکم و تمرکز راههای استان عمدتاً در پیرامون مراکز یا گره گاههای اصلی مشاهده می شود. به موازات فاصله گیری از این مراکز از تراکم و کیفیت راهها به ویژه به سمت مراکز و نقاط کوچکتر و دورتر کاسته می شود. بررسی های انجام شده بر روی نحوه توزیع و پراکنش شبکه راهها در استان اردبیل چهار شبکه ناحیه ای را در سطح استان شکل داده است.

(الف): شبکه ارتباطی مرکز استان

در این شبکه شهرهای اردبیل، سرعین، نیر، کوراییم، هیر، آبی بیگلو، نمین و عنبران به همراه روستاهای ثمرین، دولت آباد، ننه کران، نیارق و حور عمده ترین نقاط و گروه هایی هستند که به عنوان مراکز اتصال شریانها یا ارتباطات جاده ای عمل می کنند.

در این شبکه شهر اردبیل به عنوان مرکز شبکه و تقسیم کننده شریانهای اصلی شبکه مطرح است. با توجه به مرکز استان بودن شهر اردبیل و انشعاب کلیه راههای ارتباطی اصلی استان از این شهر، یک شبکه قدرتمند و بسیار مناسب ارتباطی در مرکز استان شکل گرفته است.

(ب): شبکه ارتباطی جنوب استان

این شبکه با مرکزیت شهر خلخال نقش عمده و مهمی در برقراری ارتباط بین گره گاههای (سکونتگاههای شهری و روستایی) جنوب استان دارد. در این شبکه شهرهای خلخال، گیوی، کوراییم، هیر، هشتجین، کلور و روستاهای لرد و خوجین عمده ترین نقاط یا مراکز گره ای هستند.

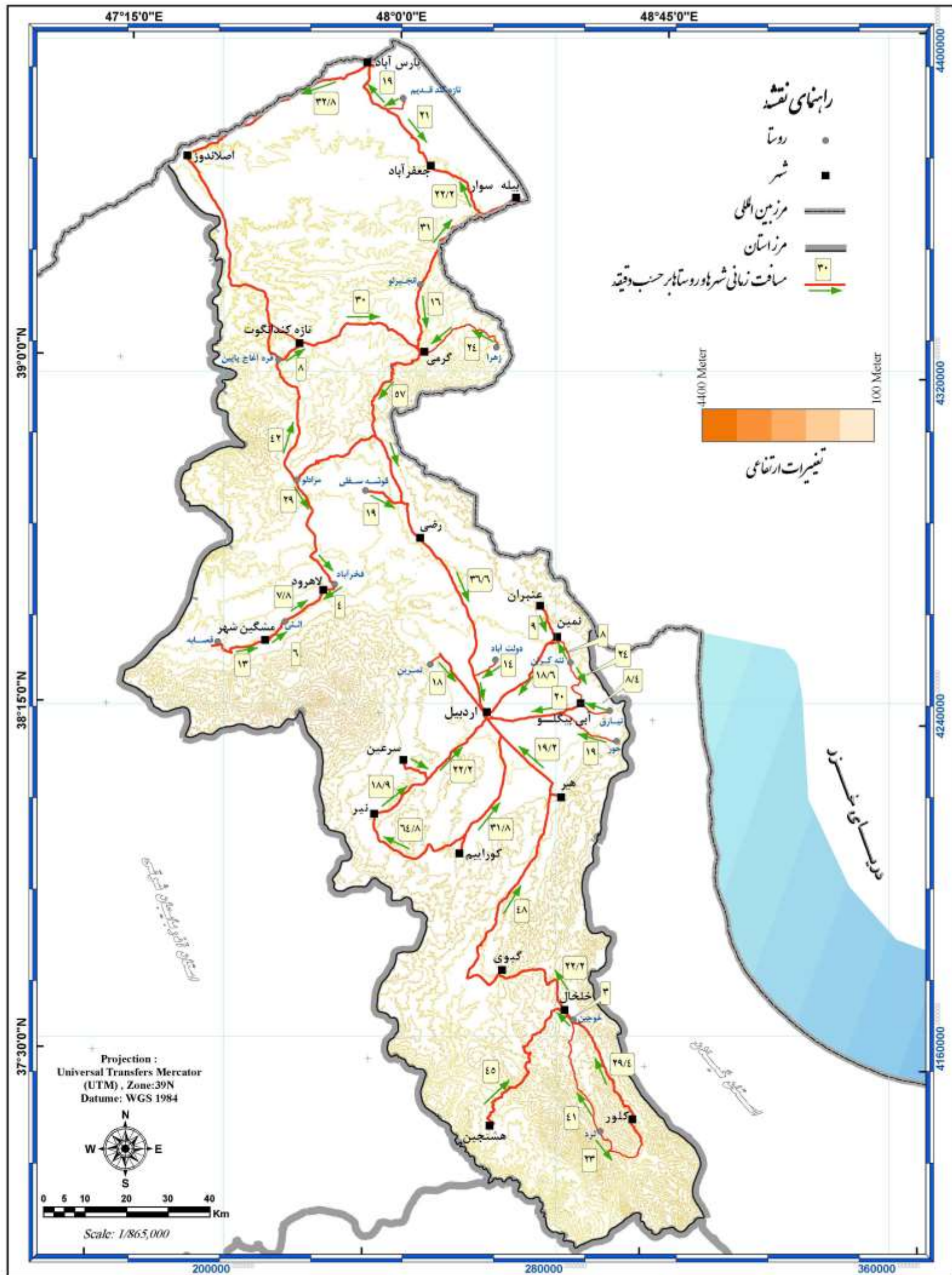
(پ): شبکه ارتباطی غرب

شبکه ارتباطی غرب استان ، شبکه‌ای خطی است که از مرکز استان منشعب شده و پیوند دهنده ناحیه مرکزی استان با ناحیه شمالی آن است. این شبکه از مرکز استان منشعب شده و با عبور از شهرهای رضی و گرمی در ادامه با ورود به شهر بيله سوار، به شبکه ارتباطی شمال استان می‌پیوندد.

عمده ترین نقاط گره ای در این شبکه شهرهای گرمی ، رضی و روستاهای قوشه سفلی ، انجیرلو و زهرا هستند.

(ت): شبکه ارتباطی شرق

این شبکه با مرکزیت شهر مشگین شهر در شرق استان شکل گرفته است. شهرستانهای لاهرود ، تازه کند آنگوت و مشگین شهر و روستاهای فخرآباد ، الین و قره آغاج عمده ترین نقاط گره ای در این شبکه هستند.

کنسرسيوم مهندسين مشاور
رويان و رويان فرانگار سيستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

مطالعات آمایش استان اردبیل

فاصله زمانی شهرها و روستاهای مکان مرکزی استان اردبیل از یکدیگر

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

نقشه ۸-۱

۵-۱-۱-۱: سطوح

مجموعه نقاط و گره گاهها پس از اتصال و پیوند با یکدیگر از طریق شبکه ها و شریانها سطوح و یا پهنه ها را شکل می دهند. سطوح شکل گرفته براساس ویژگیهای ذاتی و اکتسابی تعریفی قراردادی داشته و با نام های مختلف معرفی می شوند. کشور، استان، شهرستان و تقسیمات مربوط به آن، منطقه و ناحیه از عمده ترین نام هایی هستند که برحسب وسعت و ویژگیهایشان برای تعریف سطوح یا پهنه ها در مطالعات آمایش سرزمین و برنامه ریزی منطقه ای مورد استفاده قرار می گیرند. در سطح استان اردبیل ۹ شهرستان یا پهنه سطح کلان استان را شکل داده اند.

ویژگیهای عمومی هر یک از شهرستان های استان اردبیل به شرح زیر است.

۵-۱-۱-۱-۱: شهرستان اردبیل

شهرستان اردبیل با وسعت ۲۴۹۸ کیلومترمربع در مرکز استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی دشتی و نیمه کوهستانی بوده و در ارتفاعی بین ۲۰۰۰-۱۰۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان اردبیل ۱۸۸ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۱۸۵ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۳ سکونتگاه اردبیل، سرعین و نیر نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۵۴۸۸۳۲ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۴۲۵۵۶۸ نفر معادل ۷۷/۵ درصد در نقاط شهری و ۱۲۳۲۶۴ نفر معادل ۲۲/۵ درصد در نقاط روستایی ساکن بوده اند. این شهرستان در مجموع ۴۴/۸ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده است. با توجه به مساحت شهرستان اردبیل، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۲۱۹/۷ نفر در هر کیلومتر مربع است. از عمده ترین دلایل بالا بودن تراکم جمعیت در این شهرستان استقرار شهر پرجمعیت اردبیل در آن است.

شهر اردبیل با دارا بودن ۴۱۸۲۶۲ نفر جمعیت بزرگترین سکونتگاه استان به شمار می آید. با توجه به استقرار این شهر در شهرستان اردبیل، بیشترین تعداد جمعیت شهری در این شهرستان مشاهده می شود. این شهر ۵۸/۴ درصد از جمعیت شهری استان و ۳۴/۱ درصد از جمعیت کل استان را در خود جای داده است. این شهر همچنین ۷۶/۲ درصد از کل جمعیت شهرستان و ۹۸/۳ درصد از کل جمعیت شهری آن را به خود اختصاص داده است.

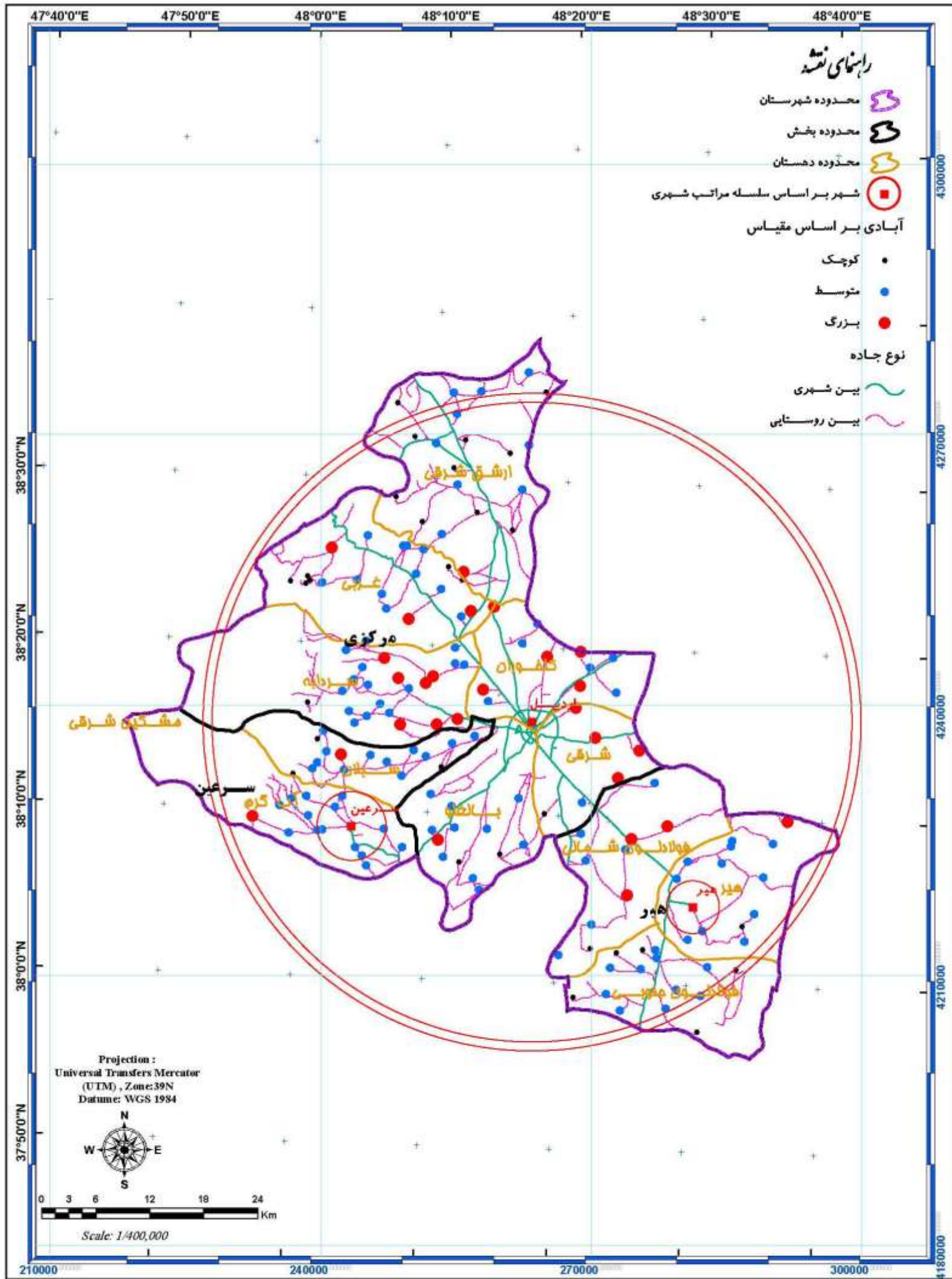
اردبیل

شهرهای سرعین و نیر از نظر سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس به ترتیب رده های چهاردهم و نوزدهم را در استان اردبیل به خود اختصاص داده اند. لازم به ذکر است به دلیل وجود چشمه های آب معدنی با خاصیت درمانی در شهر سرعین، این شهر به عنوان پرجاذبه ترین شهر استان اردبیل از نظر گردشگری مطرح بوده و مورد توجه است.

بررسی سلسله مراتب آبادیهای مستقر در شهرستان اردبیل نیز نشان می دهد از میان ۱۵۸ آبادی دارای کارکرد روستایی ۱۷/۲ درصد کوچک بوده و بین ۹۹-۱ نفر جمعیت دارند، ۶۵/۶ درصد متوسط بوده و بین ۹۹۹-۱۰۰ نفر جمعیت دارند، ۱۷/۲ درصد نیز بزرگ بوده و بیش از ۱۰۰۰ نفر جمعیت داشته اند.

لازم به ذکر است شهرستان اردبیل بیشترین تعداد جمعیت روستایی استان را نیز به خود اختصاص داده است. براساس بررسی های انجام شده ۲۴/۲ درصد از کل جمعیت روستایی استان در این شهرستان استقرار دارند. همچنین بیشترین تعداد روستاهای بزرگ استان (روستاهای با جمعیت بالای ۱۰۰۰ نفر) که ۲۷ روستا و معادل ۲۹/۳ درصد روستاهای بزرگ استان را شامل می شوند، در این شهرستان تمرکز دارند.

در نقشه شماره (۹-۱) نحوه استقرار سکونتگاه های شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان اردبیل براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
 رویمان و رویمان فرانکار سیستم

Consortium of
 Consulting Engineers
 Rooyan & Rooyan Faranegar System

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۹-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
 شهرستان اردبیل

www.rf-inc.net
 info@rf-inc.net

۲-۵-۱-۱-۱: شهرستان بیله سوار

شهرستان بیله سوار با وسعت ۱۷۵۸ کیلومترمربع در شمال استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی دشتی بوده و در ارتفاع کمتر از ۱۰۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان بیله سوار ۲۷۲ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۲۷۰ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۲ سکونتگاه بیله سوار و جعفرآباد نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

تعداد سکونتگاههای واقع در این شهرستان ۱۹/۵ درصد از کل سکونتگاههای استان را به خود اختصاص داده اند.

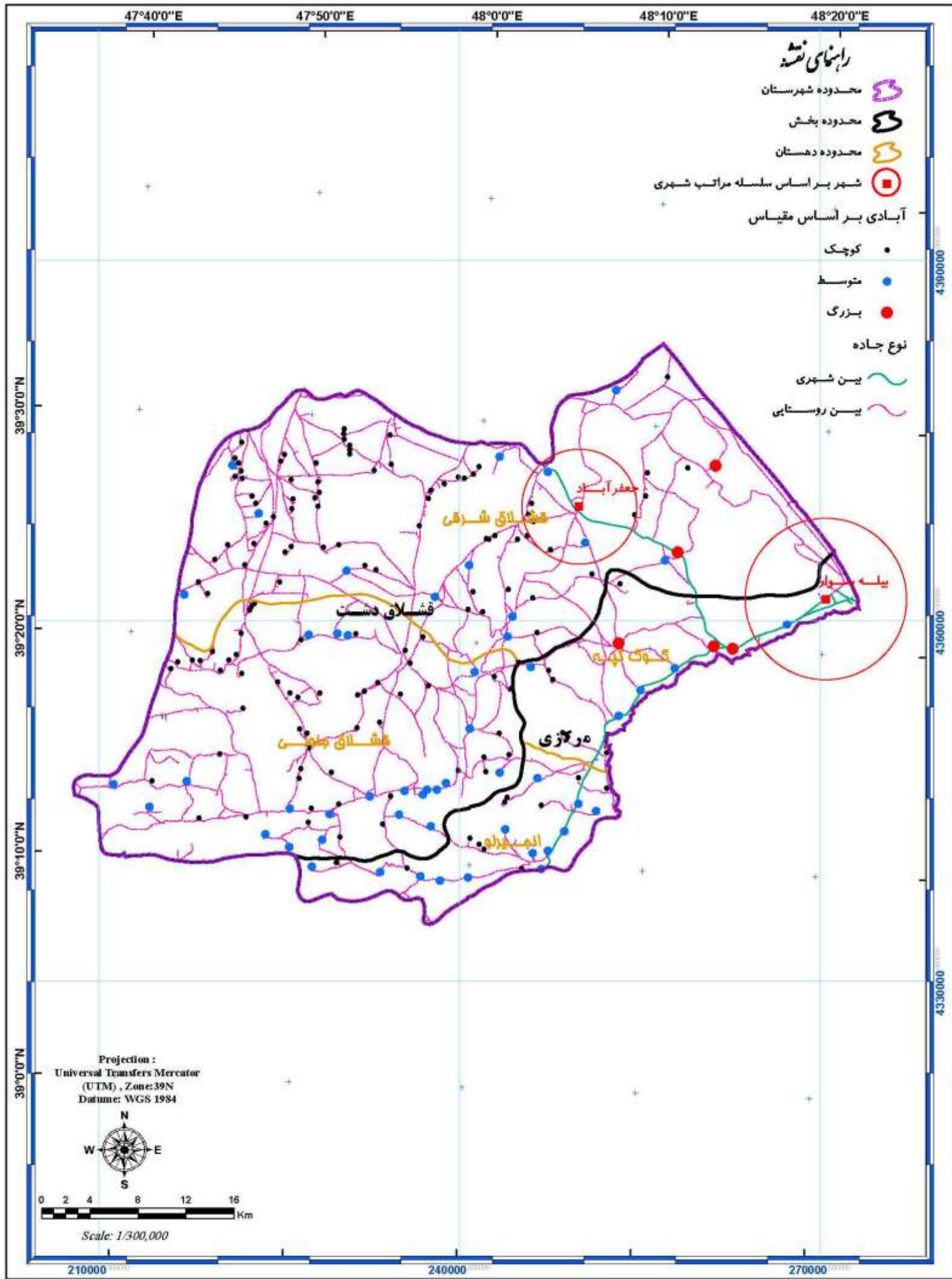
بررسی توزیع و پراکنش سکونتگاهها در محدوده شهرستان بیله سوار نشان می دهد، در هر ۶/۵ کیلومترمربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۵۵۰۲۶ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۲۱۳۵۸ نفر معادل ۳۸/۸ درصد ساکن نقاط شهری و ۳۳۶۶۸ نفر معادل ۶۱/۲ درصد ساکن روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان بیله سوار ۴/۵ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. با توجه به تعداد جمعیت ساکن در شهرستان بیله سوار و مساحت آن، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۳۱/۳ نفر در هر کیلومترمربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیت سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای بیله سوار و جعفرآباد به ترتیب رتبه هفتم و نهم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند.

توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۱۸۱ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۶۹/۱ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۲۸/۱ درصد روستاهای متوسط و ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۲/۷ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۰) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان بیله سوار براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۰-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان بيله سوار

کنسرسیوم مهندسين مشاور
رويان و رويان فرانکار سيستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۳-۵-۱-۱-۱: شهرستان پارس آباد

شهرستان پارس آباد با وسعت ۱۳۸۳ کیلومتر مربع در شمال استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی دشتی بوده و در ارتفاع کمتر از ۵۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان پارس آباد ۱۵۶ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۱۵۴ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۲ سکونتگاه پارس آباد و اصلاندوز نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند. بررسی توزیع و پراکنش سکونتگاهها در محدوده شهرستان پارس آباد نشان می دهد، در هر ۹ کیلومتر مربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۱۶۴۵۷۷ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۸۶۲۲۷ نفر معادل ۵۲/۴ درصد ساکن نقاط شهری و ۷۸۳۵۰ نفر معادل ۴۷/۶ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند.

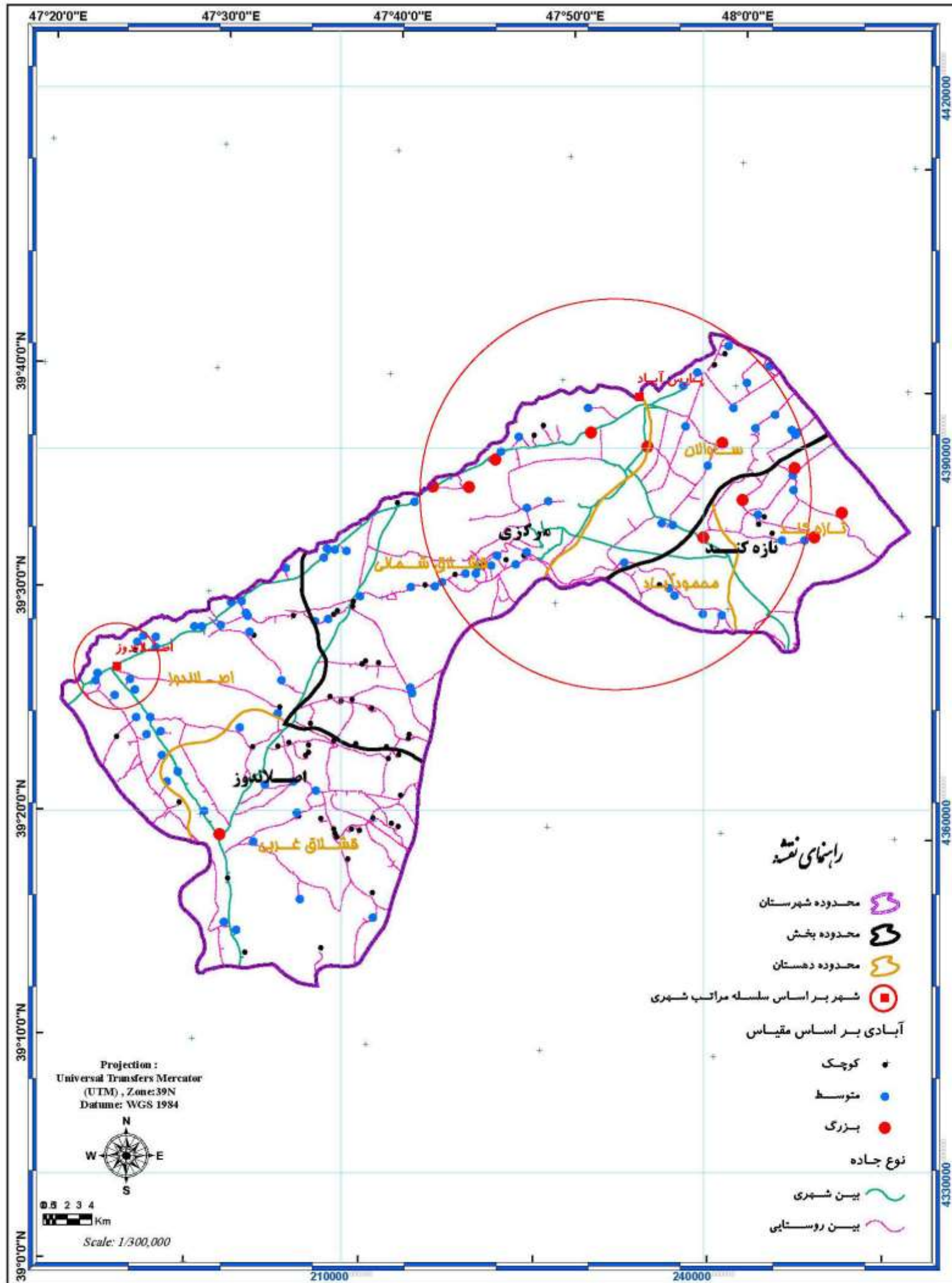
سکونتگاههای شهرستان پارس آباد ۱۳/۴ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. این شهرستان پس از اردبیل پرجمعیت ترین محدوده استان به شمار می آید.

با توجه به تعداد جمعیت ساکن در شهرستان پارس آباد و مساحت آن، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۱۱۹ نفر در هر کیلومتر مربع است. این شهرستان پس از شهرستان اردبیل بیشترین تراکم جمعیت را در واحد سطح دارد.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای پارس آباد و اصلاندوز به ترتیب رتبه دوم و پانزدهم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. شهر پارس آباد پس از شهر اردبیل دومین و پرجمعیت ترین شهر استان به شمار می آید. این شهر در تنظیم روابط میان سکونتگاههای شمال استان نقش تعیین کننده دارد.

توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی در محدوده این شهرستان نشان می دهد از مجموع ۱۵۴ سکونتگاه روستایی مستقر در پارس آباد ۳۵/۱ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۵۷/۱ درصد روستاهای متوسط و ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۱۰/۳ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱۱-۱) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقایس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۱-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
 شهرستان پارس آباد

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
 رویان و رویان فرانکارسیستم

Consortium of
 Consulting Engineers
 Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
 info@rf-inc.net

۴-۵-۱-۱-۱: شهرستان خلخال

شهرستان خلخال با وسعت ۲۸۰۰ کیلومتر مربع در جنوب استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی کوهستانی بوده و در محدوده ارتفاعی ۱۰۰۰ تا ۳۰۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان خلخال ۱۳۰ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۱۲۷ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۳ سکونتگاه خلخال، هشتجین و کلور نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

بررسی توزیع و پراکنش سکونتگاهها در محدوده شهرستان خلخال نشان می دهد در هر ۲۱/۵ کیلومتر مربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

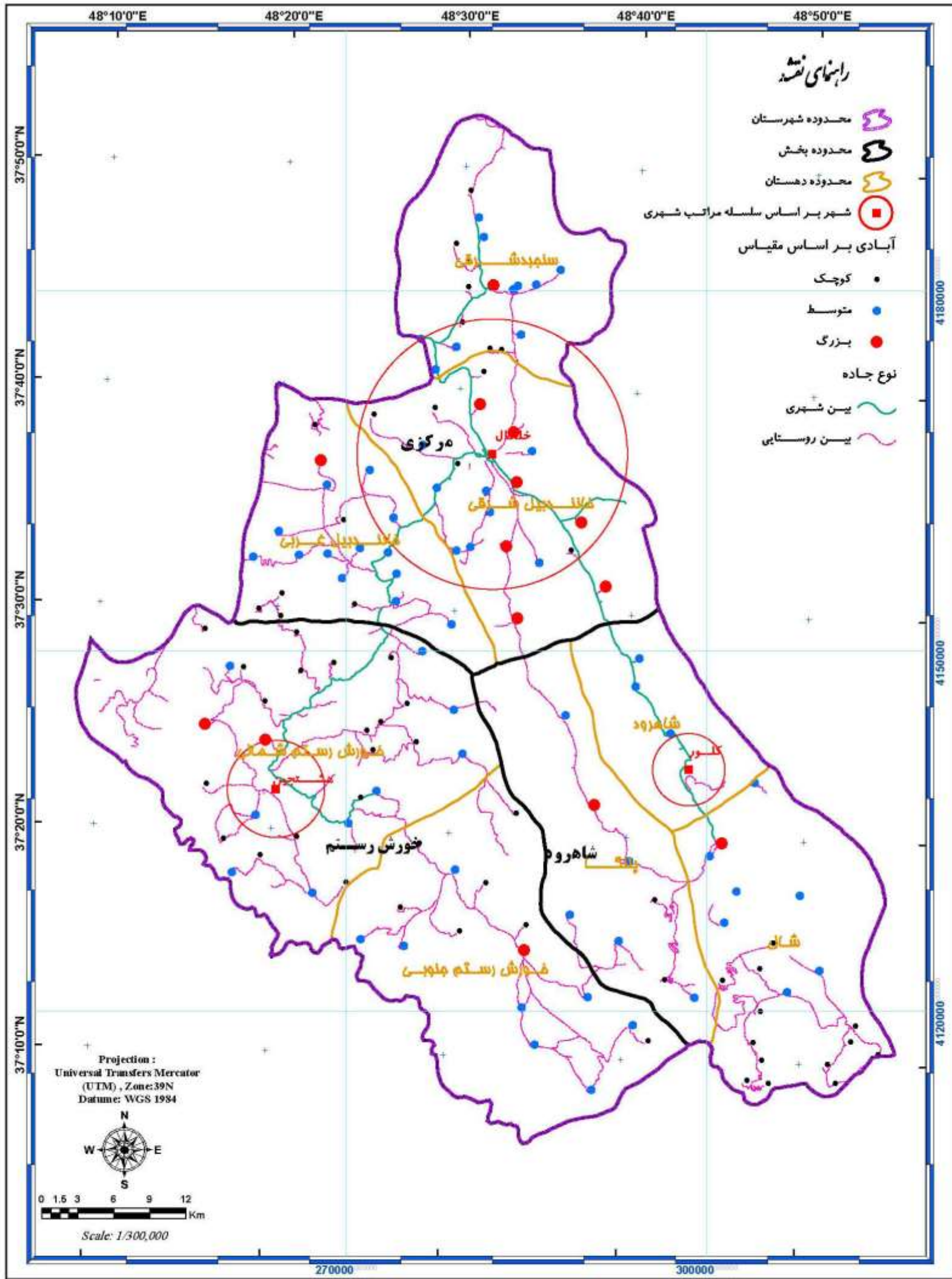
در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۹۵۰۰۵ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۴۷۷۴۰ نفر معادل ۵۰/۳ درصد ساکن نقاط شهری و ۴۷۲۶۴ نفر معادل ۴۹/۷ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان خلخال ۷/۷ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند.

با توجه به تعداد جمعیت ساکن در شهرستان خلخال و مساحت آن، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۳۳/۹ نفر در هر کیلومتر مربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای خلخال، هشتجین و کلور به ترتیب رتبه های چهارم، سیزدهم و هفدهم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند.

توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۱۲ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۴۰/۱ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۴۹/۶ درصد روستاهای متوسط و ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۱۰/۳ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۲) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان خلخال براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۲-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان خلخال

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۵-۵-۱-۱-۱: شهرستان کوثر

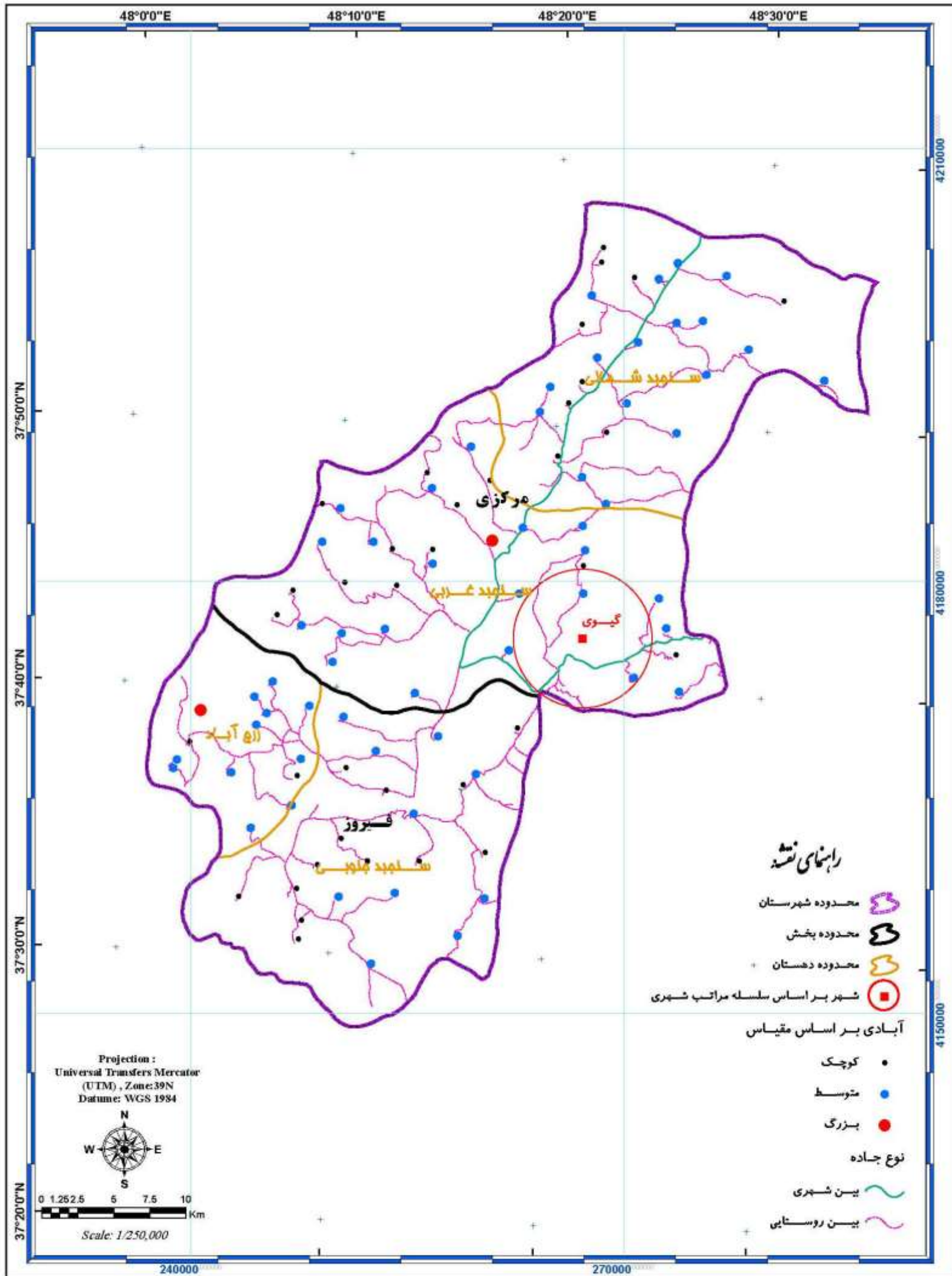
شهرستان کوثر با وسعت ۱۲۹۳ کیلومتر مربع در جنوب غربی استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی کوهستانی بوده و در محدوده ارتفاعی ۲۵۰۰-۱۲۵۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان کوثر ۹۷ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۹۶ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و شهر گیوی تنها نقطه شهری آن است. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

بررسی توزیع و پراکنش سکونتگاهها در محدوده شهرستان خلخال نشان می دهد در هر ۱۳/۳ کیلومتر مربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۲۸۷۲۱ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۷۲۶۱ نفر معادل ۲۵/۳ درصد ساکن نقاط شهری و ۲۱۴۶۰ نفر معادل ۷۴/۷ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان کوثر ۲/۳ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. با توجه به تعداد جمعیت ساکن در شهرستان کوثر و مساحت آن، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۲۲/۲ نفر در هر کیلومتر مربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، گیوی رتبه هشتم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۹۶ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۳۶/۴ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۶۱/۴ درصد روستاهای متوسط و بین ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۲/۱ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۳) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۳-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان کوثر

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۶-۵-۱-۱: شهرستان گرمی

شهرستان گرمی با وسعت ۲۰۵۹ کیلومتر مربع با امتداد شرقی - غربی تقریباً در شمال استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی نیمه کوهستانی بوده و در محدوده ارتفاعی ۱۷۵۰-۵۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان گرمی ۲۵۱ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۲۴۹ سکونتگاه آبادی دارای سکنه بوده و ۲ سکونتگاه گرمی و تازه کند آنگوت نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

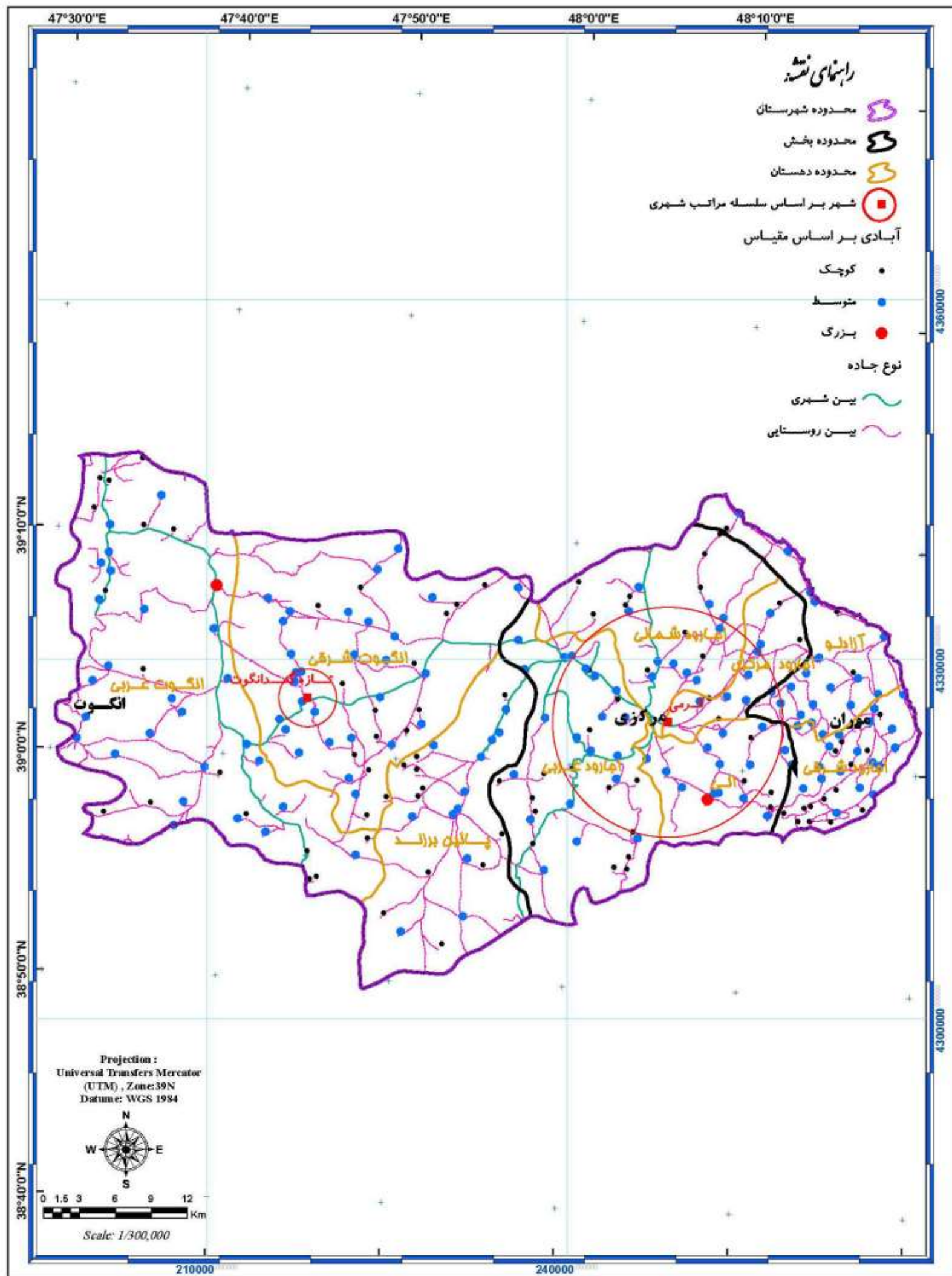
بررسی توزیع و پراکنش سکونتگاهها در محدوده شهرستان گرمی نشان می دهد در هر ۸/۲ کیلومترمربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۹۱۲۷۰ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۳۰۷۴۹ نفر معادل ۳۳/۷ درصد ساکن نقاط شهری و ۶۰۵۲۱ نفر معادل ۶۶/۳ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان گرمی ۷/۴ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند.

با توجه به تعداد جمعیت ساکن در شهرستان گرمی و مساحت آن، تراکم نسبی جمعیت در این شهرستان معادل ۴۴/۳ نفر در هر کیلومتر مربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای گرمی و تازه کند آنگوت به ترتیب رتبه پنجم و بیستم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. شهر گرمی از شهرهای استان بوده و در محدوده شمال شرق استان تنظیم کننده روابط بین سکونتگاهها به شمار می آید و شهر تازه کند آنگوت یکی از نقاط روستایی استان بوده که طی دهه اخیر به شهر تبدیل شده است. توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۹۶ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۳۷/۳ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۶۱/۸ درصد روستاهای متوسط و بین ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۰/۸ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۴) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۴-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان گرمی

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۷-۵-۱-۱-۱: شهرستان مشگین شهر

شهرستان مشگین شهر با وسعت ۳۸۲۵ کیلومتر مربع با امتداد شرقی - غربی در بخش وسیعی از غرب استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی کوهستانی و نیمه کوهستانی بوده و در محدوده ارتفاعی ۳۰۰۰-۵۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان مشگین شهر ۲۴۲ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۲۳۹ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۳ سکونتگاه مشگین شهر، لاهرود و رضی نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند.

بررسی نحوه توزیع و پراکنش سکونتگاهها در شهرستان مشگین شهر نشان می دهد در هر ۱۶ کیلومترمربع یک سکونتگاه استقرار یافته است.

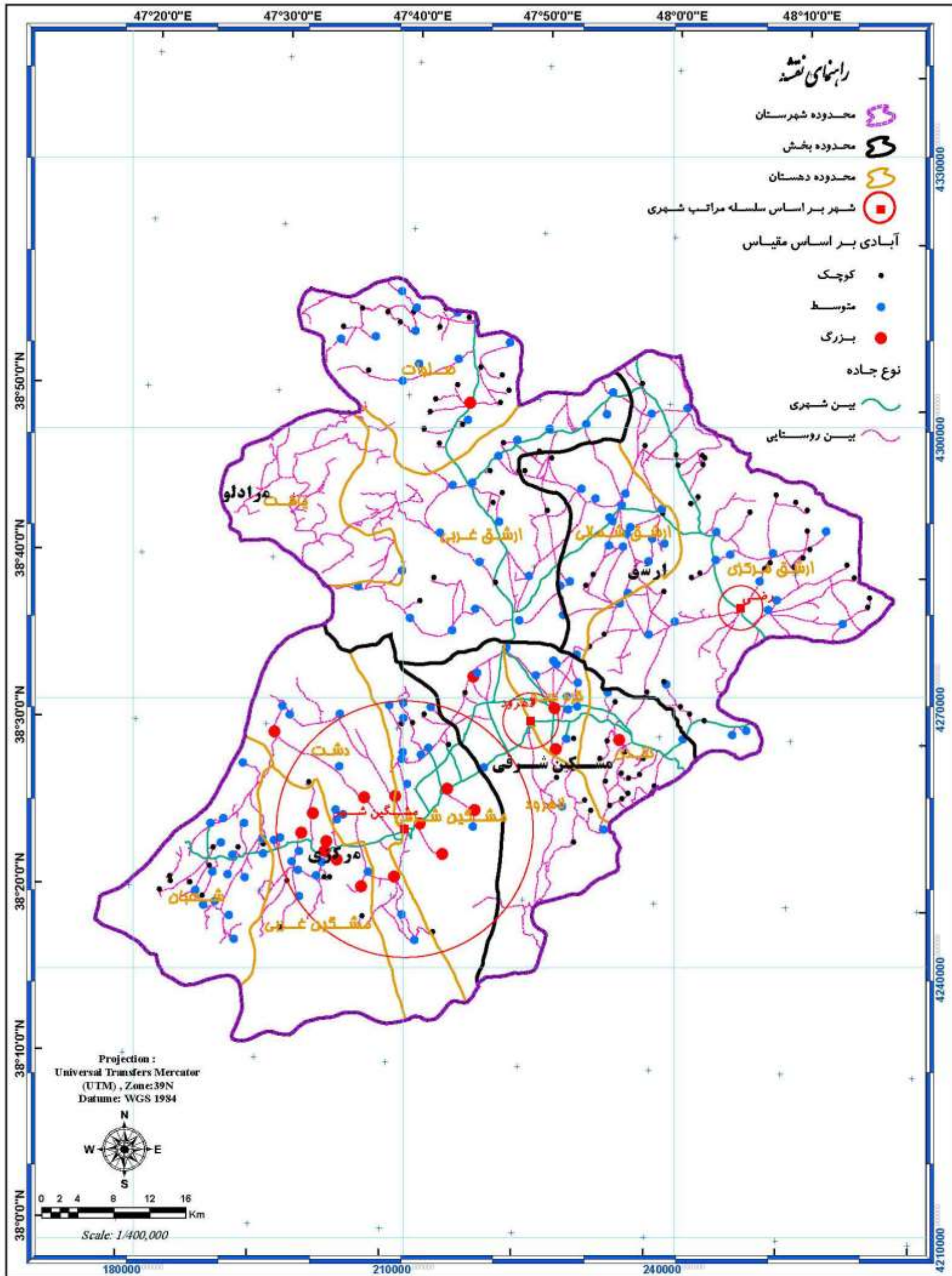
در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۱۵۹۲۴۲ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۶۸۵۲۱ نفر معادل ۴۳ درصد ساکن نقاط شهری و ۹۰۳۵۹ نفر معادل ۵۶/۷ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. لازم به ذکر است محدوده این شهرستان مرکز بیلاق ایل شاهسون به شمار می آید.

سکونتگاههای شهرستان مشگین شهر ۱۳ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. این شهرستان پس از اردبیل و پارس آباد بیشترین تعداد جمعیت استان را در خود جای داده است. تراکم جمعیت در این شهرستان ۴۱/۶ نفر در هر کیلومترمربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای مشگین شهر، لاهرود و رضی به ترتیب رتبه سوم، شانزدهم و هجدهم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. لازم به ذکر است شهر مشگین شهر به عنوان سومین شهر پر جمعیت استان نقش مهمی در تنظیم روابط کارکردی - عملکردی استان به ویژه در غرب استان برعهده دارد. این شهر به عنوان مرکز روابط فرهنگی ایل شاهسون همواره مطرح بوده است.

توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۲۳۶ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۴۰/۱ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۵۴ درصد روستاهای متوسط و بین ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۷/۹ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۵) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۵-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان مشگین شهر

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

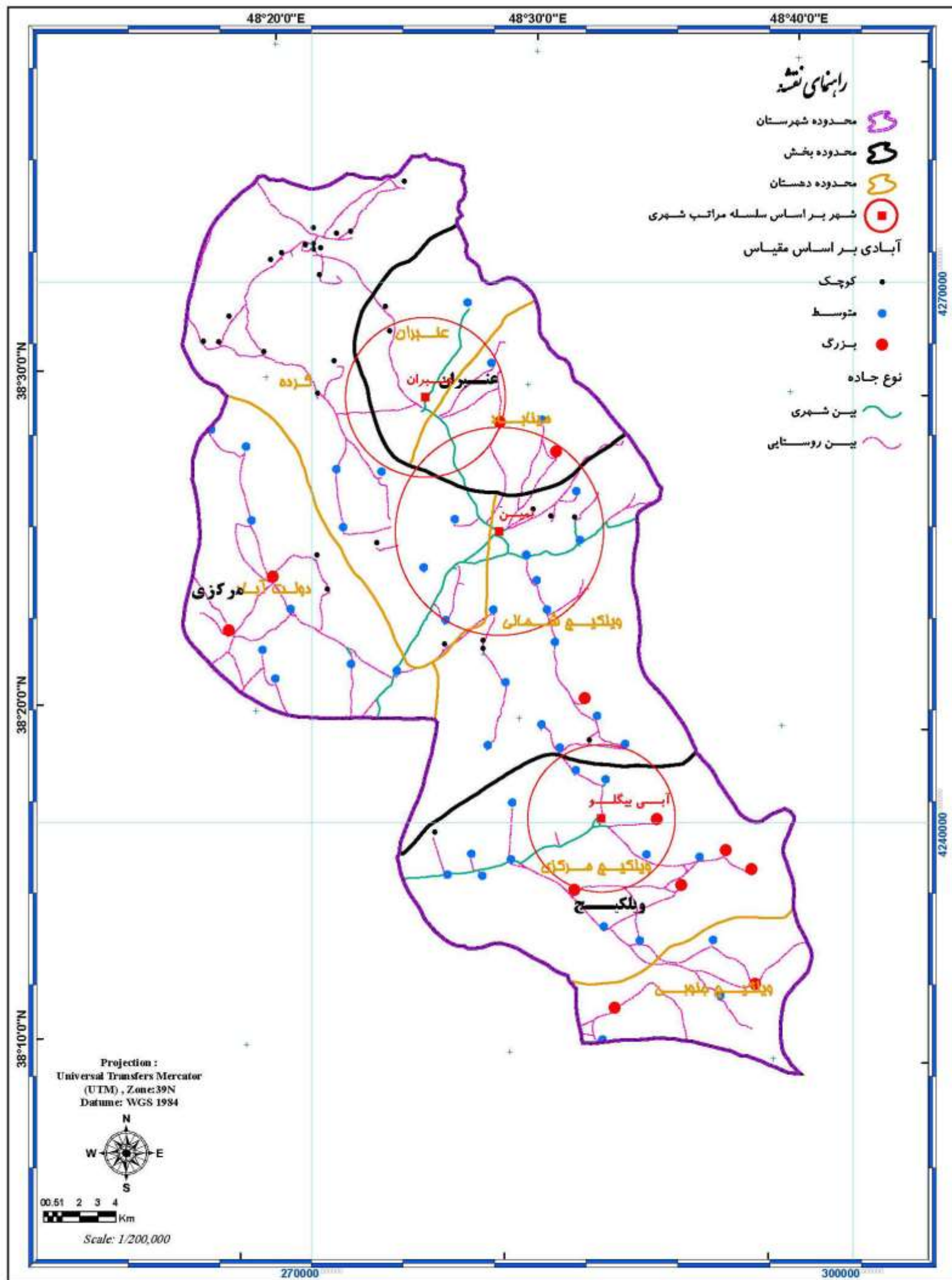
۸-۵-۱-۱-۱: شهرستان نمین

شهرستان نمین با وسعت ۱۰۳۷ کیلومتر مربع در شرق استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی کوهپایه ای و دشتی بوده و در محدوده ارتفاعی ۲۰۰۰-۱۰۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان نمین ۸۹ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۸۶ سکونتگاه، آبادی دارای سکنه بوده و ۳ سکونتگاه نمین، عنبران و آبی بیگلو نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند. تراکم سکونتگاهها در سطح این شهرستان معادل یک سکونتگاه در هر ۱۱/۶ کیلومتر مربع است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۵۹۶۴۰ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۲۱۸۵۹ نفر معادل ۳۶/۷ درصد ساکن نقاط شهری و ۳۷۷۸۱ نفر معادل ۶۳/۳ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان نمین ۴/۸ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. تراکم جمعیت در این شهرستان معادل ۵۷/۵ نفر در هر کیلومتر مربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای نمین، عنبران و آبی بیگلو به ترتیب رتبه ششم، دهم و دوازدهم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۸۶ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۳۴/۸ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۵۱/۱ درصد روستاهای متوسط و بین ۹۹۹-۱۰۰ نفر و ۱۴ درصد روستاهای بزرگ و بیش از ۱۰۰۰ نفر هستند.

در نقشه شماره (۱-۱۶) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانکار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۶-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
شهرستان نمین

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

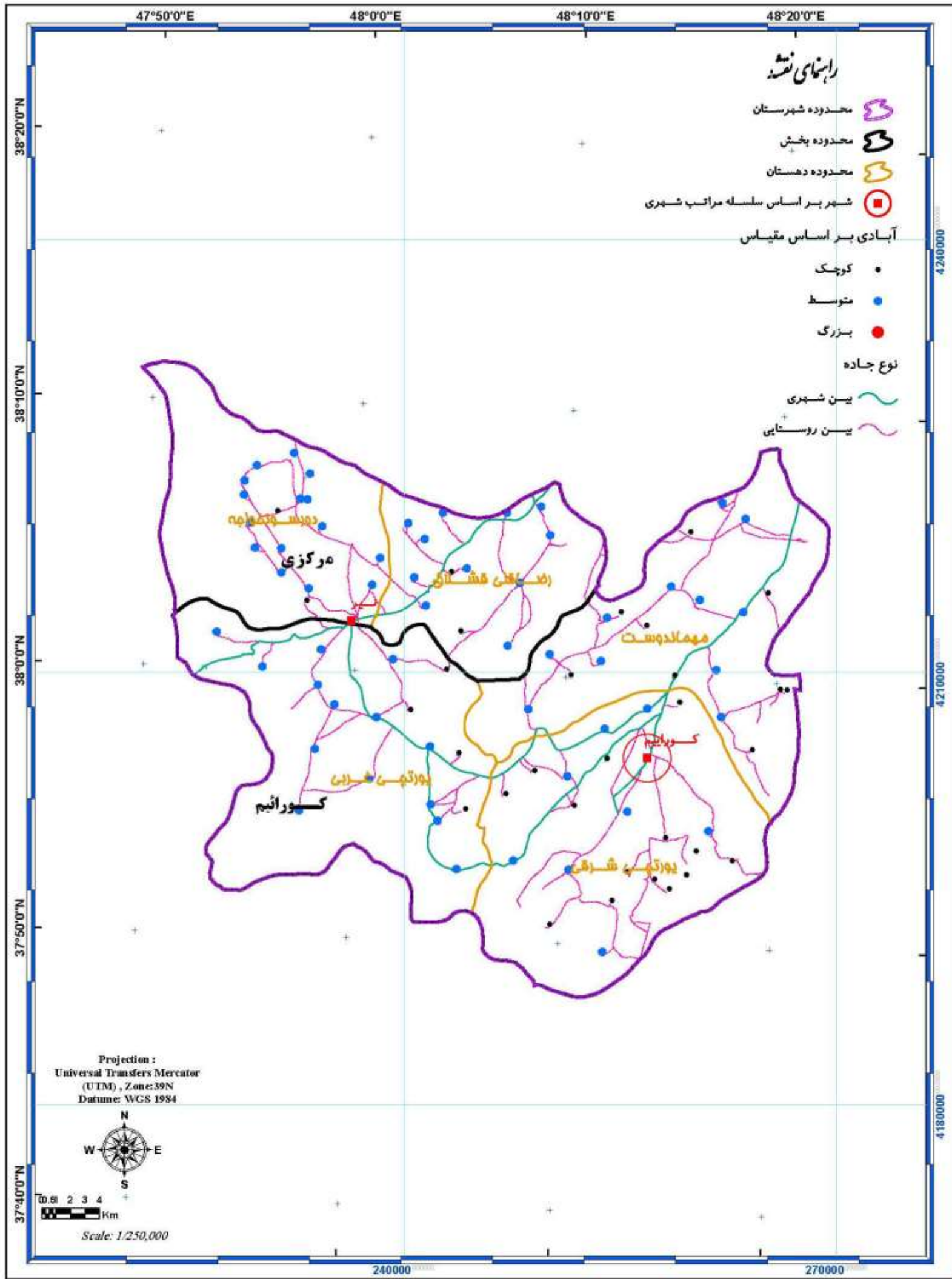
۹-۵-۱-۱: شهرستان نیر

شهرستان نیر با وسعت ۱۲۱۴ کیلومتر مربع در غرب استان اردبیل واقع شده است. این شهرستان دارای موقعیتی کوهستانی بوده و در محدوده ارتفاع ۲۵۰۰-۱۵۰۰ متر واقع شده است. در محدوده شهرستان نیر ۸۴ سکونتگاه یا گره گاه استقرار دارند. از این تعداد ۸۲ سکونتگاه آبادی دارای سکنه بوده و ۲ سکونتگاه نیر و کوراییم نقاط یا سکونتگاههای شهری هستند. این تعداد سکونتگاه از طریق شبکه راههای ارتباطی، مخابراتی و اطلاعاتی با یکدیگر و سایر سکونتگاههای استان در ارتباط بوده و دارای پیوند هستند. تراکم سکونتگاهها در این شهرستان معادل یک سکونتگاه در هر ۱۴/۴ کیلومترمربع است.

در آخرین دوره سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ در محدوده این شهرستان جمعیتی بالغ بر ۲۳۰۳۵ نفر ساکن بوده اند. از این تعداد ۶۳۱۴ نفر معادل ۲۷/۴ درصد ساکن نقاط شهری و ۱۶۷۲۱ نفر معادل ۷۲/۶ درصد ساکن نقاط روستایی بوده اند. سکونتگاههای شهرستان نیر ۱/۹ درصد از کل جمعیت استان را در خود جای داده اند. این شهرستان کم جمعیت ترین محدوده استان به شمار می آید. تراکم جمعیت در این شهرستان معادل ۱۷ نفر در هر کیلومترمربع است.

بررسی سلسله مراتب جمعیتی سکونتگاههای واقع در این شهرستان نشان می دهد، شهرهای نیر و کوراییم به ترتیب رتبه یازدهم و بیست و یکم را در سلسله مراتب شهری استان به خود اختصاص داده اند. به این ترتیب شهر کوراییم در سلسله مراتب شهری استان کوچکترین نقطه شهری از نظر مقیاس و حجم جمعیت به شمار می آید. توزیع سکونتگاههای روستایی براساس سلسله مراتب جمعیتی نشان می دهد از مجموع ۸۲ سکونتگاه روستایی مستقر در این شهرستان ۳۴/۱ درصد روستاهای کوچک و کمتر از ۱۰۰ نفر، ۶۵/۹ درصد روستاهای متوسط و بین ۱۰۰-۹۹۹ نفر جمعیت داشته اند. این شهرستان فاقد سکونتگاه روستایی بزرگ و با بیش از ۱۰۰۰ نفر جمعیت است.

در نقشه شماره (۱-۱۷) نحوه استقرار سکونتگاههای شهری و روستایی واقع در سطح شهرستان براساس سلسله مراتب جمعیتی و مقیاس نمایش داده شده است.

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
 روبان و روبان فرانکار سیستم

Consortium of
 Consulting Engineers
 Rooyan & Rooyan Faranegar System

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۷-۱: سازمان فضایی استان اردبیل
 شهرستان نسر

www.rf-inc.net
 info@rf-inc.net

اردبیل

جدول (۱-۳): تعداد جمعیت ساکن در شهرستان های استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره آماری ۱۳۸۵

۱۳۸۵					شرح
روستایی		شهری		کل	
درصد	تعداد	درصد	تعداد		
۲۲/۵	۱۲۳۲۶۴	۷۷/۵	۴۲۵۵۶۸	۵۴۸۸۳۲	اردبیل
۶۱/۲	۳۳۶۶۸	۳۸/۸	۲۱۳۵۸	۵۵۰۲۶	بيله سوار
۴۹/۷	۴۷۲۶۴	۵۰/۲	۴۷۷۴۰	۹۵۰۰۵	خلخال
۵۶/۷	۹۰۳۵۹	۴۳/۰	۶۸۵۲۱	۱۵۹۲۴۲	مشگین شهر
۶۶/۳	۶۰۵۲۱	۳۳/۷	۳۰۷۴۹	۹۱۲۷۰	گرمی
۴۷/۶	۷۸۳۵۰	۵۲/۴	۸۶۲۲۷	۱۶۴۵۷۷	پارس آباد
۷۴/۷	۲۱۴۶۰	۲۵/۳	۷۲۶۱	۲۸۷۲۱	کوثر
۶۳/۳	۳۷۷۸۱	۳۶/۷	۲۱۸۵۹	۵۹۶۴۰	نمین
۷۲/۶	۱۶۷۲۱	۲۷/۴	۶۳۱۴	۲۳۰۳۵	نیر
۴۱/۶	۵۰۹۳۸۸	۵۸/۴	۷۱۵۵۹۷	۱۲۲۵۳۴۸	کل استان

ماخذ: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری عمومی نفوس و مسکن، استان اردبیل، ۱۳۸۵

اردبیل

جدول (۴-۱): تعداد جمعیت شهرهای استان اردبیل طی مقطع آماری ۱۳۸۵

۱۳۸۵		نام شهر	ردیف
درصد	تعداد		
۵۸/۴	۴۱۸۲۶۲	اردبیل	۱
۱۱/۵	۸۲۲۵۶	پارس آباد	۲
۸/۹	۶۳۶۵۵	مشگین شهر	۳
۵/۶	۳۹۷۵۴	خلخال	۴
۴	۲۸۹۳۲	گرمی	۵
۲	۱۴۱۸۰	نمین	۶
۱/۵	۱۰۴۵۶	بيله سوار	۷
۱	۷۲۶۱	گیوی	۸
۱	۷۱۷۸	جعفرآباد	۹
۰/۹	۶۱۶۱	عنبران	۱۰
۰/۸	۵۴۶۰	نیر	۱۱
۰/۷	۵۲۴۲	آبی دیگلو	۱۲
۰/۷	۵۱۴۵	هشتجین	۱۳
۰/۶	۴۵۹۹	سرعین	۱۴
۰/۶	۳۹۷۱	اصلاندوز	۱۵
۰/۴	۲۹۷۱	لاهرود	۱۶
۰/۴	۲۸۴۱	کلور	۱۷
۰/۴	۲۷۰۷	رضی	۱۸
۰/۳	۱۸۹۵	هیر	۱۹
۰/۳	۱۸۱۷	تازه کندآنگوت	۲۰
۰/۱	۸۵۴	کورا بیم	۲۱
۱۰۰	۷۱۵۵۹۷	جمع	

اردبیل

جدول (۱-۵): سلسله مراتب سکونتگاههای روستایی استان اردبیل به تفکیک شهرستان در مقطع آماری ۱۳۸۵

شهرستان	۱-۹۹		۱۰۰-۴۹۹		۵۰۰-۹۹۹		۱۰۰۰-۲۴۹۹		۲۵۰۰ و بیشتر		جمع	
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
اردبیل	۲۷	۵/۰	۷۳	۱۲/۵	۳۱	۱۹/۹	۲۵	۳۰/۵	۲	۲۰/۰	۱۵۸	۱۰۰
بيله سوار	۱۲۵	۶۹/۱	۴۱	۲۲/۶	۱۰	۵/۵	۴	۲/۲	۱	۰/۵	۱۸۱	۱۰۰
پارس آباد	۵۴	۳۵/۱	۶۲	۴۰/۲	۲۶	۱۶/۹	۹	۵/۴	۳	۱/۹	۱۵۴	۱۰۰
خلخال	۵۱	۴۰/۱	۴۷	۳۷	۱۶	۱۲/۶	۱۱	۸/۷	۲	۱/۶	۱۲۷	۱۰۰
کوثر	۳۵	۳۶/۴	۴۹	۵۱	۱۰	۱۰/۴	۲	۲/۱	۰	۰/۰	۹۶	۱۰۰
گرمی	۹۳	۳۷/۳	۱۳۲	۵۳	۲۲	۸/۸	۲	۰/۸	۰	۰/۰	۲۴۹	۱۰۰
مشگین شهر	۹۶	۴۰/۱	۱۰۳	۴۳/۲	۲۱	۸/۸	۱۸	۷/۵	۱	۰/۴	۲۳۹	۱۰۰
نمین	۳۰	۳۴/۸	۲۹	۳۳/۷	۱۵	۱۷/۴	۱۱	۱۲/۸	۱	۱/۲	۸۶	۱۰۰
نیر	۲۸	۳۴/۱	۴۹	۵۹/۷	۵	۶/۲	۰	۰/۰	۰	۰/۰	۸۲	۱۰۰

۶-۱-۱-۱: فعالیت های اقتصادی

پویایی سازمان فضایی نشأت گرفته از فعالیت های انسانی است که بر بستر محیط طبیعی و در نتیجه بهره برداری از امکانات محیطی با هدف زیست و امرار معاش شکل گرفته است. جوامع ساکن در استان اردبیل به تناسب امکانات محیطی، اجتماعی و اقتصادی موجود در این استان دارای فعالیت های مختلف اقتصادی هستند.

عمده ترین فعالیت هایی که در این استان انجام می شود عبارتند از:

- فعالیت های کشاورزی (زراعی - باغی و دامداری به صورت پیشرفته و سنتی)
- فعالیت های صنعتی - معدنی
- فعالیت های خدماتی

در این بخش از نوشتار شرح مختصری در رابطه با هر یک از فعالیت های موجود ذکر شده در استان اردبیل که از ارکان اصلی سازمان فضایی استان به شمار می آیند ارائه شده است.

۱-۶-۱-۱-۱: فعالیت های کشاورزی

فعالیت های بخش کشاورزی در استان اردبیل شامل فعالیت های سه بخش زراعت و باغداری، دامداری و پرورش طیور و ماکیان است.

(الف): زراعت و باغداری

فعالیت های زراعی و باغی استان چه از نظر ایجاد اشتغال، تولید و ایجاد ارزش افزوده و چه از نظر گسترش در شهرستان های استان دارای اهمیتی به مراتب بیشتر از سایر فعالیت های بخش کشاورزی بوده و یکی از مهم ترین رشته فعالیت های نظام اقتصادی استان به شمار می آیند.

این فعالیت در نظام اقتصادی روستایی و برخی روستا - شهرهای استان دارای نقش پایه و مسلط است. مهم ترین ویژگی فعالیت های زراعی و باغی در استان اردبیل به شرح زیر است:

• سطح کل اراضی کشاورزی

بر پایه آمارهای در دسترس، در سال زراعی ۸۵-۱۳۸۴، کل مساحت اراضی کشاورزی (اراضی زیر کشت محصولات زراعی و باغی و اراضی آیش) استان بالغ بر ۷۱۹/۳ هزار هکتار است که حدود ۴۰/۳ درصد کل مساحت استان می باشد. توزیع اراضی کشاورزی در شهرستان های تابعه استان در این سال زراعی نشان می دهد:

اردبیل

- در حالی که شهرستان مشگین شهر با داشتن ۱۴۳/۱ هزار هکتار (۱۹/۹ درصد) اراضی کشاورزی استان و شهرستان کوثر با داشتن ۴۱/۳ هزار هکتار (۵/۷ درصد) اراضی کشاورزی استان، در میان شهرستانهای استان به ترتیب دارای بیشترین و کمترین سطح اراضی کشاورزی هستند، سهم نسبی اراضی کشاورزی سایر شهرستانهای استان از کل اراضی کشاورزی استان به ترتیب اهمیت در شهرستان اردبیل ۱۷/۱ درصد، شهرستان بیله سوار ۱۵/۸ درصد، شهرستان گرمی ۱۳/۶ درصد، شهرستان نمین ۷/۹ درصد، شهرستان پارس آباد ۷/۶ درصد، شهرستان نیر ۶/۷ درصد و شهرستان خلخال ۵/۸ درصد است. نسبت مساحت اراضی کشاورزی شهرستان مشگین شهر به مساحت متناظر این اراضی در شهرستان کوثر مانند نسبت ۳/۵ به ۱ می باشد.

• سطح کل اراضی زراعی

در سال زراعی مورد بررسی، مساحت کل اراضی زراعی (اراضی زیر کشت محصولات زراعی و اراضی آیش) استان بالغ بر ۶۵۲ هزار هکتار است که حدود ۹۰/۶ درصد کل مساحت اراضی کشاورزی استان بوده و حاکی از اختصاص بخش بسیار بزرگی از اراضی کشاورزی استان به کشت محصولات زراعی سالانه است. این ویژگی، با شدت و ضعف محدود، در همه شهرستانهای استان دیده می شود، مهمترین ویژگی های توزیع اراضی زراعی در شهرستانهای استان در سال زراعی مورد بررسی عبارتند از :

- شهرستان اردبیل با داشتن ۱۲۰/۶ هزار هکتار اراضی زراعی و شهرستان خلخال با داشتن ۳۱/۷ هزار هکتار اراضی زراعی، در میان شهرستانهای استان، به ترتیب دارای بیشترین و کمترین سطح اراضی زراعی هستند که ۱۸/۵ درصد و ۴/۹ درصد مساحت کل اراضی زراعی استان می باشد. اندازه سهم نسبی اراضی زراعی سایر شهرستانها از کل مساحت این اراضی در استان به ترتیب در شهرستان مشگین شهر ۱۸/۵ درصد، شهرستان بیله سوار ۱۷/۳ درصد، شهرستان گرمی ۱۴/۵ درصد، شهرستان نمین ۸/۰ درصد، شهرستان پارس آباد ۷/۹ درصد، شهرستان نیر ۵/۳ درصد و شهرستان کوثر ۵/۱ درصد است.

• سطح اراضی زراعی آبی

در سال زراعی مورد بررسی، حدود ۲۳۳/۵ هزار هکتار از اراضی کشاورزی استان به صورت آبی تحت کشت محصولات زراعی سالانه قرار دارد. مساحت اراضی زراعی آبی حدود ۳۵/۸ درصد مساحت اراضی زراعی استان است که حاکی از محدود بودن نسبی اراضی زراعی

اردبیل

آبی استان است. اطلاعات تفصیلی در دسترس نشان دهنده تفاوت نسبتاً قابل ملاحظه شهرستانها در برخورداری از این اراضی است. برپایه این اطلاعات:

- شهرستان اردبیل با داشتن ۶۹/۵ هزار هکتار (۲۹/۸ درصد) از اراضی زراعی آبی استان و شهرستان خلخال با داشتن ۴/۷ هزار هکتار (۲/۰ درصد) از اراضی آبی استان، در میان شهرستانهای تابعه استان، به ترتیب شهرستانهایی هستند که دارای بیشترین و کمترین سطح اراضی زراعی آبی هستند که در ضمن مبین ۱۵ برابر بودن سطح اراضی زراعی آبی شهرستان اردبیل نسبت به سطح اراضی زراعی آبی خلخال است. با توجه به این که سهم نسبی اراضی زراعی آبی سایر شهرستانهای استان از کل اراضی زراعی آبی استان برای شهرستان پارس آباد ۲۰/۵ درصد، شهرستان مشگین شهر ۱۹/۸ درصد، شهرستان نمین ۸/۹ درصد، شهرستان بيله سوار ۷ درصد، شهرستان گرمی ۴/۸ درصد، شهرستان کوثر ۳/۸ درصد و شهرستان نیر ۳/۵ درصد است، می توان نشان داد که توزیع اراضی زراعی آبی در شهرستانهای استان دارای الگوی توزیع نامتعادلتری در قیاس با سایر امکانات بخش بوده و تمرکز نسبی بیشتری در استقرار این اراضی در برخی شهرستانهای استان وجود دارد.

• سطح اراضی زراعی دیم

برپایه آمارهای در دسترس، در سال زراعی مورد نظر، مساحت کل اراضی زراعی زیر کشت دیم استان بالغ بر ۴۱۸/۵ هزار هکتار است که ۶۴/۲ درصد مساحت کل اراضی زراعی استان است. این ارقام نشان دهنده رواج نسبی زیاد دیم کاری در فعالیت های زراعی استان و حاکی از آن است که یک سوم اراضی زراعی استان از طریق کشت آبی و دو سوم آن از طریق کشت دیم مورد بهره برداری قرار می گیرد و شدت نسبی دیم کاری زراعی در استان دو برابر زراعت آبی آن است. آمارهای مذکور نشان می دهند که شدت نسبی دیم کاری و استقرار اراضی دیم در شهرستانهای استان با یکدیگر متفاوت بوده و دامنه این تفاوت نیز نسبتاً زیاد است.

در سال زراعی مورد بررسی شهرستان بيله سوار با ۹۶ هزار هکتار اراضی زراعی دیم و شهرستان پارس آباد با ۴/۱ هزار هکتار اراضی زراعی دیم، در میان شهرستانهای استان، به ترتیب دارای بیشترین و کمترین سطح اراضی زراعی دیم هستند که ۲۳ درصد و ۱ درصد کل مساحت اراضی دیم استان می باشد. به بیان دیگر، مساحت اراضی زراعی دیم شهرستان بيله سوار نزدیک به ۲۳ برابر سطح این اراضی در شهرستان پارس آباد میباشد. به همین ترتیب می توان نشان داد که از کل اراضی زراعی دیم استان حدود ۲۰ درصد در شهرستان گرمی، ۱۷/۸ درصد در شهرستان مشگین شهر، ۱۲/۲ درصد در شهرستان اردبیل، ۷/۶ درصد در

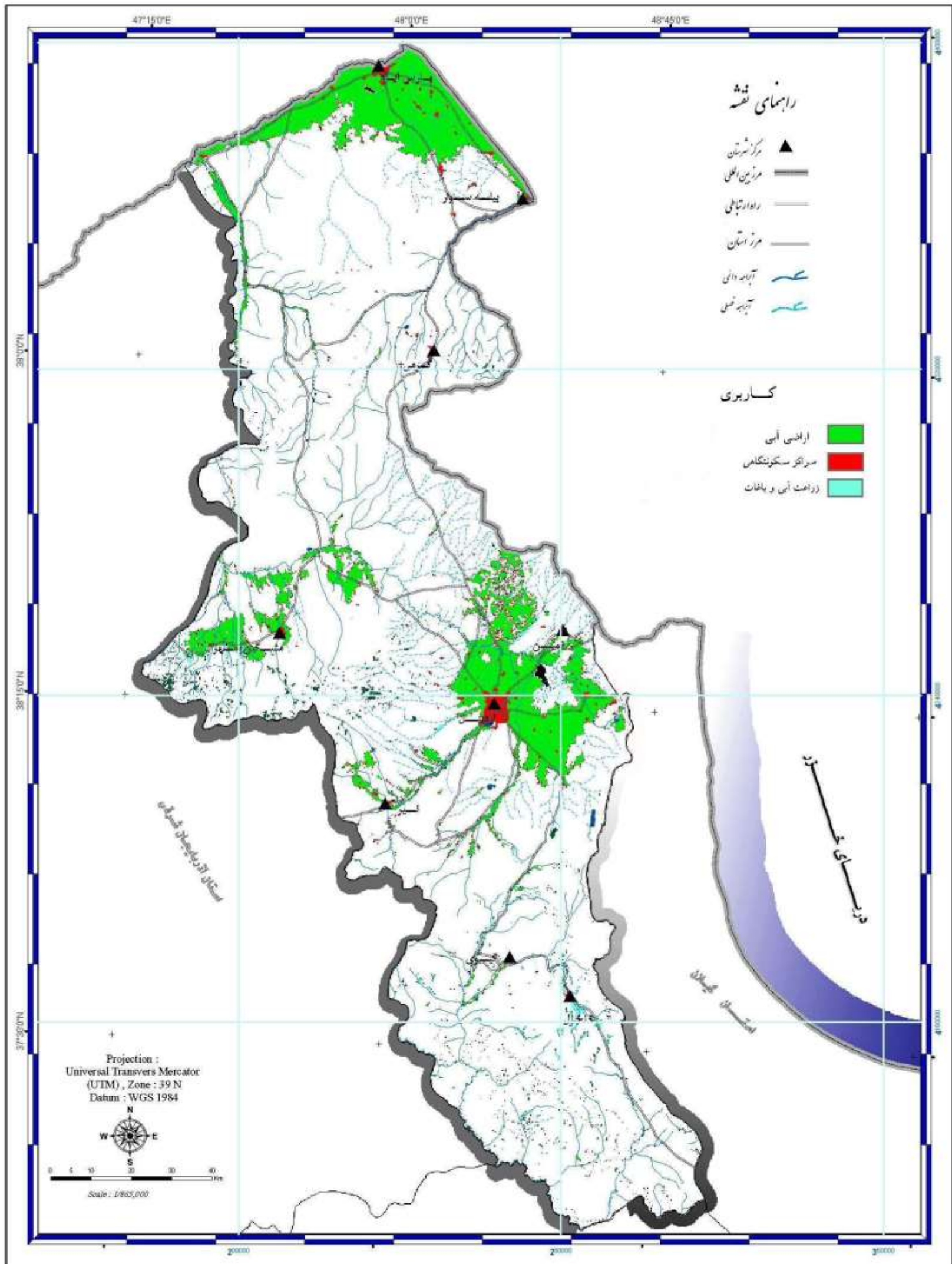
اردبیل

شهرستان نمین، ۶/۴ درصد در شهرستان خلخال، ۶/۳ درصد در شهرستان نیر و ۵/۸ درصد در شهرستان کوثر قرار دارد.

• سطح اراضی باغی

در سال زراعی مورد بررسی، مساحت کل اراضی باغی استان بالغ بر ۳۱/۸ هزار هکتار است که تنها ۴/۴ درصد از مساحت اراضی کشاورزی استان را به خود اختصاص داده و نشان دهنده تخصیص بخش کوچکی از اراضی کشاورزی استان به باغداری است. مهمترین ویژگی های الگوی توزیع اراضی باغی استان در شهرستانهای تابعه آن عبارتند از:

- در سال زراعی مورد بررسی، شهرستان مشگین شهر با داشتن ۱۳/۹ هزار هکتار اراضی باغی و شهرستان نیر با داشتن حدود ۰/۵ هزار هکتار اراضی باغی به ترتیب ۴۳/۸ درصد و ۱/۷ درصد از اراضی باغی استان را به خود اختصاص داده و دارای بیشترین و کمترین سطح زیر کشت باغات می باشند. به این ترتیب ملاحظه می شود که مساحت اراضی باغات مشگین شهر در حدود ۲۶ برابر آن در شهرستان نیر است. به همین ترتیب می توان نشان داد که سهم نسبی اراضی باغی شهرستانها از کل اراضی باغات استان برای شهرستان خلخال ۱۸/۶ درصد، شهرستان پارس آباد ۹/۳ درصد، شهرستان کوثر ۷/۹ درصد، شهرستان اردبیل ۶/۵ درصد، شهرستان نمین ۴/۹ درصد، شهرستان گرمی ۴/۵ درصد و شهرستان بيله سوار ۲/۶ درصد است. این نسبتها به وضوح نشان دهنده نابرابری در الگوی توزیع این اراضی در شهرستانهای استان و تمرکز نسبی بیشتر باغات در برخی از شهرستانهای استان (بویژه در مشگین شهر) است.

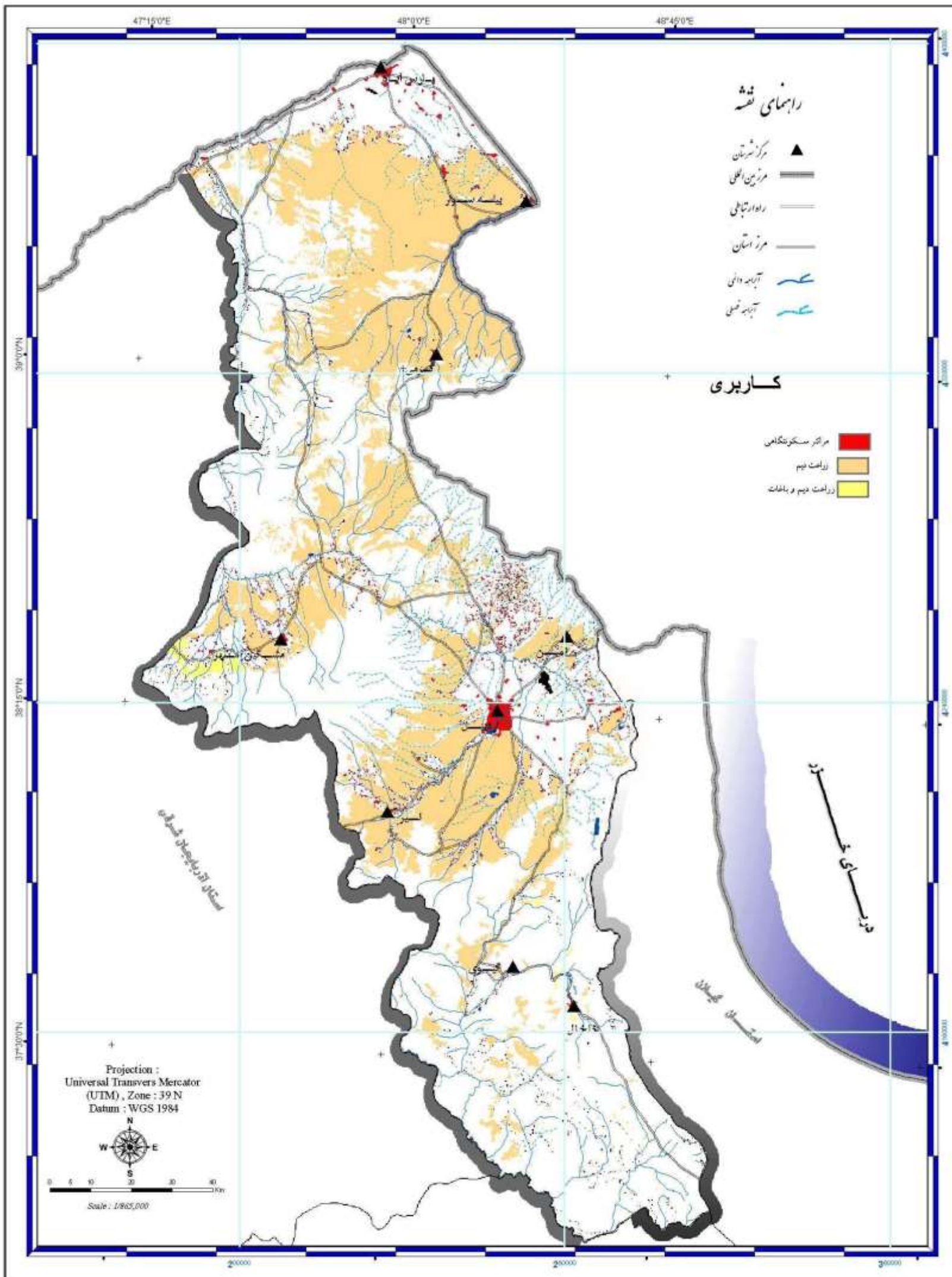

کنفرسیوم مهندسیین مشاور
 رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
 Consulting Engineers
 Rooyan & Rooyan Faranegar System
 www.rf-tnc.net
 info@rf-tnc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۸-۱: (زراعت آبی)

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱۹-۱: (زراعت نیم)

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

کنسرسیوم مهندسیین مشاور

رویان و رویان فرانگار سیستم

۲-۶-۱-۱-۱: دامپوری

بر پایه آخرین اطلاعات در دسترس از الگوی توزیع دامهای استان در شهرستانهای آن در سال ۱۳۸۵، می توان نشان داد :

(الف): تعداد کل دامهای استان (برحسب معادل گوسفندی آن) بالغ بر ۶۰۰۵ هزار راس است که از آن حدود ۲۳/۴ درصد در شهرستان پارس آباد، ۱۵/۶ درصد در شهرستان اردبیل، ۱۳/۶ درصد در شهرستان مشگین شهر و ۱۲/۴ درصد در شهرستان نیر پرورش داده می شوند که این چهار شهرستان دارای بیشترین تعداد دام در استان هستند. در مقابل، از کل دامهای استان حدود ۲/۸ درصد در شهرستان کوثر، ۴/۵ درصد در شهرستان خلخال، ۷/۸ درصد در شهرستان نمین، ۸/۳ درصد در شهرستان بیله سوار و ۱۱/۶ درصد در شهرستان گرمی نگهداری می شود که شهرستانهای دارای تعداد دام کمتر در استان می باشند.

بر پایه آخرین اطلاعات در دسترس، در سال ۱۳۸۵، ویژگیهای الگوی توزیع انواع طیور استان در شهرستانهای آن به ترتیب زیر است:

- تعداد کل انواع طیور استان بالغ بر ۱۱/۸ میلیون قطعه است که از آن ۴/۳ میلیون قطعه (۳۶/۸ درصد) در شهرستان اردبیل و ۲/۹ میلیون قطعه (۲۴/۳ درصد) در شهرستان نمین و ۱/۶ میلیون قطعه (۱۳/۶ درصد) در شهرستان مشگین شهر است و این سه شهرستان دارای بیشترین تعداد طیور در میان شهرستانهای استان هستند. در مقابل، از کل طیور استان حدود ۰/۳۴ میلیون قطعه (۲/۹ درصد) در شهرستان کوثر، ۰/۳۸ میلیون قطعه (۳/۲ درصد) در شهرستان خلخال و ۰/۴۴ میلیون قطعه (۳/۸ درصد) در شهرستان بیله سوار است که سه شهرستان دارای کمترین تعداد طیور در استان می باشند، ضمناً، سهم نسبی تعداد طیور سایر شهرستانهای استان از کل تعداد طیور استان در شهرستان پارس آباد ۴/۷ درصد، شهرستان نیر ۴/۹ درصد و شهرستان گرمی ۵/۸ درصد است.

(الف): واحدهای صنعتی

اکثر قلمروهای صنعتی در کشور در مراکز استانها و شهرستانهای مهم واقع شده اند. به طوریکه تمرکز خاصی در مراکز استان مشاهده می شود. استان اردبیل نیز این امر متثنی نبوده و شهرستان اردبیل به عنوان مرکز این استان اکثر واحدها و کارگاههای صنعتی استان را به خود جذب کرده است.

براساس آمار سال ۱۳۸۵ از کل ۷۱۳ واحد صنعتی موجود در استان اردبیل ۵۱۰ واحد آن معادل ۷۱/۵ درصد در شهرستان اردبیل قرار دارد. شهرستان نمین با دارا بودن ۴۷ واحد صنعتی معادل ۶/۶ درصد واحدهای صنعتی استان سومین رتبه از لحاظ تعداد واحدهای صنعتی استان را دارد. از لحاظ تعداد واحدهای صنعتی شهرستان خلخال چهارمین رتبه در استان را به خود اختصاص داده است. این شهرستان دارای ۳۵ واحد صنعتی معادل ۴/۹ درصد واحدهای صنعتی استان است. شهرستان مشگین شهر با ۲۹ واحد صنعتی معادل ۴/۱ واحدهای صنعتی در جایگاه پنجم قرار گرفته است.

شهرستانهای نیر، بیله سوار، گرمی و کوثر نیز به ترتیب ۱/۸، ۱/۷، ۱/۷ و ۰/۶ درصد از کل واحدهای صنعتی استان را دارا بوده اند.

• شهرک های صنعتی

در حال حاضر در استان اردبیل ۷ شهرک صنعتی شامل شهرک های صنعتی اردبیل ۱، اردبیل ۲، پارس آباد، خلخال، گرمی، مشگین شهر و تخصص آب فعالیت دارند. به این ترتیب شهرستان اردبیل دارای ۲ شهرک صنعتی و هریک از شهرستانهای پارس آباد، خلخال، گرمی، مشگین شهر و نیر دارای یک شهر صنعتی هستند. شهرستانهای بیله سوار، کوثر و نمین نیز فاقد شهرک صنعتی هستند.

تعداد کل کارگاه های پیش بینی شده برای استقرار در شهرک های صنعتی استان بالغ بر ۸۷۸ کارگاه صنعتی است که سهم نسبی شهرستان اردبیل ۸۲/۱ درصد، شهرستان خلخال ۸/۷ درصد، شهرستان مشگین شهر ۳/۵ درصد، شهرستان پارس آباد ۲/۶ درصد، شهرستان گرمی ۱/۹ درصد و شهرستان نیر ۱/۱ درصد است. از کل کارگاههای پیش بینی شده برای استقرار در شهرک های صنعتی استان، در حال حاضر تنها ۲۵۹ کارگاه در حال بهره برداری است که سهم نسبی شهرک های صنعتی استان، در حال حاضر تنها ۲۵۹ کارگاه در حال بهره برداری است که سهم نسبی شهرستان اردبیل ۹۰/۳ درصد، شهرستان خلخال ۵ درصد، شهرستان پارس آباد ۳/۱ درصد و شهرستان مشگین شهر ۱/۵ درصد است.

• نواحی صنعتی

بر پایه اطلاعات در دسترس در سال ۱۳۸۵ تعداد ۳ ناحیه صنعتی در استان اردبیل (شامل نواحی صنعتی روح کندی، در شهرستان بیله سوار، شکرآب در شهرستان گرمی و نوجده در شهرستان نمین) وجود دارد.

(ب): معادن

بر پایه اطلاعات اخذ شده از سازمان صنایع و معادن استان اردبیل، تعداد کل معادن قابل بهره برداری استان بالغ بر ۹۲ معدن است. که از این تعداد ۸۰ معدن (۸۷ درصد) در گروه معادن مواد و مصالح ساختمانی، ۱۱ معدن (۱۲/۹ درصد) در گروه معادن غیرفلزی و ۱ معدن (۱/۱ درصد) در گروه معادن فلزی قرار دارند.

پراکنش معادن قابل بهره برداری استان در سطح شهرستانهای آن، نشان می دهد که از کل معادن استان، تعداد ۲۵ معدن (۲۷/۲ درصد) در شهرستان اردبیل، ۱۹ معدن (۲۰/۷ درصد) در شهرستان نمین، ۱۳ معدن (۱۴/۱ درصد) در شهرستان نیر، ۱۲ معدن (۱۳ درصد) در شهرستان خلخال، ۱۰ معدن (۱۰/۹ درصد) در شهرستان مشگین شهر، ۸ معدن (۸/۷ درصد) در شهرستان گرمی و ۵ معدن (۵/۴ درصد) در شهرستان کوثر قرار دارند که این ارقام حاکی از تمرکز نسبی بیشتر معادن استان در شهرستان های اردبیل و نمین می باشد.

۴-۶-۱-۱-۱: خدمات

بر پایه اطلاعات در دسترس، در سال ۱۳۸۵، بخش خدمات با اختصاص ۴۰/۹ درصد از اشتغال استان به خود، بیشترین فرصتهای شغلی در استان را ایجاد کرده است. تحلیل ساختار رشته فعالیتی اشتغال در بخش خدمات استان نشان می دهد که فعالیت بازرگانی (عمده فروشی، خرده فروشی و...)، فعالیت حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، فعالیت آموزشی و فعالیت اداره امور عمومی و دفاع مهمترین تخصص های خدماتی استان هستند. در سال ۱۳۸۵، از کل شاغلان بخش خدمات استان حدود ۳۰/۹ درصد در فعالیتهای بازرگانی، ۱۹/۳ درصد در فعالیتهای حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، ۱۵/۹ درصد در فعالیتهای آموزشی و ۱۵/۶ درصد در فعالیتهای اداره امور عمومی و دفاع (کارکنان اداری، نظامی و انتظامی دولت) مشغول کار هستند، در حالی که سهم نسبی اشتغال در فعالیتهای بهداشت و درمان ۵/۵ درصد، و نیز سایر فعالیتهای خدمات عمومی، اجتماعی و شخصی ۴/۹ درصد، فعالیت هتل و رستوران ۳ درصد، فعالیتهای مستغلات، اجاره و خدمات کسب و کار ۲/۸ درصد و فعالیتهای بانکداری و بیمه گری ۲/۱ درصد است که در میان تخصص های خدماتی استان، به ترتیب مهمتر از دیگری هستند.

بر پایه نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، اندازه سهم نسبی اشتغال خدمات در استان در حدود ۴۰/۹ درصد با دامنه تغییرات بین حداکثر ۵۰/۹ درصد در شهرستان اردبیل و حداقل ۲۱/۷ درصد در شهرستان نمین است. به عبارت دیگر، شدت نسبی اشتغال در بخش خدمات شهرستان اردبیل بیش از ۲/۳ برابر آن در شهرستان نمین است، می توان نشان داد که سهم نسبی اشتغال خدماتی از کل اشتغال شهرستانهای استان، تنها در شهرستان اردبیل بیشتر از اندازه متوسط آن در کل استان بوده و در سایر شهرستانهای استان از آن کمتر است. این ویژگی نشان می دهد که در قیاس با استان، فعالیت بخش خدمات در همه شهرستانهای استان (بجز شهرستان اردبیل) فعالیتی تبعی است (یعنی اندازه ضریب مکانی اشتغال در این بخش شهرستانها کمتر از واحد و تنها در شهرستان اردبیل بزرگتر از واحد است). در سال ۱۳۸۵، اندازه سهم نسبی اشتغال خدماتی در شهرستان مشکین شهر ۴۰/۴ درصد، شهرستان خلخال ۳۷/۸ درصد، شهرستان پارس آباد ۳۵/۱ درصد، شهرستان گرمی ۲۶/۱ درصد، شهرستان بیله سوار ۲۵/۹ درصد، شهرستان کوثر ۲۵/۱ درصد و شهرستان نیر ۲۲/۲ درصد است.

مهمترین تخصصهای خدماتی (فعالیتهای خدماتی پایه) شهرستانهای استان در زیر فهرست شده است. شهرستانهای بیله سوار، نمین، نیر و کوثر فاقد فعالیتهای خدماتی پایه

اردبیل

هستند و همه فعالیت‌های خدماتی آنها در قیاس با متوسط استان جزء فعالیت‌های تبعی طبقه‌بندی می‌شوند.

- شهرستان اردبیل: کلیه فعالیت‌های خدماتی.
- شهرستان پارس آباد: فعالیت مستغلات، اجاره و خدمات کسب و کار.
- شهرستان خلخال: فعالیت‌های بازرگانی، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی.
- شهرستان مشگین شهر: فعالیت‌های هتل و رستوران، واسطه‌گریهای مالی، اداره عمومی، دفاع و آموزش.

۵-۶-۱-۱: جمعیت فعال و اشتغال

بر پایه نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، تعداد جمعیت در سن کار و فعالیت استان بالغ بر ۱۰۳۸۹۲۴ نفر است که از میان آنان ۴۰۸۱۵۶ نفر وارد بازار کار شده‌اند و ۶۲۵۴۷۸ نفر خارج از بازار کار قرار دارند و یا وضع فعالیت خود را اظهار نکرده‌اند (۵۲۹۰ نفر). براساس بررسی‌های انجام شده از مجموع جمعیت شاغل استان ۳۱/۸ درصد در بخش کشاورزی، ۲۶/۲ درصد در بخش صنایع و معادن و ۴۰/۹ درصد در بخش خدمات مشغول فعالیت بوده‌اند. براین اساس و با توجه به مدل بوژوگارنیه استان اردبیل دارای اقتصادی چند نقشی است.

توزیع جمعیت فعال در عرصه‌های شهری و روستایی استان به شرح زیر است :

جامعه شهری

تعداد شاغلان جامعه شهری استان در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۱۹۴/۹ هزار نفر است که ۵۳/۹ درصد کل شاغلان استان را شامل می‌شود. در این سال، از کل شاغلان شهری استان حدود ۶/۱ درصد در بخش کشاورزی، ۳۰/۶ درصد در بخش صنایع و معادن و ۶۱/۹ درصد در بخش خدمات به کار اشتغال دارند که حاکی از نقش غالب و مسلط بخش خدمات و اهمیت نسبی و محدود فعالیت‌های بخش کشاورزی در نظام اشتغال شهری استان می‌باشد.

جامعه روستایی

در سال ۱۳۸۵، تعداد شاغلان جامعه روستایی استان بالغ بر ۱۶۶/۹ هزار نفر است که ۴۶/۱ درصد کل شاغلان استان را شامل می‌شود. در این سال از کل شاغلان شهری استان حدود ۶۱/۸ درصد در بخش کشاورزی ۲۱/۱ درصد در بخش صنایع و معادن و ۱۶/۳ درصد

اردبیل

در بخش خدمات به کار اشتغال دارند. در جامعه روستایی بخش کشاورزی بخش غالب و مسلط در نظام اقتصادی روستایی استان است.

اردبیل

۷-۱-۱-۱: بررسی و تحلیل پیوند میان سکونتگاه ها (نقاط)

جریان‌های موجود میان نقاط شهری و روستایی براساس نوع شدت، جهت غالب حرکت و قدرت، فضای گسترده‌ای از پیوندهای متعدد را در سطوح مختلف محلی، منطقه‌ای و فرمانطقه‌ای خلق می‌نماید که دارای ماهیتی زنجیره‌ای و بهم پیوسته هستند. این بهم پیوستگی ناشی از گستردگی و در هم تنیدگی پیوندهای موجود در یک فضای شبکه‌ای است. به همین دلیل درک دقیق‌تر پیوندهای موجود میان مراکز سکونتگاهی در چارچوب استراتژی‌های شبکه‌ای برنامه‌ریزان را قادر می‌سازد، در تدوین برنامه‌های توسعه اولاً به عوامل تاثیرگذار در توسعه توجه داشته باشند و ثانیاً با شناخت روابط و چگونگی تاثیر متقابل آنها بر یکدیگر که در قالب بررسی انواع پیوندها صورت می‌گیرد، چارچوب سیاست‌گذاری واحدی را برای نقاط شهری و روستایی و یا سایر نقاط هم پیوند ارایه دهند. در راهبرد شبکه‌ای تقسیم نقاط شهری و روستایی دنیای ارتباطات و کاهش فاصله‌ها معنی چندانی ندارد. بلکه جریان‌های مختلف کالا، نیروی انسانی، خدمات، منابع مالی و مانند آن است که به صورت شبکه‌ای به فضای زندگی انسانها شکل می‌دهد. فضایی که تنها کارکردی یا مفعول نیست بلکه عامل مهمی در فرآیند توسعه به شمار می‌آید. مزیت دیگر استفاده از شناخت پیوندها، حرکت در مسیر تحقق توسعه پایدار است. زیرا در این چارچوب جریان‌های مختلف موجود در ساختار فضایی که در یک دوره زمانی طولانی شکل گرفته‌اند، مورد تحلیل واقع می‌شوند.

بر این اساس پیوندهای موجود در استان اردبیل که در روابط میان سکونتگاههای شهری و روستایی با یکدیگر چه با داخل و چه با خارج استان محقق می‌شود در چارچوب استراتژی شبکه منطقه‌ای یا مدل خوشه‌ای مورد بررسی قرار گرفته است. در چارچوب این استراتژی متغیرها و شاخص‌های زیر در استان اردبیل مورد بررسی و مطالعه قرار گرفته است:

- پیوندهای فیزیکی

- پیوندهای جمعیتی

- پیوندهای اقتصادی

- پیوندهای تکنولوژیک

- پیوندهای آموزشی

نتایج حاصل از بررسی‌های انجام شده بر روی پیوندهای فوق به شرح زیر است:

۱-۷-۱-۱: پیوندهای فیزیکی

پیوند فیزیکی میان نقاط یا گره گاهها که شهرها و روستاهای مستقر در استان را شامل می‌شوند از طریق شریانهای ارتباطی یا به عبارت دیگر شبکه راههای ارتباطی صورت می‌گیرد. براساس بررسی‌های انجام شده پیوندهای فیزیکی - ارتباطی میان سکونتگاههای استان اردبیل در سه سطح انجام می‌شود.

سطح اول : ارتباط و پیوند سکونتگاه ها با مرکز استان

در این سطح اکثریت سکونتگاههای استان اعم از شهری و روستایی در یک سلسله مراتب فضایی خاص با مرکز استان (شهر اردبیل) دارای پیوند هستند. براساس مطالعات انجام شده از نظر مکانی فاصله شهرهای استان اردبیل با مرکز استان بین ۲۴۰ تا ۲۳۸ کیلومتر متغیر بوده و از نظر زمانی نیز بین ۱۹ تا ۱۸۰ دقیقه فاصله شهرهای استان با شهر اردبیل متغیر است. از نظر فاصله مکانی شهر آبی بیگلو با ۲۴ کیلومتر فاصله از شهر اردبیل کوتاهترین مسافت را با این شهر دارد. فاصله زمانی آبی بیگلو با اردبیل ۱۹ دقیقه است.

شهر اصلاندوز با فاصله ۲۳۸ کیلومتر از شهر اردبیل علاوه بر اینکه دارای بیشترین فاصله مکانی از شهر ادبیل است، بیشترین فاصله زمانی را نیز از مرکز استان به خود اختصاص داده است. این شهر ۱۸۰ دقیقه (۳ ساعت) با شهر اردبیل فاصله دارد.

در میان روستاهای مکان مرکزی نیز روستای دولت آباد با ۱۷/۲ کیلومتر فاصله مکانی و ۱۴ دقیقه فاصله زمانی از شهر اردبیل نزدیکترین کانون مرکزی روستایی دارای پیوند با مرکز استان است.

سطح دوم : پیوند شهرها و مکان های مرکزی استان با یکدیگر

علاوه بر پیوند شهرهای استان با مرکز استان، بر حسب ضرورت و فاصله هر یک از شهرهای استانی دارای پیوندهای فیزیکی - ارتباطی با یکدیگر هستند.

این پیوندها و ارتباطات منجر به شکل گیری شبکه ارتباطی محلی در استان شده است. براساس مطالعات و بررسی های انجام شده پیوند و روابط میان شهرهای استان در درجه اول با نزدیکترین و عمده ترین شهر هر ناحیه صورت می پذیرد. به طوری که در نتیجه این روابط پیوندهای فیزیکی - ارتباطی به صورت شبکه ای از روابط در سطوح مختلف استان شکل گرفته است. براساس مطالعات انجام شده چهار شبکه فیزیکی - ارتباطی ناحیه ای در سطح استان اردبیل وجود دارد.

(الف): شبکه فیزیکی - ارتباطی مرکز

اردبیل

(ب) : شبکه فیزیکی - ارتباطی جنوب

(پ) : شبکه فیزیکی - ارتباطی غرب

(ت) : شبکه فیزیکی - ارتباطی شرق

(ث) : شبکه فیزیکی - ارتباطی شمال

سطح سوم : ارتباط و پیوند با سکونتگاه های خارج از استان

پیوند سکونتگاه های مستقر در استان اردبیل با سکونتگاه های خارج از استان از دو طریق ارتباطات جاده ای و سپس ارتباطات هوایی برقرار است. ارتباطات و پیوندهای جاده ای عمده ترین شکل پیوند با خارج از استان است. جاده ارتباطی اردبیل - آستارا ، خلخال - اسالم، اردبیل - اهر و مشگین شهر - تبریز عمده ترین راه های ارتباطی هستند که شبکه ارتباطی داخل استان اردبیل را به مراکز سکونتگاه ها در استانهای همجوار و سایر نقاط کشور پیوند می دهد. همچنین جاده اصلاندوز به جلفا و جاده مرزی بیله سوار به باکو عمده ترین راههای پیوند دهنده استان اردبیل با کشور آذربایجان است و در واقع به عنوان دو محور عمده ارتباطی پیوند دهنده ایران با کشورهای همسایه مطرح بوده و دارای اهمیت است.

علاوه بر ارتباطات جاده ای ، از طریق فرودگاه اردبیل و پارس آباد ، پیوندهای هوایی این استان با پایتخت و سایر مراکز شهری برقرار است. حمل کالا، بار و مسافر از عمده ترین دلایل ارتباطات هوایی در استان است.

با توجه به بررسی های انجام شده بر روی پیوندهای فیزیکی - ارتباطی انشعاب کلیه راههای ارتباطی استان از مرکز استان قدرت و برتری شهر اردبیل را در هم پیوندی با سایر سکونتگاههای استان نشان میدهد.

نتایج حاصل از بررسی های فیزیکی - ارتباطی نشان می دهد راههای ارتباطی مهم ترین عامل در برقراری پیوند میان سکونتگاه ها هستند، هر چه شبکه راههای ارتباطی وضعیت مطلوب تری داشته باشند پیوند میان سکونتگاه ها سهل تر ، پرجاذبه تر و قدرتمندتر خواهد بود. وجود شبکه راههای ارتباطی مناسب در یک منطقه تحرکات و جابجایی های جمعیتی را تحت تاثیر قرار داده و برقراری ارتباط و پیوند میان گروه های جمعیتی را تسهیل خواهد نمود.

۲-۷-۱-۱-۱: پیوندهای جمعیتی

بررسی های انجام شده بر روی پیوندهای جمعیتی در استان اردبیل نشان می دهد بیشترین تراکم و تمرکز جمعیت استان در محدوده مرکز استان با محوریت شهر اردبیل مشاهده می شود. این شهر تنظیم کننده اصلی جریان ها و روندهای جمعیتی در استان است. به طوریکه از مجموع ۱۳۴۸۰۵ نفر مهاجر خارج شده از استان اردبیل ۵۷/۳ درصد از شهرستان اردبیل و به ویژه شهر اردبیل خارج شده اند. شهرستانهای خلخال و مشگین شهر با مرکزیت شهرهایی به همین نام به ترتیب با ۱۶/۵ و ۱۲/۸ درصد جایگاه های دوم و سوم مهاجرفرستی را در استان به خود اختصاص داده اند.

این استان ۵۹/۷۴ درصد از کل مهاجرین خارج شده از استان اردبیل را به خود جذب نموده است. در واقع قوی ترین پیوند مهاجرتی استان اردبیل و شهرهای تابعه آن در درجه اول با استان تهران برقرار است. پس از استان تهران، شهرهای استان گیلان و آذربایجان شرقی به ترتیب با جذب ۱۵/۲۲ و ۷/۲۶ درصد از مهاجرین استان اردبیل هستند.

با توجه به اینکه شهرستان اردبیل و به ویژه شهر اردبیل جریان خروج بیشترین تعداد مهاجرین را به خارج استان هدایت نموده است، جریان ورود بیشترین تعداد مهاجر از خارج از استان را نیز هدایت نموده است. این شهرستان با جاذبه شهر اردبیل ۵۵/۶۴ درصد از کل مهاجرین وارد شده به استان را جذب نموده است. پس از اردبیل شهرستانهای پارس آباد، مشگین شهر، خلخال و نمین با جاذبه شهرهایی به همین نام به ترتیب با جذب ۱۲/۵۸، ۸/۷۱، ۸/۳۵ و ۴/۷۸ درصد از کل مهاجرین وارد شده به استان در رتبه های دوم تا پنجم قرار گرفته اند.

استانهای تهران، آذربایجان شرقی، گیلان و آذربایجان غربی به ترتیب با هدایت ۳۸/۰۹، ۱۸/۸۳، ۹/۱۴ و ۹/۰۳ درصد از جریان مهاجرین ورودی به سکونتگاه های استان اردبیل رتبه های اول تا چهارم را در پیوندهای جمعیتی با سکونتگاه های استان به خود اختصاص داده اند.

شهرستان اردبیل با جاذبه شهری اردبیل حتی هدایت پیوندهای جمعیتی درون استانی نیز تعیین کننده بلامنازع بوده و در تعامل با سایر سکونتگاه های استان بالاترین جذابیت را برای جمعیت مهاجر را داشته است به طوریکه خالص مهاجرت این شهرستان معادل ۱۴۳۶۳ نفر است. خالص مهاجرت تنها در اردبیل ثبت بوده و در سایر شهرستانهای منفی است که نشانگر مهاجرفرستی سایر مراکز سکونتگاهی استان است.

شهر پارس آباد نیز با توجه به نوپایی آن از دیگر مراکز جاذب برای جمعیت مهاجر استان اردبیل به شمار می آید. این شهر از سوی جمعیت ساکن در شهرهای کوچک و روستاهای

اردبیل

واقع سردست مغان مورد توجه قرار گرفته و منجر به شکل گیری پیوندهای جمعیتی و افزایش جاذبه های شهری محدوده مورد نظر شده است.

۳-۷-۱-۱: پیوندهای اقتصادی (مبادلات کالایی و مالی)

(الف): مبادلات کالایی

در پیوندهای اقتصادی شهر اردبیل به عنوان کانون قوی تر و تنظیم کننده پیوندهای بین سکونتگاهی عمل می نماید. براساس مطالعات انجام شده از مجموع ۱۷۱۶۷۳۹ تن کالای خارج شده از استان اردبیل ، ۸۱۲۸۱۶ تن معادل ۴۷/۳ درصد از شهر اردبیل ارسال شده است. بیشترین میزان بار حمل شده از شهر اردبیل به استان گیلان ارسال شده است. مجموع بار ارسال شده به این استان ۲۴/۳۵ درصد از وزن کالاهای حمل شده از این شهر است. پس از گیلان استان تهران با ۲۰/۱۷ درصد در رتبه دوم دریافت بازار شهر اردبیل است. پس از اردبیل کارخانه سیمان و شهر پارس آباد بیشترین نقش را در نقل و انتقال کالا به خارج از استان به خود اختصاص داده اند. بیشترین بار ارسال شده از کارخانه سیمان اردبیل معادل ۴۸/۱ درصد از کل بار جابجایی شده از این مکان به استان گیلان ارسال شده است. شهر پارس آباد نیز با استان آذربایجان شرقی بیشترین مراد و تبادل را داشته است. حدود ۴۸ درصد از کل بار ارسال شده از این شهر وارد. سکونتگاههای استان آذربایجان شرقی شده است. گروه کالاهای کشاورزی، دامی و غذایی و سپس گروه کالاهای ساختمانی و مواد معدنی بیشترین میزان بار خارج شده از سکونتگاههای استان به سایر استانهای دیگر کشور بوده است. شهرهای اشاره شده علاوه بر اینکه بیشترین نقش را در ارسال کالا به خارج از استان داشته اند، مراکز عمده جذب و دریافت کالا و یا به عبارت دیگر برقراری پیوند و رابطه با سکونتگاههای خارج از استان داشته اند.

بررسی های انجام شده نشان می دهد، از مجموع ۲۳۵۹۹۰۹ تن کالای وارد شده به استان اردبیل ۱۶۰۷۰۲۰ تن معادل ۶۸/۱ درصد به شهر اردبیل وارد شده است. شهرهای پارس آباد ، مشگین شهر ، بيله سوار و خلخال به ترتیب با جذب ۷/۶ ، ۵ ، ۳/۹ و ۳/۶ درصد از کل بار ورودی به استان در جایگاه های دوم تا پنجم قرار گرفته اند. پنج شهر ذکر شده نقش تعیین کننده ای در مبادلات کالایی استان ایفا می نمایند. سهم سایر شهرهای استان ۱۱/۸ درصد از کل وزن بار حمل شده به استان است. نکته قابل توجه اینکه اختلاف میزان بار ورودی به شهر اردبیل با سایر شهرهای استان رقم قابل توجهی است که نشان از برتری شهر اردبیل در این زمینه است.

اردبیل

در تمامی گروه های کالایی شامل مواد شیمیایی (۸۰/۹ درصد) ساختمانی و معدنی (۵۰/۳ درصد)، کشاورزی، دامی و غذایی (۷۰/۹ درصد)، محصولات سبک (۶۲/۱ درصد)، ماشین آلات و قطعات یدکی (۶۲/۸ درصد)، خرده بار و ضایعات متفرقه (۸۰/۶ درصد)، کالای کاغذ و چوب (۶۶/۶ درصد) و منسوجات چرم و پوشاک (۶۱/۹ درصد) مجموع کالاهای حمل شده به استان اردبیل هستند که بیشترین نسبت این کالاها به شرح اشاره شده به شهر اردبیل وارد شده اند.

شهر پارس آباد پس از شهر اردبیل در گروه کالاهای مواد شیمیایی، کشاورزی، دامی و غذایی، ماشین آلات و قطعات یدکی، خرده بار و ضایعات متفرقه، کاغذ و چوب رتبه دوم را در جذب و وارد کردن این نوع کالاها از خارج از استان به خود اختصاص داده است.

شهرستان مشگین شهر، بیله سوار و خلخال در رتبه های سوم تا پنجم قرار گرفته اند. بررسی مبادلات کالایی میان سکونتگاههای استان با یکدیگر نشان می دهد، شهر اردبیل مقام نخست را در مبادلات کالایی میان شهرهای استان دارد. از مجموع بار حمل شده و جابجا شده در محدوده استان اردبیل که معادل ۱۱۰۹۱۱۶ تن بوده است شهر اردبیل با جابجایی ۴۷۲۰۰۵ تن کالا معادل ۴۲/۶ درصد جایگاه نخست را در میان کانونهای مبادلاتی استان به خود اختصاص داده است.

براساس مطالعات انجام شده در مباحث مربوط به پیوند میان سکونتگاههای استان اردبیل با یکدیگر با خارج از استان، شهر اردبیل به عنوان بزرگترین صادرکننده و دریافت کننده کالا، نقش محوری در جمع آوری و بخش کالاهای استان به عهده دارد.

براساس نتایج حاصل از مطالعات انجام شده مکان های کمتری در صدور کالا در استان نقش داده و بالعکس مکان های بیشتری دریافت کننده کالا هستند.

مقایسه مراکز صادر کننده و دریافت کننده کالا نشان می دهد شهرها و مکان های اردبیل، کارخانه سیمان اردبیل، بیله سوار، پارس آباد، بوران علیا، مشگین شهر، خلخال، اصلاندوز و جعفرآباد مهم ترین مراکز صدور و دریافت کالا در استان اردبیل هستند. حدود ۹۶/۵ درصد از کل وزن کالاهای خارج شده از شهرها و مکان های استان از این مجموعه شهرها و مکانها خارج شده و ۸۴/۲ درصد از کل وزن کالاهای وارد شده به این مجموعه شهرها و مکانها وارد می گردد.

(ب) : مبادلات مالی

در مبادلات مالی نیز شهر اردبیل (در مجموع محدوده شهرستان اردبیل) بیشترین نقش را در مبادلات داشته است. در واقع این شهر به عنوان کانون اصلی هدایت و پیوند مراکز سکونتگاهی استان عمل می نماید.

براساس بررسی های انجام شده در مباحث مربوط به پیوندهای مالی شهر اردبیل مهم ترین سکونتگاه در نقل و انتقال پول با سکونتگاههای استان و خارج از استان به شمار می آید. این شهر جذب کننده ۴۴/۴ درصد از کل انتقالات وارد شده درون استانی و ۳۸/۹ درصد از انتقالات صادر شده درون استانی است.

همچنین از کل انتقالات برون استانی وارد شده و صادر شده به استان اردبیل ۸۸/۲ درصد (وارد شده) و ۷۱/۳ درصد (صادر شده) شهر اردبیل مهم ترین سکونتگاه مبدا این نقل و انتقالات بوده است.

استانهای تهران و آذربایجان شرقی عمده ترین نقش را در تبادلات مالی با سکونتگاههای استان اردبیل داشته اند.

همچنین شهر اردبیل به دلیل دارا بودن مرکزیت اداری- سیاسی استان تنظیم کننده کلیه روابط اداری- سیاسی، کارکردی و عملکردی استان است. در واقع تمامی مراکز شهرستانها و شهرهای استان، مکان های مرکزی و اکثریت قریب به اتفاق روستاهای استان با شهر اردبیل به صورت مستقیم دارای پیوند بوده یا به صورت شبکه ای و یا سلسله مراتبی دارای پیوند و تعاملی دو سویه هستند.

در مجموع در کلیه زمینه ها شهر اردبیل قدرتمندترین سکونتگاه استان در برقراری پیوند با سایر سکونتگاهها است.

پس از شهر اردبیل، شهر پارس آباد در شمال استان و به عنوان مرکز فرهنگی ایل شاهسون دومین کانون قدرتمند استان در تنظیم پیوند میان سکونتگاهها به شمار می آید. در واقع این شهر در سلسله مراتب تعیین قدرت پیوند میان سکونتگاهها به عنوان سکونتگاه نسبتاً قوی به شمار می آید.

پس از دو شهر اردبیل و پارس آباد شهرهای مشگین شهر، خلخال و بیله سوار به عنوان کانون های میانی تنظیم کننده پیوند میان سکونتگاههای استان در سطح محلی هستند. شهر بیله سوار با دارا بودن گمرک مرزی در شمال شرق استان، شهر خلخال در جنوب و شهر مشگین شهر به عنوان پایتخت تاریخی عشایر ایل شاهسون در حاشیه سبلان کانون های هم پیوند متوسط در استان به شمار می آیند.

اردبیل

روستاهای مرکزی استان اردبیل که براساس طرح سطح بندی فضا و سکونتگاههای روستای استان کلیه مراکز استان را شامل می شوند. کانونهای با پیوند نسبتاً متوسط در برقراری پیوند با نظام شهری و سکونتگاهی روستایی پیرامون خود به شمار می آیند. جهت پیوند سکونتگاههای روستایی با قدرت ضعیف تر به سمت کانون های مرکزی است.

۸-۱-۱: کارکردها و عملکردها

هر سکونتگاه انسانی با توجه به نیازهای ساکنین آن طی روندهای زمانی کارکردها و عملکردهای متفاوتی دارد. تامین نیاز جامعه ساکن و ارایه خدمات به آنها کارکردهای خدماتی را برای سکونتگاه به همراه خواهد داشت. مبادلات کالایی و فعالیت های مربوط به داد و ستد و تجارت کارکردهای بازاری را ایجاد نموده و فعالیت های آموزشی - فرهنگی سکونتگاه ها با کارکرد فرهنگی - علمی را برای آنها تعریف خواهد نمود.

با توجه به مطالعات انجام شده به ویژه در بخش اقتصاد، سکونتگاه های استان اردبیل به تفکیک شهرستان متناسب با ویژگی های جامعه ساکن در آنها کارکردها و عملکردهای متفاوتی را به نمایش گذارده اند.

(الف): کارکردهای سکونتگاه های استان به تفکیک شهرستان**• شهرستان اردبیل:**

- عمده ترین فعالیت های رایج در شهرستان اردبیل و به ویژه شهر اردبیل شامل موارد زیر است: صنعت، عمده فروشی و خرده فروشی و تعمیر کالاهای و وسایل نقلیه، هتل و رستوران، حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، واسطه گریهای مالی، مستغلات و اجاره و خدمات کسب و کار، بهداشت و مددکاری اجتماعی، سایر فعالیتهای خدمات عمومی و اجتماعی و شخصی.
- کارکردهای موجود: خدماتی، بازاری، اداری، سیاسی و فرهنگی

• شهرستان بیله سوار:

- فعالیت های موجود: شامل کشاورزی، حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات
- کارکردهای موجود: کشاورزی، خدماتی و اداری

• شهرستان پارس آباد:

- فعالیت های موجود شامل: کشاورزی، صنعت، آب و برق و گاز، ساختمان، مستغلات و اجاره و خدمات کسب و کار.
- کارکردهای موجود: کشاورزی، بازاری و خدماتی، اداری، فرهنگی

اردبیل

• شهرستان خلخال:

- فعالیت های موجود شامل: شیلات و آبیاری پروری، معدن، آب و برق و گاز، ساختمان، واسطه گریهای مالی، اداره امور عمومی و دفاع، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی.
- کارکردهای موجود: بازاری و خدماتی، اداری و فرهنگی

• شهرستان کوثر:

- فعالیت های موجود شامل: کشاورزی، شیلات و آبیاری پروری، آب و برق و گاز، ساختمان، اداره امور عمومی و دفاع، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی
- کارکردهای موجود: کشاورزی، خدماتی و اداری

• شهرستان گرمی:

- فعالیت های موجود شامل: معدن، آب و برق و گاز، حمل و نقل و انبارداری و ارتباطات، واسطه گریهای مالی، اداره امور عمومی و دفاع، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی، سایر فعالیتهای خدمات عمومی و اجتماعی و شخصی
- کارکردهای موجود: خدماتی، بازاری، اداری و فرهنگی

• شهرستان مشگین شهر:

- فعالیت های موجود شامل: کشاورزی، آب و برق و گاز، هتل و رستوران، واسطه گریهای مالی، اداره عمومی و دفاع، آموزش.
- کارکردهای موجود: کشاورزی، خدماتی، بازاری، اداری و فرهنگی

• شهرستان نمین:

- فعالیت های موجود شامل: کشاورزی، معدن، آب و برق و گاز، ساختمان
- کارکردهای موجود: خدماتی

• شهرستان نیر:

- فعالیت های موجود شامل: کشاورزی، شیلات و آبیاری پروری، هتل و رستوران، واسطه گریهای مالی، اداره امور عمومی و دفاع، آموزش، بهداشت و مددکاری اجتماعی.
- کارکردهای موجود: کشاورزی، خدماتی - اداری

اردبیل

۹-۱-۱: جمع بندی، تحلیل و تبیین سازمان فضایی استان اردبیل

الگوی استقرار سکونتگاه ها، الگوی شبکه دسترسی، توزیع خدمات، عملکردها و مجموعه فعالیت هایی که در سکونتگاهها انجام می شود، در ارتباط با یکدیگر سازمان فضایی موجود در سطح استان اردبیل را شکل داده اند.

به این ترتیب در حال حاضر، جریان ها و روابطی بین سکونتگاه های استان ایجاد شده است که بوجود آورنده سازمان فضایی می باشد. این جریانها متأثر از عوامل مختلف و متعدد می باشند.

در سطح استان اردبیل شهر اردبیل دارای چنان قدرت و جاذبه ای است که تمامی روابط و جریانهای اجتماعی و اقتصادی و خدماتی در سطح استان متأثر از این شهر می باشد. در واقع شهر اردبیل جهت دهنده و حاکم بر جریان های اجتماعی - اقتصادی و ... در منطقه است.

شهر اردبیل حاکم مسلط در استان به شمار می آید، سطوح پایین تری که در سطح استان قرار دارند دارای اختلاف بسیار زیادی با این شهر هستند. در واقع حفاصل اختلاف میان شهر اردبیل با سطح بعدی که شهر پارس آباد است بسیار زیاد می باشد. وجود این تفاوت ها ناشی از توان و فعالیت هایی است که در شهر اردبیل متمرکز شده است. این تمرکز وزن و جاذبه ای برای شهر اردبیل ایجاد کرده و باعث شده تا این شهر بتواند تمامی استان را تحت تاثیر جاذبه خود قرار دهد.

البته بعد مسافت باعث شده است تا علی رغم سیطره جویی فضایی این شهر، سکونتگاه هایی شکل بگیرند تا بتوانند در سطح میانی پاسخگوی نیازهای سایر سکونتگاه های استان باشند و ارتباط هایی را با سکونتگاه های موجود در سطح استان و یا سایر شهرستانهای دیگر ایجاد کنند. نمونه این سکونتگاه های سطح میانی پارس آباد، مشگین شهر، خلخال، گیوی، بیله سوار، اصلاندوز و جعفرآباد هستند.

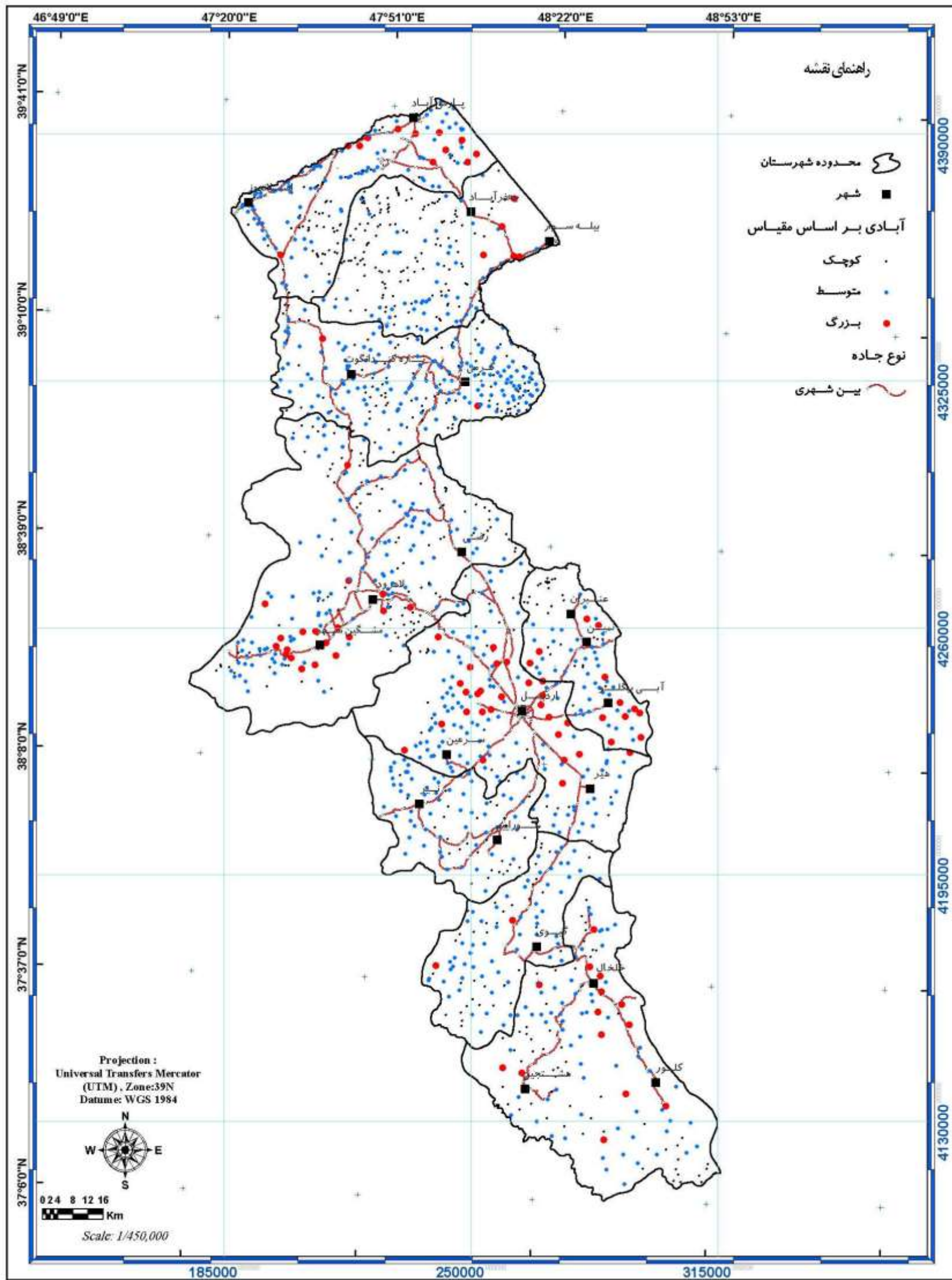
در بخش مرکزی استان، سهولت دسترسی، امکان توسعه و بسط سیطره فضایی شهر اردبیل را فراهم نموده است. لذا در سطح میانی و پایین تر شهرها و آبادیهای مرکزی دارای قدرت و جاذبه چندانی نیستند.

از سوی دیگر پراکنش و توزیع آبادیها به نحوه ای است که در بخش مرکزی تعداد زیادی از آبادیها در فاصله نزدیکی از شهر استقرار یافته اند. این آبادیها عملاً در حوزه نفوذ مستقیم شهر قرار گرفته اند. از این رو شکل مکان هایی که دارای سیطره فضایی هستند که در رقابت با شهر بوده و عملاً شهر اجازه رشد قابل توجهی به این آبادیها نمی دهد.

در سطوح پایین تر تعدادی آبادی وجود دارد که دارای مرکزیت های بسیار ضعیف هستند. این آبادیها به شدت توسط آبادیهای بزرگتر و مرکزی و شهرهای میانی و اردبیل تحت

اردبیل

فشار هستند و مرکزیت آنها آسیب پذیر است. اما این آبادیها در تلاشند تا بتوانند در فضا سیطره‌ای را برای خود ایجاد کنند. البته پاره ای از این آبادیها دارای امکان رشد هستند ولی محرومیت آنها باعث عدم رشد آنها نشده است. اما پاره‌ای در رقابت با شهر و آبادیهای بزرگتر هستند، که این آبادیهای بزرگتر امکان چنین رشدی را به آبادیهای مذکور نمی دهد.

مطالعات آمایش استان اردبیل

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
 رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
 Consulting Engineers
 Rooyan & Rooyan Faranegar System

نقشه ۲۰-۱: سازمان فضایی استان اردبیل

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۱-۱-۱-۱: تبیین حوزه ها یا نواحی همگن

الگوی استقرار فضایی سکونتگاهها، ساختار فضایی موجود، سازمان فضایی و نهایتاً الگوی شبکه دسترسی موجب شده است تا مناطقی با ویژگی های مشترک و همگنی هایی نسبی در سطح استان ایجاد گردد.

این مناطق همگن به ویژه از نقطه نظر کارکردها، عملکردها، پراکنش و توزیع خدمات دارای ویژگی های مشترکی هستند. براساس این ویژگی ها مناطق همگن در سطح استان اردبیل شناسایی شده اند. در مجموع در سطح اردبیل ۱۲ ناحیه یا منطقه همگن شکل گرفته است. ویژگی های این نواحی به شرح زیر است.

• ناحیه یک (دشت مغان)

این ناحیه با وسعت ۹۳۹/۲۱ کیلومترمربع در شمال استان و در بخش هایی از دو شهرستان پارس آباد و بیله سوار در ناحیه ای کم ارتفاع و کم شیب به نام دشت مغان واقع شده است.

ارتفاع در این ناحیه کمتر از ۵۰۰ متر است. از نظر خصوصیات اراضی بیش از ۷۴ درصد این ناحیه دشتی بوده و بقیه مساحت آن شامل تپه ماهورهاست که از ارتفاع کمتر از ۵۰۰ متر برخوردارند. موقعیت مناسب محیطی این ناحیه شرایط مناسب آب و هوایی را نیز به دنبال داشته است. متوسط درجه حرارت سالانه در این ناحیه ۸ درجه سانتی گراد است.

تعداد روزهای یخبندان در این ناحیه کمتر از ۵۰ روز بوده و متوسط بارش نیز ۲۶۰-۲۸۰ میلی متر است. جریان رودخانه ارس از این ناحیه به همراه شرایط مناسب خاک، توپوگرافی و پارامترهای دمایی فعالیت های زراعی در این ناحیه فراهم ساخته است. احداث سد میل مغان و شبکه آبیاری مغان تامین آب زراعی مطمئن را در این ناحیه فراهم نموده است. وجود شبکه های مدرن آبیاری به همراه کشت و صنعت های مغان و پارس مغان، کشاورزی این ناحیه را به کشاورزی پیشرفته و مدرن بدل ساخته است. تولیدات حاصل از فعالیت کشاورزی در این ناحیه به سراسر استان و خارج استان حمل و صادر می گردد.

وجود شهرهای بیله سوار، پارس آباد، اصلاندوز امکان ارتباط استان را از طریق این ناحیه با خارج از کشور فراهم ساخته است. بازار مرزی شهر بیله سوار موجب رونق بازرگانی در این ناحیه شده است.

ایجاد و توسعه واحدهای کشت و صنعت مدرن در این ناحیه و گسترش عملیات ساختمانی و عمرانی در شبکه های آبیاری، توسعه شهری را در این ناحیه به دنبال داشته است به طوری که شهر پارس آباد که تا قبل از سال ۴۵ به عنوان یک نقطه روستایی به شمار

اردبیل

می‌آمده است. تحت تاثیر جریان توسعه به ویژه طی دهه ۶۰ و ۷۰ رشد فزاینده ای یافته است. جمعیت این شهر از ۲۹۴۳۸ نفر در سال ۱۳۶۵ با نرخ رشد ۷/۵ درصد به ۳۴۰۳۸ نفر در سال ۱۳۷۵ افزایش یافته و در دهه بعد علی رغم کاهش نرخ رشد جمعیت در این شهر با رشد سالانه ۳/۱ درصد جمعیت آن به ۸۲۲۵۶ نفر افزایش یافته است. به طوری که در حال حاضر به عنوان دومین شهر استان مطرح بوده و ایفای نقش می نماید. از عمده ترین دلایل توسعه شهر پارس آباد می توان به مهاجرت های روستا- شهری نیروی کار از نقاط مختلف استان به این شهر، اسکان عشایر و جذب امکانات و خدمات شهری بیشتر به دلیل نقش آن در ارائه خدمات به واحدهای کشاورزی توسعه یافته و مدرن اشاره نمود. در واقع شهر پارس آباد تحت تاثیر توسعه کشاورزی در این ناحیه روی داده است. بر خلاف سایر شهرها کشور و یا استان که دارای نقش خدمات بازاری هستند، نقش و ویژگیهای یک کشت - شهر (شهر کشاورزی) را احراز نموده است. با توجه به نقش شهر پارس آباد در شمال استان و رشد سریع آن انتظار می رود در آینده ای نه چندان دور این شهر به همراه مراکز شهری پیرامونی خود (بیله سوار و اصلاندوز و کانونهای روستایی مرکزی) منطقه شهری جدیدی را در استان و کشور شکل دهد.

علاوه بر فعالیت های زراعی مدرن وجود دامداری مدرن در مجتمع های کشت و صنعت یکی دیگر از ویژگی های این ناحیه است. دامداری سنتی با استفاده از پس چر مزارع در این ناحیه متداول است. جاذبه های گردشگری را در این ناحیه ، اگروتوریسم تشکیل می دهد. وجود دمای مناسب در این ناحیه موجبات افزایش طول دوره گردشگری را نسبت به سایر نقاط استان فراهم می سازد.

بهره برداری شدید از آب سطحی و عدم بهره برداری از آب زیرزمینی در این ناحیه ، امکان خیز سطح ایستابی و زهدار بودن اراضی را فراهم ساخته که از چالش های مهم زیست محیطی این ناحیه است.

احداث سد خداآفرین بر روی ارس و برداشت بیش از ۱/۶ میلیارد مترمکعب از آن در آینده که در ایران و جمهوری آذربایجان به مصرف می رسد موجب کاهش شدید آبدهی رودخانه ارس خواهد گردید. ورود پس آبهای زراعی به رودخانه ارس و فاضلاب شهرهای اصلاندوز و پارس آباد به رودخانه ارس به همراه کاهش آبدهی این رودخانه از چالش های عمده پیش روی این ناحیه خواهد بود.

بدین ترتیب این ناحیه را می توان قلمرو فعالیت کشاورزی پیشرفته ، دامداری مدرن و سنتی و دارای پتانسیل های گردشگری دانست.

• ناحیه دو (جعفرآباد)

این ناحیه با وسعت ۱۲۹۰/۴۹ کیلومتر مربع در مجاورت ناحیه یک و در شمال استان و در بخشی از شهرستان بیله سوار واقع شده است. این ناحیه نیز جزء مناطق کم ارتفاع و پست طبقه بندی می شود. ارتفاع در این ناحیه کمتر از ۵۰۰ متر است. از نظر ویژگیهای اراضی این ناحیه را عموماً اراضی تپه ماهورها (تراسهای فوقانی) تشکیل می دهد.

موقعیت نسبتاً مناسب محیطی این ناحیه شرایط مناسب آب و هوایی را نیز در پی داشته است. متوسط درجه حرارت سالیانه در این ناحیه همانند دشت مغان حدود ۸ درجه سانتی گراد است. تعداد روزهای یخبندان در این ناحیه کمتر از ۵۰ روز بوده و متوسط بارش نیز ۲۶۰-۲۸۰ میلی متر است.

طی سالیان اخیر با استفاده از تکنولوژی جدید، بخش بزرگی از این ناحیه، تغییر کاربری داده و به کشت دیم اختصاص یافته و وسعت اراضی مرتعی رو به کاهش نهاده است. در این ناحیه طرحهای بزرگ آبیاری خداآفرین و عمارت در حال اجرا می باشد. با اجرای این طرحهای بخش بزرگی از این ناحیه تحت پوشش شبکههای مدرن آبیاری با استفاده از آبیاری تحت فشار قرار خواهد گرفت.

اجرای طرحهای آبیاری تحت فشار با این وسعت (بیش از ۷۰۰۰۰ هکتار) در سطح کشور بی سابقه بوده و مستلزم ورود تکنولوژی نوین و نیروی متخصص به این ناحیه است. تبدیل کشت دیم به کشت آبی در این ناحیه تحول عظیمی را در سطح استان باعث خواهد شد که مستلزم جذب نیروی کارآمد متخصص کشاورزی، تغییرات در نظام بهره برداری و تغییر در ساختار مدیریت خواهد گردید. ایجاد این تغییرات بی شک موجب تحولاتی در توسعه شهر جعفرآباد خواهد گردید.

این ناحیه از گذشته قلمرو قشلاقی عشایر بوده و در حال حاضر نیز باقی مانده استقرار گاه عشایر (آبادیهای عشایرنشین) در این ناحیه وجود دارد در آینده در این ناحیه رخ خواهد داد همزمان با ایجاد تحولات در زیربنایها، تحولاتی در نظامات اجتماعی و اقتصادی این ناحیه الزامی است.

این ناحیه در حال حاضر قلمرو فعالیت کشاورزی و دامداری سنتی بوده و فعالیت عشایری و فعالیت های صنعتی، معدنی، گردشگری در آن وجود ندارد.

تنها نقطه شهری این واحد شهر جعفرآباد است. این شهر دارای ماهیتی روستایی- عشایر بوده که بعد از آخرین تقسیمات اداری- سیاسی استان در سال ۱۳۸۳ با توجه به کارکردها و نقشی که در ناحیه ایفا می نموده است نقش یک کانون شهری را پذیرفته است. با توجه به نرخ رشد نسبتاً بالای جمعیت این شهر که طی دو مقطع آماری ۷۵-۱۳۶۵ و

اردبیل

۸۵-۱۳۷۵ به ترتیب معادل ۴/۱ و ۲ درصد در سال بوده است انتظار می رود این شهر به عنوان کانون جذب جمعیت نقاط روستایی پیرامونی خود نیز ایفای نقش نماید و در آینده به عنوان عمده ترین کانون زیستی ناحیه روابط عملکردی - کارکردی ناحیه را تنظیم نماید. با ایجاد تحولات آتی ، این ناحیه می تواند به قلمرو فعالیت کشاورزی و دامداری مدرن بدل گردیده و ایجاد صنایع مرتبط با بخش کشاورزی نیز می تواند سیمایی صنعتی به این ناحیه ببخشد. جاذبه هایی مبنی بر اگروتوریسم در آینده می تواند از جمله فعالیت های این ناحیه باشد.

• ناحیه سه (خروسلو)

این ناحیه با وسعت ۱۶۵۲/۶۲ کیلومتر مربع در جنوب ناحیه دو و در بخش هایی از شهرستان گرمی قرار گرفته و شامل ارتفاعات مشرف بر مغان (ارتفاعات خروسلو) است. بیش از ۷۰ درصد از وسعت این ناحیه دارای ارتفاع بین ۵۰۰-۱۰۰۰ متر است. همچنین حدود ۷۹ درصد از وسعت این ناحیه کوهستانی بوده و به همین دلیل دارای شرایط آب و هوای نسبتاً سرد و خشک است. تعداد روزهای یخبندان در این ناحیه بیش از ۵۰ روز است. متوسط بارش در این ناحیه ۲۸۰-۳۲۰ میلی متر است وجود سیمای کوهستانی در این ناحیه محدودیت توسعه کشاورزی در این ناحیه شده است. کشاورزی این ناحیه عمدتاً شامل کشت دیم بوده که در حاشیه کوهها و تپهها پراکنده است. اراضی کشاورزی آبی در حاشیه تراس رودخانهها و با شیوه سنتی صورت می پذیرد. مراتع این ناحیه در اراضی مرتفع و پرشیب تر که امکان شخم اراضی میسر نبوده است، واقع شده اند. بخشی از این ناحیه ، قلمرو عشایر کوچنده بوده که هنوز آثار آن در فعالیت های این ناحیه باقی است.

در این ناحیه ، ناحیه صنعتی گرمی قرار گرفته است. راه ارتباطی اردبیل به پارس آباد از این ناحیه عبور کرده و اتصال بخش های مرکزی استان را برقرار می سازد. فعالیت های عمده این ناحیه، فعالیت کشاورزی و دامداری سنتی است. شرایط توپوگرافیک و محدودیت سایر منابع محیطی امکان این ناحیه را در آینده کند می سازد فعالیت های اجتماعی - اقتصادی این ناحیه در حال حاضر فاقد پویایی لازم جهت توسعه و گسترش است..

• ناحیه چهار (دره رود)

این ناحیه با وسعت ۵۵۳/۴۸ کیلومترمربع در شمال غربی استان و در بخش‌هایی از سه شهرستان گرمی، مشگین شهر و پارس آباد قرار گرفته است. این ناحیه دارای چهره ای کوهستانی است. به طوری که بیش از ۵۷ درصد از وسعت ناحیه دارای ارتفاعی بین ۵۰۰-۱۰۰۰ متر است. همچنین حدود ۹۱ درصد از وسعت این ناحیه کوهستانی است. از نظر آب و هوایی نیز دارای شرایط نسبتاً سرد و خشک است روزهای یخبندان در این ناحیه بیش از ۵۰ روز بوده و متوسط بارش آن ۲۸۰-۳۰۰ میلی متر است. رودخانه دره رود با مسیر شمالی و جنوب از این ناحیه عبور می نماید. شرایط توپوگرافیک این ناحیه به گونه‌ای است که اراضی مساعد جهت کشت و زرع و فعالیت‌های انسانی به دره رودخانه دره رود و اراضی کوهپایه‌ای و کوهستانی و مجاور آن محدود می شود.

این شرایط توپوگرافیک موجب گردیده است که در حاشیه رودخانه دره رود، کشاورزی سنتی آبی با استفاده از انهار سنتی شکل گیرد. آبادیهای این ناحیه در حاشیه رودخانه دره رود پراکنده هستند.

اراضی کوهپایه‌ای و کوهستانی مشرف بر دره رود اختصاص به مراتع ضعیف دارد. کشاورزی سنتی و دامداری سنتی وجه غالب فعالیت را در این ناحیه شکل می دهد. به دلیل استقرار کشاورزی در امتداد رودخانه دره رود عمدتاً در معرض تخریب سیلابهای رودخانه‌ای قرار دارند.

فعالیت های صنعتی، گردشگری و معدنی در این ناحیه بسیار ضعیف است. بخشی از این ناحیه در قلمرو زیستگاه‌های عشایری واقع شده است. امکانات این ناحیه برای تحول ناچیز است.

• ناحیه پنج (صلوات)

این ناحیه با وسعت ۲۵۳۳/۷۸ کیلومترمربع در جنوب نواحی ۳ و ۴ و در بخش‌هایی از دو شهرستان گرمی و مشگین شهر قرار گرفته و شامل اراضی کوهستانی و کوهپایه ای (ارتفاعات صلوات). بیش از ۸۸ درصد از وسعت این ناحیه دارای ارتفاع بیش از ۱۰۰۰ متر بوده و حدود ۷۷ درصد از اراضی ناحیه کوهستانی هستند. به دلیل کوهستانی بودن ناحیه، شرایط آب و هوایی سردی نیز بر آن حکم فرماست به طوری که تعداد روزهای یخبندان در این ناحیه بیش از ۷۵ روز بوده و شاهد متوسط بارش ۳۰۰-۳۶۰ میلی متر در سال است. سکونتگاههای این ناحیه شامل سکونتگاههای روستایی بوده و بخشی از آن نیز قلمرو عشایری است شهر رضی تنها

اردبیل

نقطه شهری این ناحیه است. با توجه به موقعیت استقرار این شهر و بررسی پیشینه آن این شهر دارای ماهیتی روستایی- عشایری است.

همانند ناحیه سه، عمده فعالیت کشاورزی در این ناحیه شامل کشت محصولات دیم در حاشیه کوهها و تپه ها و تراسهای فوقانی است و در حاشیه رودخانه ها، کشت اندک محصولات آبی به شیوه سنتی رایج است.

اراضی مرتفع تر این ناحیه به مراتب اختصاص یافته است.

مهم ترین فعالیت این ناحیه را فعالیت کشاورزی سنتی به همراه دامداری روستایی و عشایری شکل می دهد. فعالیت های دیگر در این ناحیه بسیار ضعیف است. این ناحیه در مسیر محور ارتباطی جدید اردبیل، مشگین شهر، پارس آباد قرار گرفته است. شرایط محیطی در این ناحیه امکانات توسعه همه جانبه را محدود می سازد.

• ناحیه شش (سبلان)

این ناحیه با وسعت ۱۷۹۸/۷۱ کیلومترمربع در غرب استان اردبیل و در محدوده ای متشکل از بخش هایی از سه شهرستان مشگین شهر، اردبیل و نیر واقع شده است. این محدوده شامل کوه سبلان و کوهپایه های دامنه آن است. بلندترین ناحیه ارتفاعی استان در این ناحیه قرار گرفته و جزء سردترین نواحی استان است. تعداد روزهای یخبندان در این ناحیه از سه ماه تا ۸ ماه در نوسان است. متوسط بارش در این ناحیه بین ۳۲۰-۵۲۰ میلی متر در سال متغیر است.

وجود سیمای کوهستانی، اراضی مرتفع، سرمای شدید امکانات زیست و فعالیت را در آن محدود ساخته است. از اینرو این ناحیه دارای تراکم جمعیتی کم بوده و سکونتگاههای با تعداد کم جمعیت را در بر گرفته است. وجود سیمای کوهستانی و اراضی مرتفع و پرشیب باعث شده تا توسعه کشاورزی در آن بسیار محدود گردد. این ناحیه به دلیل وجود مراتع غنی، چراگاه تابستانی عشایر کوچنده استان است. که وجه عمده فعالیت این ناحیه را شکل می دهد. با توجه به حفاری های ژئوترمال در این ناحیه انجام شده که در آینده می تواند منبع انرژیهای زمین گرمایش باشد. چشمه های آب معدنی متعددی در این ناحیه قرار گرفته است. وجود چشمه های آب معدنی، در کنار سیمای کوهستانی سبلان، مراتع سرسبز ییلاقی و پیست اسکی آلوارس مجموعه شرایطی را فراهم ساخته که می تواند جاذبه های گردشگری را در این ناحیه متکی بر گردشگری مبتنی بر طبیعت را فراهم سازد.

اردبیل

استفاده از انرژی زمین گرمایش که از جمله انرژیهای پاک است می تواند به توسعه کشت های گلخانه ای، ایجاد شهرک های گردشگری در این ناحیه منجر شود.

• ناحیه هفت (مشگین شهر)

این ناحیه با وسعت ۱۲۴۷/۹۸ کیلومترمربع واقع در شهرستان مشگین شهر، محدوده دشت مشگین شهر و کوهپایه های مشرف بر آن را شامل می شود. این ناحیه جزءنقاط مرتفع استان به شمار می آید. با توجه به مرتفع بودن این ناحیه اما بیش از ۷۳ درصد ناحیه کوهپایه ای است. به دلیل مجاورت این ناحیه با ارتفاعات سبلان و صلوات دارای زمستانهای نسبتاً سرد است. تعداد روزهای یخ بندان در این ناحیه بیش از ۷۵ روز بوده و متوسط بارش ناحیه ۳۶۰-۳۲۰ میلی متر است. از جمله مراکز کشاورزی استان به شمار می آید. باغات اطراف مشگین شهر، کشاورزی را به سمت کشت محصولات باغی سوق داده است. به دلیل بالا بودن میزان بارش در منطقه کشت دیم در اراضی تراسهای فوقانی رایج است. در این ناحیه احداث شبکه آبیاری زهکشی سبلان و شبکه های متعدد مدرن آبیاری در دست اجرا و احداث است که در آینده می تواند کشاورزی سنتی را به کشاورزی مدرن بدل سازد. شهرهای لاهرود و مشگین شهر در این ناحیه واقع شده اند. شهر مشگین شهر در گذشته، مرکز مبادلات عشایر کوچنده استان بوده و نوعی نقش انتظام دهنده و مدیریت روابط عشایری استان را بعهده داشته است. با کاهش نقش عشایر در تولید استان و افول جایگاه و منزلت اجتماعی آنان، شهر مشگین شهر نیز به لحاظ این کارکرد دچار افول شده است.

شهرک صنعتی مشگین شهر، به لحاظ جای دادن برخی از صنایع در خود، فعالیت صنعتی را در این ناحیه رونق بخشیده است.

همچنین مجاورت شهر مشگین در حاشیه سبلان و چشمه های آب معدنی، کارکرد گردشگری نیز یکی از محورهای فعالیت در این ناحیه است. چشم اندازهای طبیعی حاشیه سبلان، باغات میوه، وجود قلعه های قدیمی و محوطه های باستانی در صورت اعمال مدیریت می تواند تقویت این کارکرد را موجب گردد.

اردبیل

نواحی یک تا هفت، در گذشته نه چندان دور به دلیل واقع شدن در مسیر کوچ عشایر و واقع شدن قلمروهای عشایری (بیلاقی و قشلاقی) در آن به لحاظ ویژگیهای فرهنگی دارای پیوستگی و انسجام بوده اند. این نواحی قلمرو یکسان فرهنگی را تشکیل می دادند که با روستانشینان واقع در نواحی نه و ده (اردبیل، نمین و نیر) نیز دارای تعارضاتی بوده اند. با تغییر در کارکردهای این نواحی و تغییر در نوع فعالیت ها، به تدریج این مجموعه دچار گسست هایی شده است.

با پیدایش شبکه های آبیاری و احداث کشت و صنعت ها در ناحیه ۱، کارکرد این ناحیه تغییرات بسیار شدیدی را شاهد بوده است. آبادیهای عشایرنشین به تدریج متروک و آبادیهای متکی بر کشاورزی توسعه یافته اند. ورود نیروهای غیربومی که عمدتاً شامل نیروهای متخصص بوده اند. در ساختار فرهنگی ناحیه تغییراتی را بوجود آورده است. با گسترش شهر پارس آباد و افزایش روند مهاجرت های روستایی به این شهر حاشیه نشینی در اطراف این شهر گسترش یافته و یکی از معضلات شهر پارس آباد به شمار می آید. لازم به ذکر است توسعه شهر پارس آباد به توسعه فرهنگ شهرنشینی در این ناحیه کمک شایانی نموده است.

با گسترش دیم زارها در اراضی مرتعی نواحی دو، سه، چهار، پنج و هفت از وسعت مراتع کاسته شده و به وسعت اراضی کشاورزی افزوده شده که لاجرم منجر به توسعه روستانشینی گردیده است.

از تمرکز آبادیهای پراکنده در مرحله بعدی شهرهای بیله سوار، پارس آباد، شش شهرهای اصلاندوز، جعفرآباد، تازه کندانگوت، لاهرود، رضی شکل یافته اند. مشکین شهر که در گذشته مرکز سیاسی، فرهنگی و اقتصادی عشایر بوده با تغییر در نقش و کارکرد مواجه شده و تا حدی در انزوا قرار گرفته است.

تمرکز صنایع در اطراف مشکین، احداث شبکه های مدرن آبیاری، گسترش باغات اقتصادی، رونق گردشگری می تواند در خروج از انزوای این شهر موثر واقع گردد.

• ناحیه هشت (عنبران - فندقلو)

این ناحیه با وسعت ۴۰۰/۵۲ کیلومترمربع به صورت نوار باریکی در حاشیه شرق مرکزی استان و در محدوده شهرستان نمین واقع شده است. این ناحیه شامل ارتفاعات حدفاصل استان اردبیل و گیلان بوده و جاده ارتباطی اردبیل به آستارا از آن می گذرد. شهر تازه تاسیس عنبران تنها نقطه شهری این ناحیه است.

بخشی از گردنه حیران و جنگلهای فندقلو در آن واقع شده است.

اردبیل

این ناحیه عمدتاً شامل قلمرو فعالیت کشاورزی و دامداری سنتی است. وجود جنگلهای فندقلو و تاسیسات گردشگری در آن، به این ناحیه کارکرد گردشگری داده است. با توجه به کوهستانی بودن این ناحیه، و چشم اندازهای زیبای محیطی آن، وجود جنگلهای طبیعی و هم جواری با گردنه حیران و محور ارتباطی آستارا به اردبیل گسترش گردشگری در این ناحیه می تواند مهم ترین محور توسعه این ناحیه باشد.

• ناحیه نه (اردبیل)

این ناحیه با وسعت ۱۴۳۰/۱۷ کیلومترمربع در مرکز استان و در بخش هایی از دو شهرستان نمین و اردبیل واقع شده و شامل دشت آبرفتی اردبیل است. شهر اردبیل مرکز اداری سیاسی - اقتصادی و تجاری استان در این ناحیه واقع شده است. وجود دشت آبرفتی اردبیل که غنی ترین دشت استان به لحاظ منابع آب زیرزمینی است باعث شده که بیشترین حجم بهره برداری از آب زیرزمینی در این ناحیه انجام پذیرد. رودخانه های متعددی در این ناحیه از استان وارد شده و جریان دارند. جهت کنترل آب سطحی سدهای متعددی بر روی رودخانه های جاری در این ناحیه احداث شده است. بهره برداری از آب سطحی و زیرزمینی کنترل شده، پیدایش کشاورزی نسبتاً پیشرفته ای را در دشت اردبیل فراهم نموده است. اراضی زراعی متکی بر منابع آب، بخش عمده ای از اراضی این ناحیه را اشغال نموده است. واحدهای پیشرفته دامداری در اطراف شهر اردبیل باعث گشده تا این ناحیه از قلمروهای دامداری مدرن استان گردد.

وجود اراضی کشاورزی و پس چر مزارع کشاورزی دامداری روستایی را متکی بر پرورش سنتی گوسفندداری به همراه داشته و به همین دلیل دامداری سنتی یکی از وجوه فعالیت در این ناحیه است.

به واسطه وجود شهر اردبیل و فرودگاه در این ناحیه، زیرساخت های صنعتی در این ناحیه قوی بوده و با احداث شهرک های صنعتی اردبیل ۱ و ۲ فعالیت صنعتی در این ناحیه توسعه یافته است. تمرکز صنایع در دو شهرک صنعتی و در کنار محور ارتباطی اردبیل به نمین موجب گردیده که بیشترین صنایع استان در این ناحیه متمرکز شود. در نتیجه ناحیه نه (اردبیل) صنعتی ترین ناحیه در میان نواحی استان است. فعالیت های معدنی که عموماً شامل معادن سنگ و شن و ماسه است در این ناحیه پراکنش دارد.

جاذبه های تاریخی، فرهنگی و شهری در شهر اردبیل به همراه زیرساخت های مناسب فعالیت گردشگری را نیز در این ناحیه توسعه داده است.

اردبیل

وجود شهرهای اردبیل ، نمین و آبی بیگلو باعث شده تا بیشترین تمرکز شهرنشینی استان در این ناحیه مشاهده شود. وجود مراکز اداری ، سیاسی ، فرهنگی و علمی در شهر اردبیل به همراه وجود صنایع به گسترش زیرساخت‌های مخابراتی و ارتباطی ، بهداشتی و درمانی انجامیده است. در نتیجه این ناحیه را به برخوردارترین ناحیه به لحاظ خدمات و زیرساخت ها بدل نموده است.

به این ترتیب ، تمرکز کلیه قلمروهای فعالیت در این ناحیه آن را به قطب فعال و پویای استان بدل نموده است. بدیهی است تمرکز مجموعه فعالیت ها در یک ناحیه علیرغم مزیت های مکمل آنان می تواند چالش های فراوانی را نیز به همراه داشته باشد. از این چالش ها می توان به توسعه ناموزون شهری و رشد حاشیه نشینی ، افزایش بار آلودگی های زیست محیطی ناشی از تولید زباله و فاضلاب ها ، نشست آلودگی ها به منابع آب زیرزمینی، آلودگی هوا ناشی از فعالیت های صنعتی و بحران منابع آب اشاره نمود.

افت سفره های آب زیرزمینی در دشت اردبیل و نیاز به تامین آب از سایر نواحی به آن از اولین شاخص ها بروز این چالش هاست.

اعمال مدیریت ویژه بر پروسه رشد و توسعه فعالیت در این ناحیه در شرایط آبی ضروری است. در صورت عدم اعمال چنین مدیریتی ، بحران های پیش روی کلان شهرهای کشور در این استان نیز محتمل است.

• ناحیه ده (نیر - سرعین)

این ناحیه با وسعت ۱۴/۱۲۸۸ کیلومترمربع در قسمت جنوب غربی ناحیه نه واقع شده و شامل محدوده ای از دو شهرستان اردبیل و نیر است که شهرهای نیر ، سرعین و کوراییم را در بر می گیرد. جاده ارتباطی اردبیل به تبریز از میان این ناحیه می گذرد.

اراضی این ناحیه ، نسبت به ناحیه نه دارای پستی و بلندی و ناهمواری بیشتری بوده و به دلیل شرایط فیزیوگرافیک در این ناحیه ، سفره های آب زیرزمینی محدود می باشد. سرشاخه های رودخانه های منتهی به دشت اردبیل در این ناحیه واقع شده که بر روی برخی از آنان سد احداث شده است. به دلایل شرایط توپوگرافی ، بهره برداری از منابع آب این سدها در این ناحیه مقدور نبوده و جریانات تنظیمی در ثبت سدها به دشت اردبیل منتقل می گردد.

کشاورزی آبی در این ناحیه محدود به اراضی مجاور رودخانه ها محدود می شود که به صورت سنتی مورد کشت محصولات زراعی و باغی قرار می گیرد. کشت دیم در اراضی فلاتهای مرتفع و حاشیه تپه ها رواج دارد. مراتع در این ناحیه به اراضی مرتعی محصور میان اراضی کشت دیم که در قله تپه ها که از دسترس عملیات شخم خارج بوده اند، محدود می شود. کشاورزی

اردبیل

سنتی به همراه دامداری روستایی سنتی متکی بر رمه گردانی در اراضی پیرامون روستاها و پس چر مزارع و جه غالب فعالیت را در این ناحیه تشکیل می دهد.

معادن محدود شن و ماسه و بهره برداری از این معادن از دیگر فعالیت های این ناحیه است.

در این ناحیه و در حاشیه غربی آن شهر سرعین واقع شده است. وجود چشمه های آب گرم در این شهر و اقدامات انجام شده پیرامون این چشمه ها ، در سالهای اخیر موجب رشد سریع شهر سرعین را فراهم ساخته است. استقبال گردشگران از این شهر موجب گردیده که به سرعت هتلها و متل آپارتمانها به منظور جذب و اسکان گردشگر در این شهر ساخته شود. به شکلی که چهره و سیمای این شهر در سالهای اخیر دستخوش تغییرات فاحشی گردیده است. سرمایه گذاری در خرید زمین و مسکن در این شهر و رشد سوداگری متکی بر زمین از پدیده های بارز این شهر است. پیست اسکی الوارس در نزدیک شهر سرعین از دیگر جاذبه های گردشگری این شهر است که موجب رشد آتی این شهر خواهد گردید.

احداث بزرگ راه منتهی به شهر سرعین از دیگر اقداماتی است که می تواند این رشد را تسریع نماید. گسترش گردشگری در این ناحیه موجبات رونق اقتصادی را به همراه خواهد داشت ولی نکته ای که نمی باید مورد غفلت واقع گردد . تمرکز بیش از حد استقرارگاههای گردشگری (هتلها و هتل آپارتمانها) در محیط کوچک این شهر است. تمرکز بیش از حد جمعیت در فصول گردشگری و تمرکز شدید استقرارگاهها می تواند موجبات کاهش جاذبه گردشگری را فراهم سازد. در برخی از نقاط این شهر ، گسترش پاساژها عملاً گردشگری مبتنی بر طبیعت را که با پتانسیل این شهر سازگاری دارد به سایر اشکال گردشگری مانند گردشگری انبوه که دارای عارضه های فراوان اجتماعی است روبرو سازد.

مدیریت بر توسعه و هدایت گردشگری مبتنی بر طبیعت مهم ترین راهبرد توسعه در این ناحیه می باشد.

ناحیه هشت، نه و ده، به لحاظ پیوندهای اجتماعی و فرهنگی دارای همسانی نسبی، نسبت به سایر مناطق می باشند.

از دیرباز شهر اردبیل به عنوان مرکز تجاری و اداری، مرکزیت این ناحیه را داشته و مجموعه آبادیهای محور نیر تا نمین دارای پیوستگی با این مرکز بوده اند. وجود سابقه و پیشینه دهقنت در این ناحیه و اراضی کشاورزی با نظام خرده مالکی، این مجموعه را به لحاظ اجتماعی همبسته نموده و با توجه به ارتباطات دیرینه حول محور شهر اردبیل این مجموعه دارای همبستگی فرهنگی است.

این مجموعه همبسته از سویی دارای تفاوتها و جدائیهایی از ناحیه های یک تا هفت بوده و از سوئی دیگر از ناحیه های یازده و دوازده که تحت نفوذ گیوی و خلخال هستند مجزا می گردد.

• ناحیه یازده (گیوی)

این ناحیه با وسعت ۴۴۹۰/۵۴ در قسمت جنوبی استان اردبیل شامل چهار شهرستان نیر، اردبیل، گیوی و خلخال قرار گرفته و سرزمین مرتفع و کوهستانی را تشکیل داده است. به واسطه ارتفاع بلند این ناحیه، برودت شدید هوا در فصل زمستان از بزرگترین ویژگیهای این ناحیه است.

کوهستانی بودن این ناحیه و شیب اراضی باعث گردیده که بیشتر این عرصه به کاربری مرتعی اختصاص یابد. بخشی از این ناحیه نیز دارای پوشش جنگلی است.

اراضی زراعی آبی در این ناحیه محدود به دشتک های کوچک محصور در میان اراضی کوهستانی و حاشیه رودخانه ها است. اراضی زراعی دیم در حاشیه کوهها و تپه ها به صورت قطعات پراکنده قرار دارد.

دامداری متکی بررمه گردانی در حاشه روستاها، مهم ترین فعالیت این ناحیه است. که عموماً به پرورش بز و در درجه بعدی گوسفند اختصاص دارد.

در سالهای اخیر از تمرکز جمعیت آبادیها در چند آبادی بزرگ تر شهرهای گیوی و هشتجین و کلور پیدایش یافته اند که جمعیت کمی را در خود جای داده اند.

تشکیلات زمین شناسی در این ناحیه به گونه ای است که پتانسیلهای معدنی در این ناحیه شکل یافته که در حال حاضر از بخشی از آن بهره برداری صورت می پذیرد. پتانسیلهای معدنی به گونه ای است که امکانات توسعه در آن مهیا بوده این ناحیه به مستعدترین ناحیه در بین نواحی استان جهت توسعه این فعالیت بدل نموده است. راه روستایی و خاکی در قسمت

اردبیل

جنوبی این ناحیه، استان اردبیل را به استان زنجان متصل می سازد و راه ارتباطی خلخال به اسالم نیز از این ناحیه عبور می نماید.

وضعیت طبیعی این ناحیه به گونه است که امکانات استفاده برای گردشگری مبتنی بر طبیعت را فراهم می سازد. مناطقی مانند چشمه ازنا و یا گردنه الماس با ویژگیهای بسیار زیبای طبیعی آن و دریاچه نئور در قسمت شمالی این ناحیه از جمله جاذبه های شناخته شده است. با انجام مطالعات بیشتر می توان محورها و کانونهای گردشگری دیگری را نیز شناسایی نمود که با انجام سرمایه گذاری در این محورها و مناطق می توان جذب و هدایت گردشگر را در این ناحیه که از محروم ترین و کم برخوردارترین نواحی استان است به انجام رساند. استفاده از پتانسیلهای گردشگری و استفاده از پتانسیلهای معدنی از جمله مهم ترین راهبردهای توسعه در این قسمت از استان است.

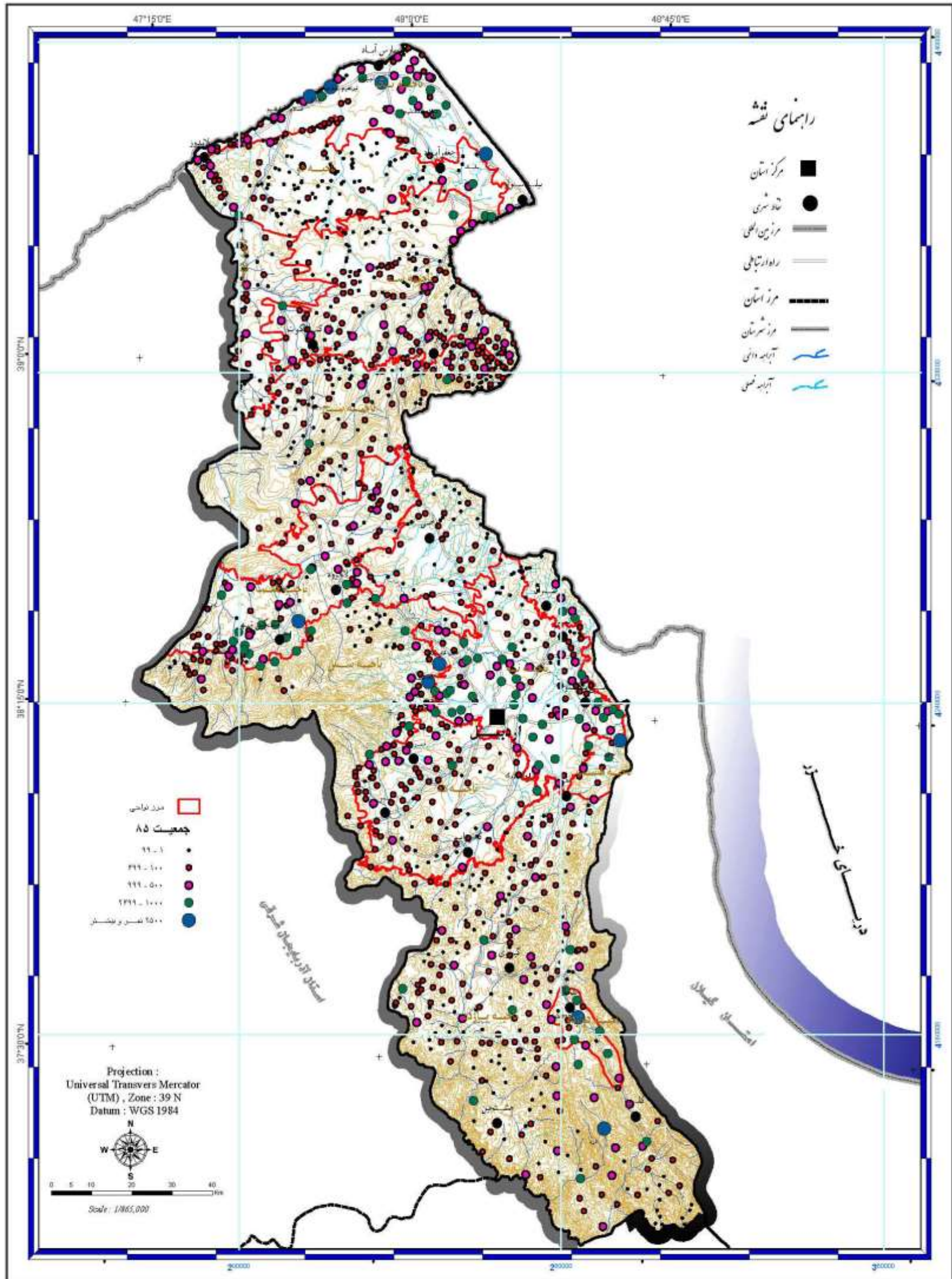
استفاده از هم جواری با استان گیلان و جذابیت محور اسالم به خلخال می تواند موجب رونق گردشگری را فراهم سازد.

• ناحیه دوازده (خلخال)

این ناحیه با وسعت ۱۷۴/۳۱ کیلومترمربع کوچک ترین ناحیه استان به لحاظ وسعت بوده و در میان ناحیه یازده محصور است. این ناحیه بخشی از شهرستان خلخال را شامل شده است. شهر خلخال در این ناحیه واقع شده و اراضی دشت دامنه ای خلخال، اراضی این ناحیه را تشکیل می دهد.

سیمای کشاورزی ناحیه پیرامون خلخال آن را از ناحیه یازده متمایز نموده است. فعالیت کشاورزی محدود پیرامون خلخال، و فعالیت صنعتی حاشیه این شهر به همراه فعالیت تجاری، اداری و آموزشی شهر خلخال از ویژگیهای این ناحیه است. راهبرد اصلی در این ناحیه تمرکز بر ساماندهی فعالیت ها در شهر خلخال و فضای پیرامونی آن است.

ناحیه یازده و دوازده، شامل آبادیهای کوهستانی است که از جنوب دشت اردبیل تا جنوب استان پراکنده هستند. این مجموعه آبادیها، عموماً تحت نفوذ شهرهای گیوی و خلخال قرار دارند. ارتباطات شهرهای گیوی و خلخال با استان گیلان برقرار است. در اراضی مرزی این دو استان، بخشی از دامداران ساکن در مناطق اسالم، در فصل تابستان به این ناحیه کوچ می نمایند (مانند گردنه الماس)، خصوصیات فرهنگی، قومی و حتی مذهبی تا حدی این ناحیه را که خود دارای تنوع و گوناگونی است از ناحیه های هشت و نه و ده (اردبیل، نیر، نمین) مجزا می سازد.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۲۱: (سطح بندی جمعیتی آبادیها در هر ناحیه)

کنسرسیوم مهندسين مشاور

رويان و رويان فراتنگار سيستم

Consortium of Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

۲-۱-۱: نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها (SWOT)

برای تعیین نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در سازمان فضایی استان اردبیل از روش یا مدل تجزیه و تحلیل SWOT استفاده می‌شود. تجزیه و تحلیل SWOT اصطلاحی است که برای شناسایی نقاط قوت و ضعف داخلی و فرصت‌ها و تهدیدهای خارجی که یک سیستم با آن روبرو است به کار برده می‌شود. تجزیه و تحلیل SWOT شناسایی نظام‌مند عواملی است که راهبردهای اساسی یا اصلی توسعه باید بهترین سازگاری را با آنها داشته باشد. منطق رویکرد مذکور این است که راهبردهای اثربخش توسعه (استان) باید قوت‌ها و فرصت‌های (استان) که مثابه یک سیستم است را به حداکثر برساند، ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل برساند. این منطق اگر درست به کار گرفته شود نتایج بسیار خوبی برای انتخاب و طراحی یک راهبرد اثربخش خواهد داشت.

مدل SWOT یکی از ابزارهای استراتژیک تطابق نقاط قوت و ضعف درون سیستمی با فرصت‌ها و تهدیدات برون سیستمی است. مدل SWOT تحلیل سیستماتیکی را برای شناسایی این عوامل و انتخاب استراتژی که بهترین تطابق بین آنها را ایجاد می‌نماید، ارائه می‌دهد. از دیدگاه این مدل یک استراتژی مناسب قوت‌ها و فرصت‌ها را به حداکثر و ضعف‌ها و تهدیدها را به حداقل ممکن می‌رساند.

برای این منظور نقاط قوت و ضعف و فرصت‌ها و تهدیدها در چهار حالت کلی SO، WO، ST و WT پیوند داده می‌شوند و گزینه‌های استراتژی از بین آنها انتخاب می‌شود. تجزیه و تحلیل SWOT در تقسیمات مربوط به انتخاب راهبرد مورد استفاده قرار می‌گیرد و کاربردهای متفاوتی دارد. رایج‌ترین کاربرد آن فراهم کردن یک چهارچوب منطقی برای هدایت نظام‌مند بحث‌های سیستم، راهبردهای مختلف و در نهایت انتخاب راهبرد است. آنچه که یک برنامه ریز به عنوان فرصت می‌بیند برنامه ریز دیگر ممکن است آن را تهدید تلقی کند. همچنین یک نقطه قوت را احتمال دارد دیگری ضعف ببیند. بدین ترتیب تشخیص‌های متفاوت ممکن است بازتاب ملاحظات اساسی قدرت در درون سیستم و یا تفاوت چشم اندازه‌های واقعی باشد، نقطه کلیدی در این مدل، تجزیه و تحلیل دامنه‌ای از همه جنبه‌های موقعیت سیستم و در نتیجه فراهم کننده چهارچوب مفیدی برای انتخاب راهبرد است. جهت درک صحیح‌تر از مدل SWOT و کاربرد آن در تبیین نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدهای استان اردبیل در ادامه به بیان مفاهیم به کار رفته در این مدل پرداخته می‌شود.

- قوت‌ها (Strengths)

منظور از قوت‌ها، مجموعه عوامل پایدار محیطی هستند که با توجه به ماهیت ذاتی آنها در فرآیندهای توسعه به طور اعم و مدیریت سرزمین (آمایش سرزمین) قابل بهره‌برداری هستند.

قوت‌ها ممکن است به صورت ظرفیت‌های بالقوه موجود باشند که مقدار، مکان و شکل بهره‌برداری از آنها در فرآیند مطالعات مشخص می‌گردد. یا بالفعل با تمهیدات مهندسی و روش‌های علمی و یا تکنیک‌های بومی، محلی و سنتی، مورد بهره‌برداری قرار می‌گیرند. این ظرفیت‌ها، ممکن است فیزیکی (اقلیمی، هیدرولوژیکی، زمین ساخت و خاک، بیولوژیکی (پوشش گیاهی، آبزیان و ...) یا ذخایر ژنتیکی (ژنتیک گیاهی یا جانوری، دام و...) باشد.^۱

- ضعف‌ها (Weaknesses)

مجموعه عوامل که ساختاراً مانع بهره‌برداری از ظرفیت‌ها هستند نقطه ضعف محسوب می‌شوند. در حقیقت ضعف متناظر بر قوت است یعنی هر عامل طبیعی و پایدار که یک قوت یا ظرفیت محسوب می‌شود، می‌تواند ذاتاً دارای عامل محدودیت هم باشد. وجود اراضی گسترده بالقوه یک قوت است و شوری خاک در همین اراضی یک ضعف محسوب می‌شود. در عین حال خاک شور برای شکل خاصی از فعالیت می‌تواند یک ظرفیت محسوب شود.

لذا، در تبیین نقاط ضعف (و همچنین نقاط قوت و ظرفیت‌ها) نوع هدف، نقش تعیین کننده دارد.

در آمایش سرزمین هدف غایی دستیابی به نظم فضایی است، لذا ظرفیت‌ها و محدودیت‌ها در این چارچوب شناسایی و طبقه‌بندی می‌شوند.^۲

^۱ درپاره ای متون برنامه ریزی منابع انسانی را نیز جزء نقاط قوت بر شمرده اند و در برخی دیگر منابع انسانی را در زمره فرصت قلمداد کرده اند، در این سند نیز وجود منابع انسانی در زمره فرصت‌ها تلقی شد و جزء ظرفیتهای ذاتاً پایدار محیط قرار نگرفته اند.

^۲ با توجه به تعهد به توسعه پایدار در فرآیند آمایشی، ظرفیت‌ها و محدودیت با معیارهای پایداری مورد ارزیابی قرار می‌گیرند.

- فرصت ها (Opportunities)

فرصت ها مجموعه ای از عوامل ناشی از شرایط خاص جغرافیایی سیاسی (ژئوپلتیک)، اجتماعی، نهادی و فرهنگی (فن آوری بومی) هستند، که در زمان برنامه ریزی وجود دارند و ممکن است در روند زمان مستحیل گردیده و با شرایط دیگری جایگزین شوند.

فرصت ها، اعتباری، زمان دار و عمدتاً دارای منشاء انسانی و اجتماعی هستند.

فرصت ها زمینه های عینی برای بهره برداری از نقاط قوت را فراهم می سازند. عدم توجه به فرصت ها، قوت ها را به ضعف تبدیل می کند.

فرصت ها نیز دارای خصلتی دو گانه هستند، بی توجهی به فرصت ها، آنها را به تهدید تبدیل می کند. در ذات هر فرصتی یک تهدید نهفته است.

بطور مثال جوانی جمعیت بالقوه یک فرصت است و در عین حال بی توجهی به امر اشتغال و ظرفیت سازی برای جذب نیروی انسانی آن را به تهدیدی خطرناک تبدیل می کند

- تهدیدها (Threats)

تهدیدها نیز از جنس فرصت ها هستند. یعنی شرایط خاص جغرافیایی، سیاسی، اجتماعی و نهادی و فرهنگی که مسیر استفاده از ظرفیت ها را مسدود می کند، تهدید محسوب می شود.

عامل جغرافیایی در فضای صلح، یک فرصت است ممکن است در شرایط جنگ و یا اختلافات سیاسی با کشورهای همجوار، به یک تهدید تبدیل شود.

همزیستی و تنوع قومی، که باعث تبادل فرهنگی و تکنولوژی می شود، بالقوه هم فرصت است و هم تهدید.

لذا، در مطالعات آمایش سرزمین، تعیین اینکه در وضع موجود کدام دسته از عوامل فرصت یا تهدید محسوب می شوند امری دشوار و مستلزم دقت در چشم انداز اقتصادی، اجتماعی و نهادی یک دشت می باشد.

یک نکته در مورد ویژگی SWOT این است که نقاط قوت و ضعف، عمدتاً ناشی از عوامل درون ساخت منطقه (Internal) می باشند. ولی فرصت ها و تهدیدها بیش از آنکه به عوامل درون ساخت مرتبط باشند تحت تاثیر عوامل بیرونی (External) هستند و به عبارتی عوامل کلان یا فضای منطقه ای و ملی در شکل گیری آنها ایفای نقش می کنند.

اردبیل

از دیگر کاربردهای مدل SWOT که در نمودار شماره (۲-۱) نشان داده شده است. فرصت‌ها و تهدیدات کلیدی خارجی به طور سیستماتیک با ضعف و قوت‌های داخلی در یک رویکرد ساختاری شده مقایسه می‌گردند. هدف از این مقایسه شناسایی یکی از چهارالگوی خاص برای سازگاری موقعیت داخلی و خارجی است.

(الف): قوت و فرصت (SO) : ناحیه یک ، بهترین موقعیت است، سیستم با چند فرصت محیطی روبرو است و قوت‌های بسیاری دارد که استفاده از فرصت‌ها را ترغیب می‌نماید. این وضعیت استراتژی‌های رشد را توصیه می‌نماید.

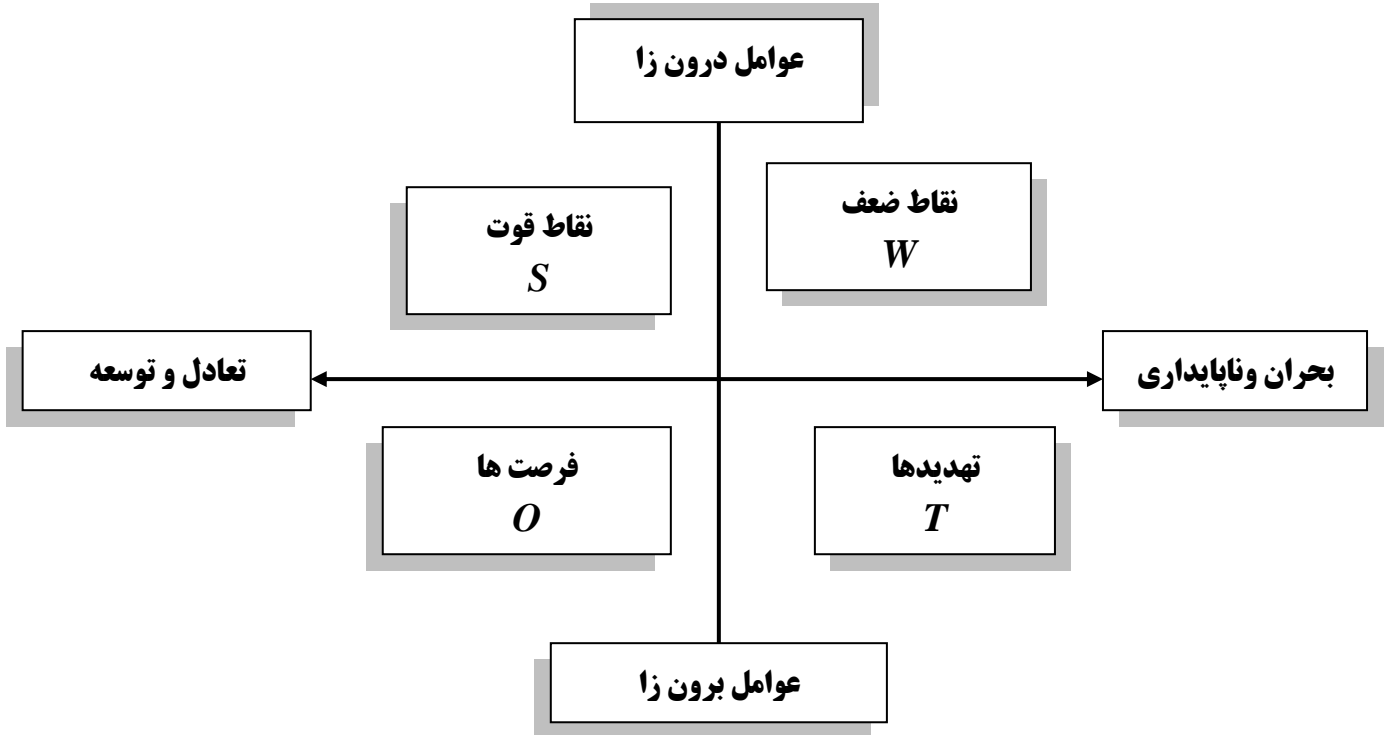
(ب): قوت و تهدید (ST) : ناحیه یک ، بهترین موقعیت است، سیستم با چند فرصت محیطی روبرو است و قوت‌های بسیاری دارد که استفاده از فرصت‌ها را ترغیب می‌نماید. این وضعیت استراتژی‌های رشد را توصیه می‌نماید.

(پ): ضعف و فرصت (WO) : در ناحیه سوم ، سیستم با یک فرصت خوبی روبرو است ، لیکن از چند ضعف داخلی رنج می‌برد.

(ت): ضعف و تهدید (WT) : در ناحیه چهارم ، سیستم نه با فرصت و نه با قوت محیط داخلی مواجه است بلکه از بعد داخلی با ضعف و از نظر بعد خارجی با تهدیدات متعددی مواجه است. در این حالت بهترین استراتژی ، استراتژی کاهش خواهد بود.

با توجه به مبانی نظری ارائه شده و تحلیل‌های صورت گرفته از مدل SWOT در ادامه نقاط قوت ، ضعف ، فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در استان اردبیل ارائه شده است. لازم به ذکر است به دلیل گستردگی عرصه سرزمینی استان ارائه نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها در غالب استان کلی می‌نماید لذا جهت تبیین دقیق تر تحلیل مدل SWOT در سطح شهرستان ارائه شده است.

نمودار (۱-۱): تحلیل راهبردی براساس S.W.O.T

نمودار (۱-۲): ابعاد چهارگانه تجزیه و تحلیل SWOT

اردبیل

نقاط قوت استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح نقاط قوت	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - استقرار در دشت آبرفتی اردبیل - عبور رودخانه‌های متعدد (رودخانه‌های قوری چای و یامچی) - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۴۰۰-۳۴۰ میلی متر) - گستردگی اراضی زراعی آبی و در نتیجه کشت آبی - وجود شبکه آبیاری و زهکشی در حال بهره برداری قوری چای - انجام مطالعات منابع اراضی در ۲۴۹۸۷۰ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است) - وجود معادن در شهرستان اردبیل و گسترش فعالیت های معدنی به ویژه در زمینه معادن شن و ماسه - وجود چشمه های متعدد آب معدنی و آب گرم 	اردبیل
<ul style="list-style-type: none"> - استقرار در محدوده دشت مغان - کوتاه بودن طول دوره یخبندان - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۲۸۰-۲۶۰ میلی متر) - مساعد بودن شرایط اقلیمی 	بيله سوار
<ul style="list-style-type: none"> - استقرار در دشت آبرفتی و حاصلخیز مغان - دشتی بودن محدوده مطالعاتی - کوتاه بودن دوره یخبندان - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۲۸۰-۲۶۰ میلی متر) - مساعد بودن شرایط اقلیمی - جریان رودخانه ارس در شمال شهرستان و همچنین رودخانه دره رود در غرب شهرستان - انجام مطالعات منابع اراضی در ۱۳۸۲۸ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است.) 	پارس آباد
<ul style="list-style-type: none"> - مناسب بودن بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۴۴۰-۳۴۰ میلی متر) - استقرار دریاچه نئور در این محدوده - جریان رودخانه قزل اوزن در محدوده - وجود چشمه های متعدد و دسترسی به منابع آب زیرزمینی - گستردگی پوشش مرتعی و چشم اندازهای مربوط به آن - استقرار گردنه الماس و همجواری با محور اسالم - انجام مطالعات منابع اراضی در ۲۸۰۰۴۷ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است) 	خلخال
<ul style="list-style-type: none"> - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۴۲۰-۳۴۰ میلی متر) - وجود چشمه های متعدد و دسترسی به منابع آب زیرزمینی - جریان رودخانه بالیخلوچای در محدوده - انجام مطالعات منابع اراضی در ۱۲۹۲۹۸ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است) 	کوثر

اردبیل

ادامه نقاط قوت استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح نقاط قوت	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۳۲۰-۲۸۰ میلی متر) - کوتاه بودن دوره یخبندان - جریان رودخانه های دره رود ، بالهارود و سرشاخه های اصلی آنها در شهرستان گرمی - وجود چشمه های متعدد و دسترسی به منابع آب زیرزمینی - انجام مطالعات خاکشناسی در ۲۰۵۸۶۲ هکتار از اراضی (این میزان از اراضی تحت مطالعات طبقه بندی اراضی قرار گرفته اند) - وجود معادن در حال اکتشاف سنگ لاشه 	گرمی
<ul style="list-style-type: none"> - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۵۲۰-۲۸۰ میلی متر) - گستردگی اراضی مرتعی استان در این شهرستان و وجود مراتع غنی استان - استقرار کوه سبلان در این شهرستان - وجود اراضی مساعد در دشت مشکین شهر - وجود چشمه های متعدد آب معدنی و آب گرم و دسترسی به انرژی های زمین گرمایی - عبور و جریان رودخانه قره سو از این شهرستان 	مشکین شهر
<ul style="list-style-type: none"> - گستردگی پوشش مرتعی - جنگلی و چشم اندازهای مربوط به آن در محدوده - استقرار جنگل فندقلو در محدوده شهرستان نمین - استقرار بخشی از گردنه حیران در محدوده - مناسب بودن میزان بارش و نزولات جوی (متوسط بارش ۳۶۰-۳۲۰ میلی متر) - نحوه استقرار جاذبه های طبیعی در کنار یکدیگر و ایجاد چشم اندازهای زیبای طبیعی با ویژگی های گردشگری - مینتی بر اکوتوریسم - انجام مطالعات منابع اراضی در ۱۰۳۶۵۸ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است) 	نمین
<ul style="list-style-type: none"> - استقرار در محدوده دشتی - دارا بودن شرایط مناسب اقلیمی - گستردگی اراضی زراعی آبی و در نتیجه کشت آبی - انجام مطالعات منابع اراضی در ۱۲۱۴۲۸ هکتار از اراضی (در این اراضی مطالعات طبقه بندی اراضی صورت گرفته است) 	نیر

اردبیل

نقاط ضعف استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح نقاط قوت	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت اقلیمی و طولانی بودن دوره سرما و ایجاد شرایط سخت برای رشد نباتات و فعالیت های انسانی - محدودیت شدید در ۱۶۵۰۵۱ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی - نامناسب بودن زیرساخت های عمومی در نقاط روستایی شهرستان 	اردبیل
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت دسترسی به منابع آب سطحی - محدودیت شدید اراضی در ۱۴۰۷۰۰ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی 	بيله سوار
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت شدید در ۶۹۱۴۴ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی - نامناسب بودن زیرساخت های عمومی در نقاط روستایی شهرستان 	پارس آباد
<ul style="list-style-type: none"> - کوهستانی بودن محدوده مطالعاتی - حاکمیت شرایط آب و هوایی بسیار سرد در محدوده مطالعات و طولانی بودن طول دوره یخبندان - عدم بهره برداری از منابع آب سطحی به دلیل کوهستانی بودن محدوده و جریان رودخانه ها در دره های عمیق - محدودیت شدید در ۲۶۸۴۰۶ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی - ضعف زیرساخت های عمومی به دلیل کوهستانی بودن محدوده 	خلخال
<ul style="list-style-type: none"> - کوهستانی بودن محدوده مطالعاتی - حاکمیت شرایط آب و هوایی بسیار سرد در محدوده مطالعاتی و طولانی بودن طول دوره یخبندان - ضعف زیرساخت های عمومی به دلیل کوهستانی بودن محدوده - محدودیت شدید در ۱۱۹۸۶۲ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی 	کوثر
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت های اقلیمی به دلیل حاکمیت شرایط کوهستانی در محدوده مطالعاتی - محدودیت شدید در ۱۷۵۳۰۹ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی - شیب زیاد اراضی - بروز فرسایش در اراضی شیبدار 	گرمی
<ul style="list-style-type: none"> - کوهستانی بودن و کوهپایه ای بودن محدوده - محدودیت های توپوگرافی و آسیب پذیری در مقابل فرسایش - محدودیت های اقلیمی به دلیل حاکمیت شرایط آب هوایی سرد و بسیار سرد به ویژه در نواحی کوهستانی - طولانی بودن دوره سرما به ویژه در مناطق کوهستانی - شیب زیاد اراضی - بروز فرسایش در اراضی شیبدار - محدودیت شدید در ۳۰۹۹۴۵ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی 	مشگین شهر
<ul style="list-style-type: none"> - حاکمیت شرایط آب و هوایی سرد در محدوده مطالعاتی - محدودیت شدید در ۵۹۹۹۸ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی 	نمین
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت شدید در ۹۶۸۹۶ هکتار از اراضی مطالعه شده شهرستان برای زراعت آبی در شرایط فعلی - نامناسب بودن زیرساخت های عمومی در محدوده به ویژه در مناطق روستایی 	نیر

اردبیل

فرصت‌های استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح فرصت‌ها	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - امکان توسعه کشت آبی در نتیجه اجرای شبکه های آبیاری و زهکشی در دست اجرای یامچی - استقرار واحدهای پیشرفته دامداری صنعتی - وجود دو شهرک صنعتی - تمرکز کلیه فعالیت های اقتصادی استان (کشاورزی - صنعتی و خدماتی) در شهرستان اردبیل به دلیل استقرار شهر اردبیل به عنوان مرکز استان در این شهرستان - نرخ رشد متعادل جمعیت در شهرستان اردبیل به ویژه در نقاط روستایی - استقرار شهر اردبیل به عنوان عمده ترین کانون عملکردی - کارکردی استان (مرکز اداری - سیاسی، اقتصادی و تجاری استان) - وجود زیرساخت های بازاری مناسب به ویژه در شهر اردبیل جهت عرضه تولیدات اقتصادی (صنعتی، خدماتی و کشاورزی) - استقرار زیرساخت های عمده استان در شهرستان اردبیل (فرودگاه و مهم ترین شریانهای جاده ای) - وجود جاذبه های تاریخی - گردشگری در شهر اردبیل به همراه زیرساخت های مناسب - توسعه گردشگری در شهر سرعین به دلیل وجود چشمه های آب گرم در سرعین - عبور جاده ارتباطی اردبیل به تبریز از محدوده شهرستان - وجود امکانات و شرایط مناسب برای توسعه ورزش های زمستانی - توسعه فعالیت های معدنی به دلیل توزیع و پراکندگی بیشترین تعداد معادن استان در این شهرستان - بالا بودن تعداد نیروی فعال در شهرستان اردبیل و در نتیجه دسترسی به نیروی کار بالقوه و بالفعل 	اردبیل
<ul style="list-style-type: none"> - اجرای طرح های بزرگ آبیاری و زهکشی (شبکه خداآفرین و عمارت) - امکان توسعه شهر جعفرآباد و ایفای نقش یک کشت شهر مدرن در شهرستان و شمال استان - امکان توسعه دامپروری مدرن با توجه به اسکان عشایر ایل شاهسون در محدوده شهرستان - امکان ایجاد و توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی مبتنی بر کشاورزی با توجه به قابلیت های کشاورزی و دامداری این شهرستان - دارا بودن جاذبه های گردشگری در زمینه اگروتوریسم و توریسم روستایی - عشایری - امکان ایجاد توسعه عمومی و کلان محدوده جعفرآباد - رواج فعالیت های کشاورزی زراعی دیم (دامداری سنتی) به عنوان فعالیت اصلی ساکنین شهرستان بيله سوار - مرزی بودن شهر بيله سوار به عنوان مرکز شهرستان و نقش کمرگ و بازارچه مرزی بيله سوار 	بيله سوار
<ul style="list-style-type: none"> - وجود اراضی کشاورزی بسیار حاصلخیز - استقرار کشت و صنعت مغان و پارس مغان در محدوده - دسترسی به منابع و امکان ایجاد و توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی - امکان توسعه کشت های مکانیزه و تجاری - امکان بهره برداری از سدخداآفرین و میل مغان - استقرار شهر پارس آباد در محدوده به عنوان دومین شهر استان که در تنظیم روابط کارکردی و عملکردی استان و شمال آن نقش استراتژیک دارد - استقرار شهر اصلاندوز در محدوده مرزی در ترانزیت کالا و مبادله کالا با کشورهای همجوار - وجود پتانسیل گردشگری در زمینه اگروتوریسم و توریسم روستایی - عشایری - توسعه کشاورزی مدرن و مکانیزه در محدوده - بالا بودن نسبت شاغلین بخش کشاورزی 	پارس آباد

اردبیل

ادامه فرصت‌های استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شهرستان	شرح فرصت‌ها
خلخال	<ul style="list-style-type: none"> - استقرار دریاچه نئور در این ناحیه - قابلیت توسعه گردشگری مبتنی بر اکوتوریسم (طبیعت گردی) - وجود چشمه های متعدد با جاذبه گردشگری از جمله چشمه ازناو - امکان بهره برداری از جاذبه های گردشگری گردنه الماسی - عبور محدوده اسالم به خلخال و نقش آن در توسعه گردشگری - استقرار شهر خلخال به عنوان عمده ترین شهر جنوبی استان و نقش مرکزیت آن در این محدوده و کانون جدید ارتباطی استان اردبیل با گیلان
کوثر	<ul style="list-style-type: none"> - قابلیت توسعه گردشگری مبتنی بر اکوتوریسم (طبیعت گردی) - وجود چشمه های متعدد با جاذبه گردشگری - استقرار شهر گیوی در محدوده
گرمی	<ul style="list-style-type: none"> - رواج فعالیت های کشاورزی (زراعی دیم و دامداری سنتی) به عنوان فعالیت اصلی ساکنین شهرستان گرمی - استقرار شهر گرمی در این شهرستان به عنوان یکی از شهرهای مهم استان و تنظیم کننده روابط کارکردی - عملکردی ناحیه - امکان توسعه شهر گرمی به عنوان یک شهر میان راهی بین پارس آباد و اردبیل (اتصال دهنده مرکز استان با سکونتگاههای آن) - امکان توسعه صنعتی وابسته به توسعه معدنی
مشگین شهر	<ul style="list-style-type: none"> - جریان رودخانه قره سو در این شهرستان و امکان ایجاد و توسعه شبکه های آبیاری مدرن و در نتیجه توسعه کشاورزی - استقرار شهر مشگین شهر در این شهرستان به عنوان سومین شهر بزرگ استان - نقش استراتژیک شهر مشگین شهر به عنوان عمده ترین کانون کارکردی - عملکردی غرب استان - استقرار عشایر در شهرستان مشگین شهر در فصل ییلاق و نقش شهر مشگین شهر به عنوان انتظام دهنده و مدیریت روابط عشایری - استقرار شهرک صنعتی مشگین شهر در محدوده - وجود قلعه های قدیمی و محوط باستانی متعدد و قابلیت های جذب گردشگر - قابلیت های قله سیلان جهت تبدیل شدن به ژئوپارک و استفاده از قابلیت های توریستی و گردشگری آن - استقرار عشایر در حاشیه سیلان و استفاده از مراتع غنی آن - عبور محور ارتباطی جدید اردبیل مشگین شهر - پارس آباد از محدوده شهرستان - گستردگی فعالیت های دامپروری سنتی (رمة گردان) در این ناحیه به دلیل حضور عشایر - تمرکز فعالیت های باغداری استان در این شهرستان
نمین	<ul style="list-style-type: none"> - پوشش مرتعی - جنگلی در محدوده مطالعاتی و چشم انداز زیبای آن - عبور جاده اردبیل به آستارا از محدوده این شهرستان - استقرار شهرهای نمین و عنبران به عنوان کانون های تنظیم کننده روابط کارکردی - عملکردی سکونتگاههای استان - امکان استفاده از جاذبه های طبیعی در توسعه اکوتوریسم و جذب گردشگری با توجه به پتانسیل های محیطی آن (جنگل های فندقلو و گردنه حیران)
نیر	<ul style="list-style-type: none"> - استقرار شهر نیر در این محدوده و قابلیت های آن برای تبدیل شدن به یک گشت شهر و ایفای نقش کانون کارکردی - عملکردی برای سکونتگاه های جنوب غرب استان - امکان توسعه گردشگری مینی بر اکوتوریسم

اردبیل

تهدیدهای استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح تهدیدها	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - بیلان منفی سفره های آب زیرزمینی در دشت اردبیل و نیاز به تامین آب - بالا بودن میزان آلودگی زیست محیطی ناشی از تولید زباله و فاضلاب ، نشت آلودگی به منابع آب زیرزمینی و آلودگی هوا ناشی از فعالیت های صنعتی - محدودیت های اقلیمی ناشی از حاکمیت زمستان های سرد - بالا بودن میزان مصرف آب در بخش کشاورزی - توزیع نامناسب جمعیت در عرصه فضایی شهرستان به ویژه در نقاط روستایی - تمرکز ۷۶/۲ درصد از جمعیت شهرستان در شهر اردبیل - بزرگ تری شهر اردبیل و تمرکز کلیه امکانات و خدمات و زیرساخت ها در این شهر - رشد نامتوازن و توسعه کالبدی شهر اردبیل در اراضی کشاورزی - توسعه حاشیه نشینی در پیرامون شهر اردبیل - بالا بودن میزان مهاجرت های روستا - شهری به شهر اردبیل - رشد و توسعه نامتوان و بی رویه شهر سرعین - تمرکز بیش از حد استقرار گاهای گردشگری (متل و هتل آپارتمانها) در فضای محدوده شهر سرعین و ایجاد شرایط نامناسبی زیست محیطی - عدم برد توسعه گردشگری و آسیب پذیری توسعه با توجه به محدود بودن دوره زمانی حضور گردشگران 	اردبیل
<ul style="list-style-type: none"> - تداوم نظام رمة گردانی و انکاء به مراتع قشلاقی با توجه به توسعه اراضی زراعی آبی باعث کسختگی نظام دامداری سنتی می شود. - تعارضات اجتماعی ناشی از تغییر دامداری سنتی به رمة گردان به توسعه زراعی مدرن قابل پیش بینی است. - نرخ رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی (۱/۸ - درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) - فقدان تهیه طرح دقیق برای توسعه جعفر آباد باعث شکل گیری شهری با ناهنجاریهای متعدد از جمله حاشیه نشینی در پیرامون این شهر خواهد شد. - تعارضات اجتماعی ناشی از تغییر دامداری سنتی رمة گردان به توسعه زراعی مدرن قابل پیش بینی است. 	بیله سوار
<ul style="list-style-type: none"> - توسعه نامتوازن شهر بارس آباد و گسترش حاشیه نشینی در اطراف این شهر به دلیل مهاجرپذیر بودن آن - توسعه کالبدی شهر بارس آباد در اراضی کشاورزی - بهره برداری شدید از منابع آب سطحی و عدم بهره برداری از منابع آب زیرزمینی که امکان افزایش خیز سطح ایستایی و زهدار شدن اراضی را فراهم ساخته است. - برداشت بیش از ۱/۶ میلیارد مترمکعب از آب رودخانه ارس در آینده از سوی ایران و جمهوری آذربایجان و کاهش شدید آبدهی رودخانه ارس - ورود پس آب زراعی به رودخانه ارس - ورود فاضلاب شهرهای اصلاندوز و بارس آباد به رودخانه ارس و افزایش بار آلودگی آن - توسعه شبکه های آبیاری و زهکشی شهرستان در پی توسعه کشاورزی در اراضی قشلاقی عشایر و بروز چالش و تنش - بالا بودن میزان مهاجرت های روستا - شهری به دلیل جاذبه های شهر بارس آباد - تداوم روش دامپروری رمة گردان و بهره برداری از اراضی متعدد کشاورزی به عنوان مراتع قشلاقی - تداوم فرهنگ مبتنی بر روابط قوی و ایلی در تعارض با توسعه کشاورزی مبتنی بر شبکه های آبیاری 	پارس آباد
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت توسعه فعالیت های کشاورزی به دلیل کوهستانی بودن محدوده ، شیب زیاد اراضی و آسیب پذیری در مقابل فرسایش - موقعیت فضایی بسته و بن بست بودن نسبی آن - آسیب پذیری زیست محیطی در شرایط توسعه کالبدی - محدودیت توسعه کالبدی سکونتگاه ها به دلیل شرایط نامساعد توپوگرافی ، کوهستانی بودن محدوده و طولانی بودن دوره سرما و یخبندان - نرخ رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی (۲/۵ - درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	خلخال

اردبیل

تهدیدهای استان اردبیل به تفکیک شهرستان

شرح تهدیدها	شهرستان
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت توسعه فعالیت های کشاورزی به دلیل کوهستانی بودن محدوده، شیب زیاد اراضی و آسیب پذیری در مقابل فرسایش - موقعیت فضایی بسته و بن بست بودن نسبی آن - محدودیت توسعه کالبدی سکونتگاه ها به دلیل شرایط نامساعد محیطی (توپوگرافی، کوهستانی بودن و طولانی بودن دوره یخبندان و سرما) - نرخ رشد منفی جمعیت روستایی (۲/۲- درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	کوثر
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت توسعه کشاورزی به دلیل کوهستانی بودن محدوده - محدودیت توسعه شهری (در شهر گرمی) به دلیل کوهستانی بودن محدوده - رواج فعالیت های کشاورزی سنتی (دامداری سنتی شامل نگهداری دام کوچک و فعالیت های زراعی دیم) - نرخ رشد منفی جمعیت روستایی (۱/۸- درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	گرمی
<ul style="list-style-type: none"> - محدودیت توسعه در نواحی کوهستانی و کوهپایه ای به دلیل حاکمیت شرایط اقلیمی بسیار سرد و شرایط نامساعد محیطی - محدودیت توسعه فعالیت های کشاورزی به دلیل نامساعد بودن شرایط محیطی (به ویژه حاکمیت شرایط اقلیمی بسیار سرد) - محدودیت و حساسیت زیست محیطی برای توسعه صنعتی و گردشگری - محدودیت ناشی از تعارض نظام روستایی و جوامع عشایری کوچ رو در صورت اسکان عشایر در قشلاق - کاهش نقش شهر مشگین شهر به عنوان مرکز سیاسی - فرهنگی و اقتصادی عشایر با افزایش روند یکجانشینی عشایر - محدودیت شدید توسعه کالبدی سکونتگاه ها به دلیل شرایط مساعد توپوگرافی و طولانی بودن دوره یخبندان - تعداد نظام ایلی و رمه گردان در بهره برداری از مراتع - نرخ رشد منفی جمعیت روستایی (۲- درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	مشگین شهر
<ul style="list-style-type: none"> - آسیب پذیری های زیست محیطی در مقابل توسعه گردشگری و توسعه کالبدی به ویژه در جنگل های فندقلو - نرخ رشد منفی جمعیت روستایی (۳/۷- درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	نمین
<ul style="list-style-type: none"> - بهره برداری زیاد از منابع آب زیرزمینی - بالا بودن میزان مهاجرت های روستا - شهری در محدوده این شهرستان - نرخ رشد منفی جمعیت روستایی (۴/۱- درصد طی دوره ۸۵-۱۳۷۵) 	نیر

اردبیل

۱-۱-۳: توان پاسخگویی به رسالت ها و مأموریت ها

برنامه ریزی آمایشی یا فضایی به سازماندهی مطلوب فعالیت های مختلف اقتصادی - اجتماعی و فرهنگی مورد نیاز توسعه در فضای سرزمین می پردازد و نهایتاً تخصیص بهینه فضا بین فعالیت های مختلف برای تعیین قابلیت های مناطق مختلف سرزمین در دوره زمانی معین منتهی می گردد. این نوع برنامه ریزی عمده شناخت منابع سرزمین و چگونگی بهره برداری از این منابع را همراه با پیش بینی وضعیت آینده استقرار مطلوب انسان و فعالیت های او به منظور تامین رشد معقول اقتصادی مدنظر خواهد داشت.

بر این اساس برنامه ریزی آمایشی سرزمین تنظیم رابطه بین انسان، فضا و فعالیت های انسان در فضا به منظور بهره برداری منطقی از جمیع امکانات برای بهبود وضعیت مادی و معنوی اجتماع، براساس ارزش های اعتقادی، سوابق فرهنگی و با ابزار علم و تجربه در طول زمان است. نتیجه مطالعات و برنامه ریزی آمایش سرزمین، طرح آمایش سرزمین است.

طرح آمایش سرزمین، طرحی است که در چارچوب اهداف و سیاست های کلی توسعه، سازماندهی فضای توسعه را پایه گذاری می نماید. در واقع آمایش سرزمین برنامه فضای توسعه را روشن نموده و در تطبیق با راهبردهای توسعه به سازماندهی متعادل فضای توسعه می پردازد.

آمایش سرزمین با آرایش فضا و تبیین سیمای توسعه در درازمدت زمین ساز برنامه ریزی های بخشی می گردد.

در چارچوب طرح پایه آمایش سرزمین اهداف کلی در زمینه های چشم انداز جمعیتی، تعادل میان محیط شهری و محیط روستایی، مهاجرت های میان منطقه ای، چگونگی رشد شهری، نابرابری های اجتماعی و اقتصادی و چگونگی رشد، محیط زیست و منابع طبیعی و میراث فرهنگی و طبقات ملی تمرکز زدایی محیط بین المللی و روابط خارجی، سازماندهی جامعه روستایی، رشد شهری و نقاط شهری تعیین می شود.

با توجه به اهداف آمایش مبنی بر توزیع بهینه جمعیت و فعالیت در فضا و همچنین با توجه به اینکه جایگاه استقرار جمعیت و فعالیت در نقاط سکونتگاهی شامل شهر و روستا می باشد، عمده اهداف آمایش در زمینه سازماندهی جامعه روستایی و شهری به عنوان کانونهای توزیع جمعیت و فعالیت به شرح زیر است :

اردبیل

در بحث سازماندهی جامعه روستایی اهدافی به شرح زیر تدوین شده است.

- دستیابی به ظرفیت تولیدی زیاد همراه با حفاظت ثروت های ملی
- حفظ بالاترین جمعیت کشاورزی ممکن
- ایجاد تنوع فعالیت ها در محیط روستایی
- تامین وضع زندگی قابل قبول برای جامعه روستایی

همچنین در زمینه رشد شهری و نقاط شهری، اهدافی به شرح زیر مد نظر بوده است:

- جذب رشد کلی جمعیت شهری
- توزیع جغرافیایی متعادل رشد اقتصادی و درآمد، کیفیت و کمیت خدمات و ظرفیت نوآوری و بالندگی در پهنه سرزمین .
- کنترل مهاجرت ها به نحوی که سراسر کشور توسط نظام مناسب شهری پوشش یابد.

اهداف فوق در مقیاس زیر ملاحظه شده اند:

- اجرای سیاست شهرهای متوسط شامل گسترش بخش نوین در شهرهای متوسط که در محور اصلی گسترش قرار دارند.
- تمرکز زدایی از رشد شهرهای بزرگ و ایجاد شهرهای اقماری
- حمایت از گسترش شهرهای متوسط در نواحی حاشیه ای یا بدون دسترسی
- توسعه شبکه شهرهای کوچک که خدمات مورد نیاز جامعه روستایی را فراهم می کنند.

۱-۲: تعیین عدم تعادل های موجود در نظام فضایی

برنامه ریزی آمایش سرزمین ، فرآیند سازماندهی بهره‌برداری عقلایی از امکانات، منابع و استعداد های فضای ملی و منطقه ای به منظور پیشرفت متعادل و موزون جامعه و اقدامی هدفمند است که آشفتگی فضایی و عدم تعادل های منطقه‌ای و سازماندهی فضای ملی برای برنامه‌های توسعه را بدون رویارویی با مشکلات فضایی آینده قابل حصول نموده و بهره‌وری از سرزمین را بهینه می‌نماید. آمایش سرزمین جنبه بسیار قوی انسانی، اجتماعی و اقتصادی عقلایی دارد و در واقع تلفیقی منطقی از کلیه جریان های برنامه‌ریزی در ارتباط با فضا و جغرافیای ملی و منطقه ای است.

از زمینه های بسیار مهم آمایش سرزمین - شناخت عدم تعادل‌های ناشی از توسعه است که به دلیل ناموزون بودن توسعه کشور در تمام سطوح بروز می‌کنند و عبارتند از :

- عدم تعادل های اقتصادی
- عدم تعادل های اجتماعی - فرهنگی
- عدم تعادل های محیط زیستی
- عدم تعادل های شهری - روستایی

براین اساس در این بخش از نوشتار براساس نتایج حاصل از بررسی های وضع موجود انجام شده در استان اردبیل عدم تعادل‌های منطقه ای موجود، ناشی از تشخیص نامناسب منابع و امکانات مورد شناسایی قرار گرفته و به اجمال مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

۱-۲-۱: عدم تعادل های اقتصادی

حاکمیت برنامه ریزی متمرکز و از بالا به پایین و اجرای سیاست های قطب رشد در کشور منجر به تمرکز بیش از اندازه جمعیت ، امکانات، خدمات و فعالیت ها و صنعت و ... در شهرهای بزرگ شده است. از تبعات این نوع تمرکز ، ایجاد توسعه نامتعادل در مناطق مختلف کشور از جمله استان اردبیل است. تمرکز کلیه فعالیت های اقتصادی در شهر اردبیل (به عنوان مرکزیت اداری - سیاسی استان) طی دوره های مختلف رشد این شهر خیل عظیمی از جمعیت در جستجوی کار را از سایر شهرها و روستاهای استان به خود جذب نموده است.

دسترسی به نیروی کار فراوان علاوه بر اینکه طی یک دوره زمانی نیازهای بازار کار (نیاز بخش های مختلف اقتصاد به نیروی کار) را برطرف خواهد نمود. با اشباع بازار کار بسیاری از ناهنجاری های اقتصادی از جمله رشد مشاغل کاذب را نیز دامن خواهد زد.

اردبیل

همچنین عدم رشد و توسعه زیرساخت‌های متناسب با توسعه اقتصادی بر عدم تعادل‌های اقتصادی دامن خواهد زد. براساس مطالعات انجام شده عمده ترین حالت های عدم تعادل اقتصادی در استان اردبیل و دلایل ایجاد آن به شرح زیر است.

لازم به ذکر است عدم تعادل در اقتصاد استان اردبیل به تفکیک عدم تعادل های موجود در بخش اشتغال، کشاورزی، صنایع و معادن و خدمات مورد بررسی قرار گرفته است.

۱-۱-۲-۱: عدم تعادل های بخش اشتغال

پایین بودن میزان فعالیت عمومی جمعیت این شاخص در استان اردبیل معادل ۳۹/۲ درصد است. از مجموع جمعیت در سن کار و فعالیت استان اردبیل که در سال ۱۳۸۵ بالغ بر ۱۰۳۸۹۲۴ نفر بوده است، ۴۰۸۱۵۶ نفر (معادل ۳۹/۲ درصد) وارد بازار کار شده‌اند. عمده ترین دلیل پایین بودن میزان فعالیت عمومی جمعیت در استان اردبیل ناشی از عدم ورود بخش قابل توجهی از زنان به بازار کار است.

- بالا بودن میزان بیکاری جمعیت فعال به ویژه در میان زنان و باسوادان دارای تحصیلات عالی و مزمن شدن آن .
- عدم تناسب ساختار بخشی و رشته فعالیت، ساختار وضع شغلی، ساختار مشاغل و... با نیازهای سطح توسعه اقتصادی استان
- کم توانی نظام اقتصادی در ایجاد فرصتهای شغلی کافی و مناسب برای نیروی کار
- پیامدهای ساختاری ناشی از تهدیدهای فوق (مانند مهاجرت جمعیت و نیروی کار برای یافتن شغل بویژه از روستا به شهر، مهاجرت نیروی کار ماهر و مستعد از استان، تنزل سطح زندگی جمعیت، تقلیل میل به پس انداز و سرمایه گذاری، گسترش ناهنجاریهای رفتاری، گسترش ناخشنودی اقتصادی و مالی خانوارها، پیدایش راههای ناصواب کسب درآمد، ناامیدی به آینده، گسترش افسردگی اجتماعی، تقابل ناصواب با الگوهای موجود و...)
- تمرکز نیروی کار در فعالیتهای اقتصادی سهل الوصول و سهل الخروج (مانند حمل و نقل، بازرگانی و...)
- تمرکز نیروی کار در شهرها به ویژه شهر اردبیل و ناتوانی زیرساخت‌ها و امکانات شهری برای پاسخگویی به نیازهای نیروی کار و رشد مشاغل کاذب و افزایش بیکاری

۱-۲-۱-۲: عدم تعادل های بخش کشاورزی

- مهمترین محدودیت های عملکردی ساختار بخش کشاورزی استان که منجر به شکل گیری عدم تعادل های اقتصادی در این بخش از اقتصاد استان شده است به شرح زیر است:
- کوچک بودن اندازه غالب قطعات زمین زراعی و باغات ، تمایل زیاد به مالکیت شخصی انفرادی بر زمین، کوچکتر شدن تدریجی قطعات زمین کشاورزی، عدم کفایت کارآمدی سازو کارهای انگیزشی تجمیع قطعات خرد در قالب بهره برداری تجمیع شده و بزرگ (تعاونهای تولید) کشاورزی، سهم نسبی زیاد واحدهای کوچک بهره برداری و محدود بودن تعداد واحدهای بزرگ بهره برداری در همه فعالیت های بخش
 - کمی شدت نسبی استفاده از روشهای مدرن آبیاری (قطره ای، بارانی)، ناکافی بودن تاسیسات مهار و کنترل وانتقال آبهای سطحی، عدم کفایت استفاده از کانالهای مدرن انتقال آب، استفاده زیاد از نهرهای سنتی و خاکی، استفاده زیاد از روش غرقابی در آبیاری مزارع و باغات، پایین بودن راندمان استفاده از منابع آب ،تخریب و فرسایش اراضی کشاورزی و مراتع
 - پایین بودن شدت نسبی استفاده از ماشین آلات و تجهیزات (ضریب مکانیزاسیون)، عدم کفایت استفاده از روشهای مدرن بهره برداری کشاورزی (سنتی بودن فعالیت های کشاورزی) ، عدم کفایت استفاده از بذرهای اصلاح شده و پرمحصول ، سهم نسبی زیاد کشاورزی دیم، سهم نسبی زیاد دامپروری سنتی ، فشار زیاد دام بر مرتع، عدم کفایت گسترش واحدهای زنبور داری و آبیاری پروری، سهم نسبی زیاد دام کوچک در ترکیب گله ، ناکافی بیودن اطلاع رسانی و ترویج در بخش ،...
 - پایین بودن راندمان استفاده از منابع و نهاده های تولید و نیروی کار، پایین بودن ضریب بازدهی (سوددهی) فعالیت های کشاورزی، کاهش مزیت نسبی اقتصادی و منزلت اجتماعی فعالیت در بخش کشاورزی در قیاس با سایر فعالیت های اقتصادی، خروج سرمایه و نیروی کار در بخش ، ناکافی بودن دسترسی به منابع مالی، تاثیر زیاد پدیده های اقلیمی و طبیعی بر عملکرد فعالیت های کشاورزی، نقش زیاد واسطه ها در عرضه محصولات کشاورزی به بازار،
 - عدم کفایت ضریب تبدیل و تکمیل محصولات کشاورزی خام به فرآورده ها، ناکافی بودن انطباق ویژگی های محصولات تولیدی بخش کشاورزی با ویژگی های مورد نیاز صنایع تبدیلی و تکمیلی، بالا بودن سهم نسبی مصرف خام و نهایی محصولات کشاورزی،

اردبیل

با توجه به بررسی‌های انجام شده و بررسی ویژگی مراکز عمده کشاورزی استان مناطق در معرض خطر و عدم تعادل در بخش کشاورزی در محدوده‌های شهرستانهای پارس آباد و بيله سوار، مشگین شهر، گرمی و اردبیل بیش از سایر نقاط استان قابل مشاهده اند.

۱-۲-۱-۳: عدم تعادل های بخش صنایع و معادن

- مهمترین محدودیتهای عملکردی ساختار بخش صنایع و معادن استان که منجر به شکل‌گیری عدم تعادل اقتصادی در این بخش از اقتصاد استان شده است به شرح زیر است:
- عدم کفایت بهره برداری از ظرفیتهای معدنی استان، عدم کفایت ظرفیت و تنوع صنایع فراوری معدنی در استان، مدرن نبودن ماشین آلات و تجهیزات و روشهای بهره برداری از معادن و صنایع فرآورده های معدنی، عدم کفایت تطابق کیفیت محصولات معدنی با استانداردهای مورد نظر بازار، پایین بودن راندمان تولید و بهره‌برداری در استخراج و فرآوری مواد معدنی
 - کوچک بودن واحدهای صنعتی، مدرن نبودن ماشین آلات و تجهیزات و روشهای بهره‌برداری از واحدهای صنعتی، سهم نسبی پایین فعالیتهای صنعتی در نظام تولید و اشتغال استان، سهم نسبی زیاد واحدهای تولیدی نیمه دستی- مکانیکی، عدم کفایت تنوع فعالیتهای صنعتی،
 - کوچک بودن سرمایه های بخش خصوصی، ناکارآمدی بورس و نظام بانکی در تجهیز منابع سرمایه ای در بخش، کمبود نقدینگی، کم توانی بخش خصوصی استان در ایجاد بهره‌برداری از واحدهای تولیدی بزرگ و مدرن، کمک ناکافی دولت (از محل منابع عمومی) در گسترش فعالیتهای بخش
 - پایین بودن بهره وری نیروی کار و سایر عوامل تولید، تقلیل نسبی مزیت نسبی (سودآوری) سرمایه گذاری در فعالیتهای بخش صنعت و معدن در قیاس با فعالیتهای خدماتی، بالا بودن هزینه های سرمایه گذاری و بهره برداری از واحدهای تولیدی و ریسک پذیری زیاد آن.
 - عدم کفایت پیوند بخش صنایع و معادن با سایر بخشهای نظام اقتصادی
 - فقدان برنامه جامع و فراگیر، منسجم و بلندمدت توسعه بخش صنایع و معادن
 - دوری نسبی از بازارهای بزرگ مصرف داخلی، کم توانی در رقابت جذب بازارهای داخلی، کوچک بودن بازار داخلی استان و تمرکز بخش اعظم واحدهای تولیدی بر تامین نیازهای این بازار،

اردبیل

- کوچک بودن نسبی شهرهای استان، عدم وجود زیرساختهای کافی و مناسب برای مکان گزینی واحدهای تولیدی بزرگ در سطح استان، تمرکز نسبی زیاد فعالیتهای صنعتی در مرکز استان (علیرغم پایین بودن سهم نسبی صنعت در نظام تولید در اردبیل)،
- دسترسی ناکافی به مواد اولیه و کالاهای واسطه ای مناسب، پایین بودن راندمان عملکرد نسبت به ظرفیت تولید

۴-۱-۲-۱: عدم تعادل های بخش خدمات

- مهمترین محدودیتهای عملکردی ساختار خدمات استان که منجر به شکل گیری عدم تعادل اقتصادی در این بخش از اقتصاد استان شده است به شرح زیر است:
- عدم استفاده کافی از ظرفیتهای همجواری و نزدیکی با کشورهای دیگر در گسترش بازرگانی خارجی، عدم اطلاع کافی و مناسب از نیازهای بازارهای خارجی هدف و تحولات محتمل آنها، کم توانی در رقابت برای ورود موثرتر در این بازارها با کشورهای دیگر، پیامدهای چالشهای سیاسی- امنیتی کشور در محدودیت ورود به بازارهای خارجی، عدم کفایت امکانات تولید و توزیع و بازاریابی استان برای گسترش بازارهای خارجی خود، مشکلات ناشی از ضوابط و مقررات حاکم بر بازرگانی خارجی کشور، عدم کفایت کارآمدی فعالیتهای دستگاههای مرتبط با بازرگانی خارجی
 - تمرکز بیش از حد انتقال در بخش خدمات (بویژه در فعالیتهای بازرگانی، حمل و نقل)، کوچک بودن اندازه واحدهای خدماتی
 - عدم استفاده کافی و موثر از ظرفیتهای گردشگری استان، ناکافی بودن تسهیلات گردشگری و کیفیت پایین تسهیلات موجود، فشار بیش از حد و برنامه ریزی نشده بر ظرفیتهای گردشگری در سرعین.
 - گسترش ناکافی کیفیت آموزش عالی در استان، عدم گسترش کمی و کیفی کافی در آموزش و پرورش عمومی، بالا بودن افت تحصیلی و خروج از نظام آموزشی، عدم تطابق برنامه های آموزشی با نیازهای بازار کار
 - گسترش ناکافی (کمی و کیفی) ارائه خدمات عمومی در استان و اتکای بیش از حد آن به منابع عمومی (بخش دولتی)، عدم تناسب در توزیع تسهیلات و نیروی انسانی خدماتی در سطح استان (محل تمرکز کلیه خدمات عمومی استان در مرکز استان و در محدوده شهرستان اردبیل مشاهده می شود).

اردبیل

- عدم کفایت کمی و کیفی امکانات زیرساختی (بویژه ، زیرساختهای ارتباطی در مناطق جنوبی استان شامل شهرستانهای خلخال، کوثر و در محدوده شهرستان گرمی)
- تکیه فعالیت‌های استان بر بازار داخلی، ناکافی بودن ارتباط اقتصادی استان با سایر استانهای کشور (بجز تهران و آذربایجان شرقی) ، تراز منفی مبادلات پولی استان با خارج از استان، عدم کفایت ارتباط بازارهای شهرستانهای استان با یکدیگر (به استثنای اردبیل)
- ناکافی بودن درآمدهای عمومی استان، اتکای قابل توجه استان به دریافت درآمد از بودجه عمومی کشور.

۲-۲-۱: عدم تعادل های اجتماعی - فرهنگی

با توجه به یافته ها و تحلیل های ارائه شده در گزارش وضعیت فرهنگی استان اردبیل و تهدیدهای مرتبط با حوزه فرهنگی - اجتماعی در سطح استان مواردی که منجر به ایجاد عدم تعادل های اجتماعی و فرهنگی در این استان شده به شرح زیر است :

• حاکمیت فرهنگ جنسیتی

حاکمیت فرهنگ فوق الذکر در داخل گزارش به صورت مختلف و بواسطه داده های آماری مورد تایید قرار گرفته است. چنین فرهنگی، با نوع نابرابری جنسیتی، و با ایدئولوژی های مرد سالاری و پیرسالاری همراه است. در این ایدئولوژیها، مقولات سن و جنس مقولاتی بیولوژیک قلمداد نشده، بلکه بشدت دارای باراجتماعی می باشند. تبعیت زنان از مردان و جوانان از مسن ترها از ویژگی های قابل توجه چنین فرهنگی است که در الگوهای خانواده مرد سالار - پدرسالار به خوبی قابل مشاهده است. فرهنگ جنسیتی مورد بحث، عملاً مانع بزرگی در راه حضور اجتماعی زنان در بازار کار و حوزه اجتماعی فرهنگی قلمداد می شود. با حاکمیت چنین فرهنگی، که بطور مداوم بوسیله برداشتهای سنتی از دین مورد تقویت قرار می گیرد، زنان حداکثر در مشاغل جنسیتی (معلمی، پرستاری) شاغل می شوند که شباهت بسیار زیادی با نقش های جنسیتی آنها در نهاد خانواده دارد. مطالب فوق در حالی است که بررسی ها در خصوص ساختار جنسیتی اشتغال و روند آن در استان اردبیل در دهه ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ نشان می دهد.^۱ ساختار بخشی و رشته فعالیتی اشتغال برای مردان و زنان شاغل استان متفاوت است؛ بطوری که شدت نسبی اشتغال زنان در فعالیتهای کشاورزی، صنایع دستی، آموزشی، بهداشتی - درمانی و سایر فعالیتهای خدمات عمومی و اجتماعی بیشتر از آن برای مردان بوده و در سایر رشته فعالیتها کمتر است. تفاوت ساختار بخشی و رشته فعالیتی اشتغال در میان مردان و زنان شاغل شهری استان موجب شده است تا شدت نسبی اشتغال زنان در فعالیتهای صنایع دستی ۲ برابر، در فعالیتهای آموزشی ۵/۶ برابر، در فعالیتهای بهداشتی و درمانی ۴/۵ برابر و در سایر

^۱ بر پایه نتایج سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵، از کل شاغلان استان اردبیل حدود ۱۱۵ هزار نفر (۳۱/۸ درصد) در بخش کشاورزی، ۹۴/۷ هزار نفر (۲۶/۲ درصد) در بخش صنایع و معادن و ۱۴۷/۹ هزار نفر (۴۰/۹ درصد) در بخش خدمات مشغول کار هستند. ضمن این که بخش اقتصادی محل اشتغال ۴/۱ هزار نفر (۱/۲ درصد) از شاغلان نیز نامشخص یا اظهار نشده است. بر پایه این ساختار کلی، بخش خدمات دارای نقش غالب در نظام اشتغال استان می باشد و در مقابل، بخش صنایع و معادن دارای کمترین ظرفیت اشتغالی بوده و بخش کشاورزی در میانه این دو قرار دارد.

اردبیل

فعالیت‌های خدمات عمومی و اجتماعی ۲/۹ برابر شدت نسبی متناظر آن برای مردان بوده و در مقابل، اهمیت نسبی سایر فعالیت‌های اقتصادی برای اشتغال زنان شهری استان کمتر از آن برای مردان باشد. گذشته از فعالیت‌های خدماتی (اداری، آموزشی، بهداشتی و درمانی و...) و فعالیت‌های کشاورزی که یک جایگاه اصلی سنتی اشتغال زنان در نظام‌های اشتغال شهری و روستایی استان (و سایر استان‌های کشور) می باشد، سهم نسبی قابل توجه زنان در فعالیت‌های صنایع دستی نشان دهنده اهمیت نسبی فعالیت‌های صنعتی دستی و خانگی در ساختار اشتغال صنعتی استان می باشد. داده های فوق در خصوص توزیع جنسی فعالیتها در بین زنان و مردان استان اردبیل، به لحاظ جامعه شناختی، نشانگر درونی شدن نقش های جنسیتی فعالیت و در نتیجه نگرش جنسیتی زنان و مردان به انواع مختلف فعالیتها و تمایلات متفاوت زنان و مردان برای کار در رشته فعالیت‌های مختلف، و وجود کلیشه هایی در جامعه سنتی برای فعالیت زنان است که بخوبی مفروضات پیش گفته در خصوص میزان بالای محافظه کاری فرهنگی و اخلاق کار مرد سالار در سطح استان اردبیل را تایید می نماید.

• رشد تدریجی اخلاق کار لیبرالی

در خصوص ارزشها و هنجارهای کار در جامعه اردبیلی، ذکر این نکته حایز اهمیت است که تورمی شدن اقتصاد در دهه های اخیر و حاکمیت سرمایه مالی (که در پول بازی و زمین بازی بوضوح قابل مشاهده است) بر سایر اشکال سرمایه و از جمله بر سرمایه تولیدی و صنعتی، ارزشهای کار « سخت کوشی و پشتکار» و روان شناسی اجتماعی کار را تغییر داده و کسب سود از راههای غیرسختکوشانه را بیشتر رایج ساخته است. این امر بویژه با رشد اقتصاد قاجاق و بازگشایی مرز در مناطق مرزی استان (بیله سوار و گرمی) که دارای روابط تجاری بیشتر با جمهوری آذربایجان و تجارت چمدانی هستند و همچنین در شهر اردبیل که مرکز سرمایه تجاری استان بشمار می رود قابل مشاهده است. اقتصاد تورمی و حاکم شدن سرمایه مالی (تجاری) بر اشکال مولدو صنعتی سرمایه، باعث شده است تا سرمایه داران مالی منطقه با انتقال سرمایه خود از بخشی به بخش دیگر درآمد زایی کرده و عملاً این اخلاق کار را ترویج دهند که به جای کار و فعالیت می توان با تجارت آنهم بدون هر گونه کار سخت و مشقت آور درآمد هنگفتی بدست آورد. در واقع، عملاً نوعی از اخلاق کار لیبرالی همبسته با سرمایه مالی در سطح استان در حال رشد و گسترش می باشد که می تواند مخل تسهیل کننده های فرهنگی موجود در استان برای توسعه و از تهدید کننده های فرهنگی استان به شمار آید.

اردبیل

• رسوخ تدریجی لیبرالیسم اقتصادی لجام گسیخته به درون فضای هنجاری ارزشی جامعه

استان اردبیل از جمله استانهای مذهبی کشور بشمار می رود که همچون سایر استانهای مذهبی سنتی، در آن خانواده و مذهب در زندگی مردم از اهمیت محوری برخوردار است. استان اردبیل همانند هر جامعه سنتی-مذهبی از گذشته دارای حصارهایی برای کنترل نهاد اقتصاد بوده است که حضور ارزشها و هنجارهای اخلاقی موجود در درون نهاد اقتصاد (انصاف، امانت داری و پایبندی به قول و قرار) بخوبی نشانگر آن است. بررسی های صورت گرفته نشان می دهد که این حصارها در نتیجه رشد اقتصاد تورمی (تحت حاکمیت سرمایه تجاری) در دهه های اخیر تضعیف شده و بتدریج هنجارهای سرمایه دارانه به درون جامعه اشاعه پیدا کرده است که خود میتواند یکی از تهدید کننده های فرهنگی توسعه متناسب جامعه باشد. چنانچه این روند ادامه یابد، آنومی (بی هنجاری) در همه حوزه های زندگی اجتماعی ساکنین استان می تواند رشد یافته و حوزه های مختلف زندگی اقتصادی و اجتماعی و توزیع قدرت در سطح خرد (برای مثال در داخل خانواده) را تحت تاثیر قرار دهد. بررسی های کیفی و میدانی صورت گرفته در سطح استان اردبیل نشان می دهد میزانی از این آنومی در قالب انحرافات اجتماعی (اعتیاد، طلاق، فحشا، جرم و جنایت) قابل مشاهده است که به تدریج بر میزان آنها افزوده می شود. در واقع، اقتصاد تورمی نوی از روانشناسی اجتماعی و جمعی را دامن می زند که تضعیف ارزشها و هنجارهای جامعه نتیجه آن می باشد. در این شرایط میزان قبح برخی از ایده ها و اعمال کاهش یافته و عملاً نظم از قبل موجود دچار شکنندگی می گردد. البته خاطر نشان می سازد تحول فرهنگی میتواند از نمادهای فرآیند توسعه یافتگی و یا توسعه نیافتگی باشد و مباحث فوق به معنای دفاع از نظم سنتی پیشین نیست بلکه مدیریت صحیح تحول فرهنگی و هدایت آن در جهتی است که با تحول در دیگر بخشهای جامعه در ارتباط باشد، مدنظر است. چنانچه این مدیریت به شیوه ای کارشناسانه صورت نگیرد در آینده ای نزدیک بسیاری از نهادهای اجتماعی و از جمله خانواده در سطح استان دچار معضلات جدی خواهد شد.

• رسوخ برخی از هنجارهای سنتی ناهماهنگ با توسعه به درون نهاد اقتصاد

بررسی های میدانی و کیفی صورت گرفته در سطح استان اردبیل نشان می دهد در سازمانهای اداری این استان برخی از ارزشها و هنجارهای سنتی- دینی (تقدیرگرایی بالا، چشم وهم چشمی، بی اعتمادی مفرط، ارجحیت منافع فردی و آنی به منافع جمعی، عدم تمایل به شراکت اقتصادی و ریسک پذیری، پایین بودن روحیه آنتروپرونی) به درون سازمانهای اداری و رسوخ کرده و برخورد فعالیت کاری مسلط شده اند. تحلیل اخیر در کنار یافته های در خصوص پایین بودن میزان رواج هنجارهای مدرن کار (بویژه هنجار نظم و عام گرایی) حکایت از

اردبیل

آن دارد که فقدان حضور این هنجارها در کنار فعال بودن برخی از هنجارهای سنتی محل توسعه، از تهدید کننده های فرهنگی توسعه استان بشمار می رود. همچنین بررسی ها حاکی از آن است که ساکنین دشت مغان به دلیل پیشینه عشایری، دارای ارزشها و هنجارهای بجا مانده از دوران زندگی شبانکاره می باشند. پیر سالاری، مرد سالاری، حضور ارزشهای تبعیت از طایفه و تیره (برای مثال ایجاد افتخار برای طایفه یا تیره)، بالا بودن میزان قدرگرایی، پایین بودن احساس خود اثربخشی، اهمیت منافع آنی به جای منافع آتی، بالا بودن توان اثر بخشی از القائات قوم گرایانه، از جمله مهمترین ویژگی های فرهنگی اجتماعی حوزه فرهنگی مغان است. برخی از این ارزشها و هنجارها (برای مثال قدرگرایی، مردسالاری) فی نفسه مانع فرهنگی توسعه قلمداد می شوند؛ لیکن برخی از آنها می تواند به عنوان تسهیل کنند توسعه یا مانع آن عمل نماید (برای مثال جمع گرایی و طایفه گرایی)

• **میزان پایین کتابخوانی و فرهنگ نوآورانه**

یافته های بدست آمده که سطح استان اردبیل نشان داد که میزان کتابخوانی کلاً در این استان در سطح پایینی قرار داشته و این امر در مناطق روستایی به مراتب بدتر از مناطق شهری است.^۱ کتابهای غیردرسی موجود در خانواده های روستایی عمدتاً محدود به قرآن و کتابهای دینی است. همچنین، در شهر اردبیل به عنوان مرکز استان تنها ۲۴/۸ درصد جمعیت باسواد کتاب امانت می گیرند. میزان امانت کتاب در بخش روستای نیز در سطح پایینی قرار دارد. همچنین، در ۳۲/۸ درصد از منازل ساکنین شهر اردبیل هیچ کتاب غیر درسی موجود نیست. نکته جالب توجه آنکه یافته ها نشان می دهد بین گروههای اقتصادی تفاوتی در میزان مطالعه کتاب وجود ندارد. کمبود امکانات کتابخانه ای برای در دسترس قرار دادن کتابها و مجلات، میزان قلیل امانت کتاب، نبود قرائت خانه های مناسب و عدم وجود فرهنگ کتابخوانی نشانگر آن است که فرهنگ یادگیری در سطح پایینی قرار داشته و میل به پیشرفت و گرایش به نوگرایی در مناطق شهری و روستایی استان در سطح پایینی قرار دارد.

بررسی یافته های بدست آمده در سطح استان اردبیل نشان داد که کل استان و بویژه مناطق روستایی آن از سطح بسیار نازلی از کتابخوانی و علم گرایی برخوردار بوده و چنانچه مطالعه ای هم صورت پذیرد عمدتاً در حوزه معرفت دینی صورت می گیرد. پیشینه مذهبی استان اردبیل و بویژه شهر اردبیل نیز می تواند از فاکتورهای دخیل در این امر بشمار آید. با این توصیفات، فرهنگ عمومی حاکم بر استان اردبیل فرهنگی سنتی مذهبی است که از میزان پایینی

^۱ ۶۹/۹ درصد اعضای خانواده های روستایی اصلاً کتابهای غیر درستی مطالعه نمی کنند.

اردبیل

از همخوانی با فرایند توسعه و نوسازی در زیرساخت‌ها و نهادهای اجتماعی برخوردار می باشد. در واقع، جامعه اردبیل جامعه ای سنتی مذهبی است که در آن نیازی به دانایی برای برآورده سازی نیازهای جامعه احساس نمی شود و مطالعه امری تفننی و بی کارکرد قلمداد می شود. متأسفانه استان اردبیل همانند سایر استانهای کشور شرایط نامناسبی از لحاظ فرهنگ یادگیری و مطالعه دارد و همین امر می تواند در دراز مدت از تهدیدهای فرهنگی توسعه در سطح استان بشمار آید.

• بی اعتمادی به برخی از گروههای صنفی

بررسی اجمالی فاصله اجتماعی اهالی مرکز استان اردبیل با گروههای صنفی مختلف، نشان داد برخی از گروه های صنفی از مقبولیت بسیار اندکی در بین مردم برخوردارند و مردم نوعی حس بی اعتمادی نسبت به آنها دارند. همانطوری که پیشتر ذکر شد، بنگاه داران، تجار، بازاریان و کسبه مهمترین این گروه های اجتماعی بشمار می روند. یافته اخیر می تواند دلالت بر این امر داشته باشد که نوعی کشمکش و تخاصم میان حوزه بازار و سایر حوزه های زندگی اجتماعی اهالی استان وجود دارد. درحقیقت، بازار، به مثابه مرکز فعالیت گروه های صنفی فوق، از دید مردم مکان اقتصادی مضمومی بشمار می رود که بر آن تنها منطق سود و سرمایه اندوزی، بدون حضور کمترین میزان اصول اخلاقی، حاکم است.

• ناکارآمدی نظام اداری استان

همانطوری که در ادبیات توسعه به کرات مورد تاکید قرار گرفته است، نظام اداری یک جامعه نماد نحوه مدیریت آن جامعه در سطح کلان، میانه و خرد است. بوروکراسی، پدیده ای مدرن قلمداد می شود که نماد حضور عقل (ابزاری) در امر مدیریت جامعه می باشد. جوامع توسعه یافته از نظامهای اداری بسیار کارآمدی برخوردارند که بخوبی نهادهای مختلف اقتصادی اجتماعی و سیاسی جامعه را مدیریت می کنند. شرط اصلی کارآمدی یک نظام اداری مطلوب تخصص و تجربه اعضاء آن نظام اداری و نوع سازماندهی عقلانی این نیروهاست. یافته های بدست آمده از استان اردبیل حاکی از آن است که از نظر اهالی این استان، نظام اداری این استان از میزان پایینی از افراد متخصص و با تجربه برخوردار می باشد. خاطر نشان می سازد که چنین ذهنیتی از نظام اداری در بین مردم، بوضوح به نحوه عملکرد نظام اداری استان اشاره دارد. وضعیت نظام اداری استان اردبیل وضعیتی عادی در سطح کشور قلمداد می شود و معضل مورد بحث یکی از اصلی ترین موانع توسعه در کشور می باشد. این در حالی است که از نظر برخی از اقتصاد دانان (اقتصاد دانان نهادگرا) توسعه یک جامعه پیش از هر چیز

اردبیل

نیازمند تحول نظام اداری آن و مدرنیزه کردن و حاکم کردن روح عقلانی در آنها می باشد. بطوری که از نظر این اقتصاددانان بدون توسعه اداری امکان توسعه در بخشهای مختلف جامعه امری محال است. با توجه به اهمیت مقوله مورد بحث، ناکارآمدی نظام اداری استان، از مهمترین تهدیدهای پیش روی توسعه استان اردبیل می باشد.

۳-۲-۱: عدم تعادل های محیط زیستی

هر آنچه که فرآیند زیست انسانی را احاطه کرده و با آن در کنش متقابل قرار دارد محیط زیست نامیده می شود.

محیط زیست انسانی در نتیجه عوامل و پدیده های محیطی از قبیل سیل، زلزله و ... از یک سو و فعالیت ها و بهره برداریها و کنشی که انسان در آن دارد از سوی دیگر تهدید شده و با شدت یافتن مخاطرات آسیب دیده و دچار عدم تعادل می گردد.

عدم تعادل های زیست محیطی عمدتاً در مناطقی مشاهده می گردد که بیشترین تمرکز فعالیت های انسانی (بدون توجه به توان محیط زیست) در آنها وجود داشته باشد. با توجه به مطالعات زیست محیطی انجام شده در استان اردبیل عدم تعادل های زیست محیطی در این استان ناشی از مخاطرات و تهدیدهای زیر است که در مناطق مختلف به شرح زیر ایجاد شده است:

- جوان بودن زمین شناسی و ساختارهای آن در استان و پیرامون آن سبب شکل گیری گسلهای بزرگ و بنیادی در استان شده که فعالیت آنها سبب رخداد زلزله در استان است، به نحوی که بررسی زلزله های بزرگ ۴۰ سال اخیر در استان، حاکی از وقوع به طور متوسط ۳ زلزله در سال برای استان است که آمار بالایی است و حاکی از خطر بالقوه ای است که استان را تهدید می نماید. از نظر خطر لرزه خیزی در این استان سه پهنه خطر شناسایی شده است. عمده ترین پهنه خطر زلزله در استان اردبیل که در صورت رخداد این پدیده دچار عدم تعادل خواهد شد بخش وسیعی از عرصه سرزمین استان را شامل می شود محدوده شهرستان های پارس آباد، بيله سوار، گرمی، مشگین شهر و بخش هایی از دو شهرستان اردبیل و کوثر در محدوده مخاطرات رخدادهای زلزله های خطرناک هستند.
- جوان بودن پدیده های زمین شناسی استان سبب شده تا به دلیل عدم تعادل در اشکال زمین، خطرات طبیعی زیادی در استان مشاهده شود. اختلاف ارتفاع بین سبلان و اراضی کوهپایه ای دشت مشگین باعث شده تا رودخانه ها در این پهنه در شیب های تند جاری شوند. این پهنه ها هنوز به لحاظ ژئومرفولوژی جوان بوده و در مرحله عمیق کردن بستر خود هستند. این امر سبب شده تا دره های عمیق ۷ شکل در آنها ایجاد شود و به تبع آن در دامنه های شیب دار این دره ها، حرکات لغزشی و ریزشی مشاهده گردد. از سوی دیگر این شیب تند بستر رودخانه ها، زمینه خطر بالای سیل خیزی را فراهم کرده است. همچنین وجود اراضی پست دشتی در

اردبیل

دشت های بین کوهی مانند دشت اردبیل منجر به شکل گیری اراضی مستعد سیل گیری اراضی شده است.

- تشکیل خاکهای عمیق بر روی دامنه های جوان و شیب دار به همراه نفوذ بطئی آب به لایه های زیرین خاک در آغاز ذوب تدریجی برفها (بارش برفهای سنگین) زمینه را برای شکل گیری حرکات دامنه ای فراهم نموده است، چنان که این استان را از مناطق با حرکات دامنه ای بالا می توان محسوب نمود که خطر طبیعی دیگری برای استان است که خسارات زیادی را تاکنون به بار آورده است.

- پهنه با خطر نسبتاً بالا با وسعت حدود ۱۱۳۶۵۰۷ هکتار

- پهنه با خطر متوسط با وسعت ۳۶۵۰۷۶ هکتار

- پهنه با خطر نسبتاً پایین با وسعت ۲۷۸۴۱۴

- به لحاظ منابع آب سطحی، استان از منابع قابل توجهی به دلیل وجود رودخانه های دره رود، ارس، بالیخلوچای و بالها رود برخوردار است، ولی از لحاظ منابع آب زیرزمینی در دشتهایی که از آب زیرزمینی استفاده می شود، مثل دشت اردبیل محدودیت هایی وجود دارد. چنان که در حال حاضر تغییرات حجم مخزن آبهای زیرزمینی در دشت اردبیل، ۱۳- میلیون مترمکعب در سال برآورد گردیده است. به عبارتی مخزن آبهای زیرزمینی دشت اردبیل با ۱۳- میلیون مترمکعب کسری مواجه است. دلیل این امر افزایش تعداد چاههای نیمه عمیق و عمیق ارزیابی گردیده است، به طوری که براساس آخرین آمار برداری انجام شده، ۲۰۴۰ حلقه چاه نیمه عمیق با تخلیه ۵۵/۴۰ میلیون مترمکعب و ۱۲۵۹ حلقه چاه عمیق با تخلیه سالیانه ۱۶۳/۲۳ میلیون مترمکعب در دشت اردبیل شناسایی شده است.

- در دشت مغان به دلیل استفاده گسترده از آب سطحی و عدم استفاده از آب زیرزمینی، اراضی در معرض زهدار شدن قرار دارند. با احداث شبکه های خداآفرین و عمارت این خطر در آینده افزایش می یابد.

- به دلیل کوهستانی و سرد بودن سرزمین و براساس مطالعات کاربری اراضی، تنها ۱۲/۵ درصد از وسعت اراضی استان به اراضی آبی اختصاص یافته است و ۳۲/۲ درصد به اراضی دیم که بر وسعت این اراضی به دلیل تبدیل مراتع به اراضی دیم افزوده می گردد. این اراضی عمدتاً در نواحی با شیب نامناسب برای این کاربری قرار دارند و باعث تخریب و شروع فرسایش خاک می گردند.

- براساس مطالعات کاربری اراضی، مجموعاً ۴۸ درصد از وسعت سرزمین به مراتع اختصاص یافته است که به دلیل گستردگی دامداری در این استان و وجود عشایر و

اردبیل

مازاد بودن تعداد دام بر ظرفیت مراتع و چرای بیش از اندازه، مراتع در حال نابودی می باشند. چنان که در حال حاضر مراتع درجه ۱ تنها ۶/۱ درصد و مراتع درجه دو ۴۱/۹ درصد از کل مراتع استان را تشکیل می دهند. همچنین براساس مطالعات بخش پوشش گیاهی، با وجود بالا بودن پتانسیل مراتع به لحاظ ظرفیت چرایی، وضعیت مراتع استان در ۶۳/۸ درصد وسعت تیپ های مرتعی فقیر و ضعیف، در ۲۹/۳ درصد خیلی فقیر، در ۶/۸ درصد متوسط و تنها در ۰/۱ درصد، وضعیت تیپ ها خوب می باشد. گرایش که مبین چگونگی روند تکاملی تیپ های مرتعی است نیز حاکی از روند قهقهه رایی تیپ های مرتعی است، به طوری که ۸۴/۶ درصد وسعت تیپ های مرتعی دارای گرایش منفی، ۱۵/۳ درصد دارای گرایش ثابت و تنها ۰/۱ درصد دارای گرایش مثبت می باشند. با توجه به نقش پوشش گیاهی در حفظ ارزشهای حفاظتی و زیست محیطی و بالا بودن وسعت مراتع در استان که می تواند در این امر سهم بسزایی داشته باشد، حدود ۵۰/۱ درصد وسعت تیپ های مرتعی از حیث عملکرد حفاظتی دارای وضعیت بد، ۴۳/۱ درصد وسعت تیپ ها، دارای وضعیت متوسط، ۶/۷ درصد دارای وضعیت خوب و تنها ۰/۱ درصد وسعت تیپ ها از حیث پوشش تاجی دارای وضعیت عالی می باشند. در ارتباط با تخریب مراتع موارد زیر نیز قابل اشاره می باشد:

- عدم امکان اشتغال دامداران در سایر بخشهای تولیدی و اقتصادی و فشار روز افزون بر مراتع.
- چرای زودرس و بیش از حد مجاز.
- تبدیل مراتع به دیمزارها و زراعت غلات.
- دیربازده بودن پروژه های اجرایی.
- وجود دام مازاد در مراتع.
- مشاعی بودن اکثر مراتع و تعدد دامداران مراتع و در نتیجه غیر انتفاعی بودن واحدهای بهره برداری.
- افزایش روز افزون تعداد دامداران و بهره برداران مرتعی و فقر مالی و عدم تمایل و توان سرمایه گذاری در مراتع.
- عدم وجود امکانات جهت ترویج و آموزش دامداران و مجریان طرح ها.
- فقدان جنگل صنعتی به دلیل وجود دو محدودیت مربوط به عامل دما و رطوبت.
- براساس نتایج ارزیابی توان اکولوژیک در استان، جنگلهای استان با وسعت ۵۹۴۹۵/۶ هکتار در طبقه ۷ قرار گرفته اند. این طبقه نشان دهنده جنگلهای

اردبیل

نامرغوب و فاقد ارزش صنعتی بوده و از تراکم کم و رشد رویشی ناچیز برخوردارند.

- براساس مطالعات ارزیابی توان اکولوژیک برای کاربریهای کشاورزی و مرتعداری، در مجموع ۶۳۵۳۴۵/۷ هکتار، معادل ۳۵/۷ درصد از وسعت استان در طبقه ۶ قرار گرفته‌اند.

در مجموع ۳۶۰۱۵۷ هکتار، معادل ۲۰/۲ درصد از وسعت استان در طبقه ۷ قرار گرفته‌اند این طبقه برای مرتعداری و کشاورزی مناسب نبوده و فقط برای حفاظت و چرای حیات وحش می‌توان از آن استفاده کرد.

- وجود منابع آلاینده‌های آب شامل فاضلابهای خانگی، فاضلابهای صنعتی، پساب تصفیه خانه‌های شهرکها و نواحی صنعتی و ورود آنها به آبهای پذیرنده و ایجاد بار آلودگی در منابع آب سطحی استان.

در حال حاضر، تصفیه خانه‌های شهرهای مهمی چون اردبیل، خلخال و گرمی خود یکی از کانونهای آلودگی هستند که هنگام تخلیه پساب آنها، آلاینده‌های مختلف به خصوص مواد مغذی وارد آبهای پذیرنده می‌شود. هم چنین وجود ۹ شهرک یا ناحیه صنعتی، یکی از عوامل مهم ایجاد آلودگی‌های محیطی در استان می‌باشد. این شهرکها چنانچه آلودگی حاصله از فعالیت‌های خود را به روشهای علمی مدیریت نکنند می‌توانند باعث آلودگی آبهای سطحی و زیرزمینی شوند.

صنایع غذایی استان، مثل صنایع لبنی، کشتارگاهها از جمله صنایع آلاینده می‌باشند که پساب آنها پس از ورود به آبهای پذیرنده، باعث کاهش اکسیژن محلول و مرگ و میر موجودات آبی می‌شود.

به لحاظ CoD در حال حاضر رودخانه بالیخلو دارای وضعیت مناسب نبوده و آلودگی آن در حد بالایی است.

به لحاظ BoD، رودخانه‌های استان از نظر این شاخص دارای آب آلوده می‌باشند که یکی از عوامل این آلودگی مصرف بیش از حد کودهای شیمیایی در حوضه و افزایش جوامع گیاهی در آبهای سطحی و ساکن و هم چنین ورود کودهای آلی حاصله از فعالیتهای دامپروری و ورود فاضلابهای خانگی، صنعتی و پساب تصفیه خانه‌ها می‌باشد.

به لحاظ آلودگیهای کلیفرمی، رودخانه قره سو یکی از آلوده‌ترین رودخانه‌ها و پس از آن رودخانه ارس و بالیخلو در استان می‌باشند.

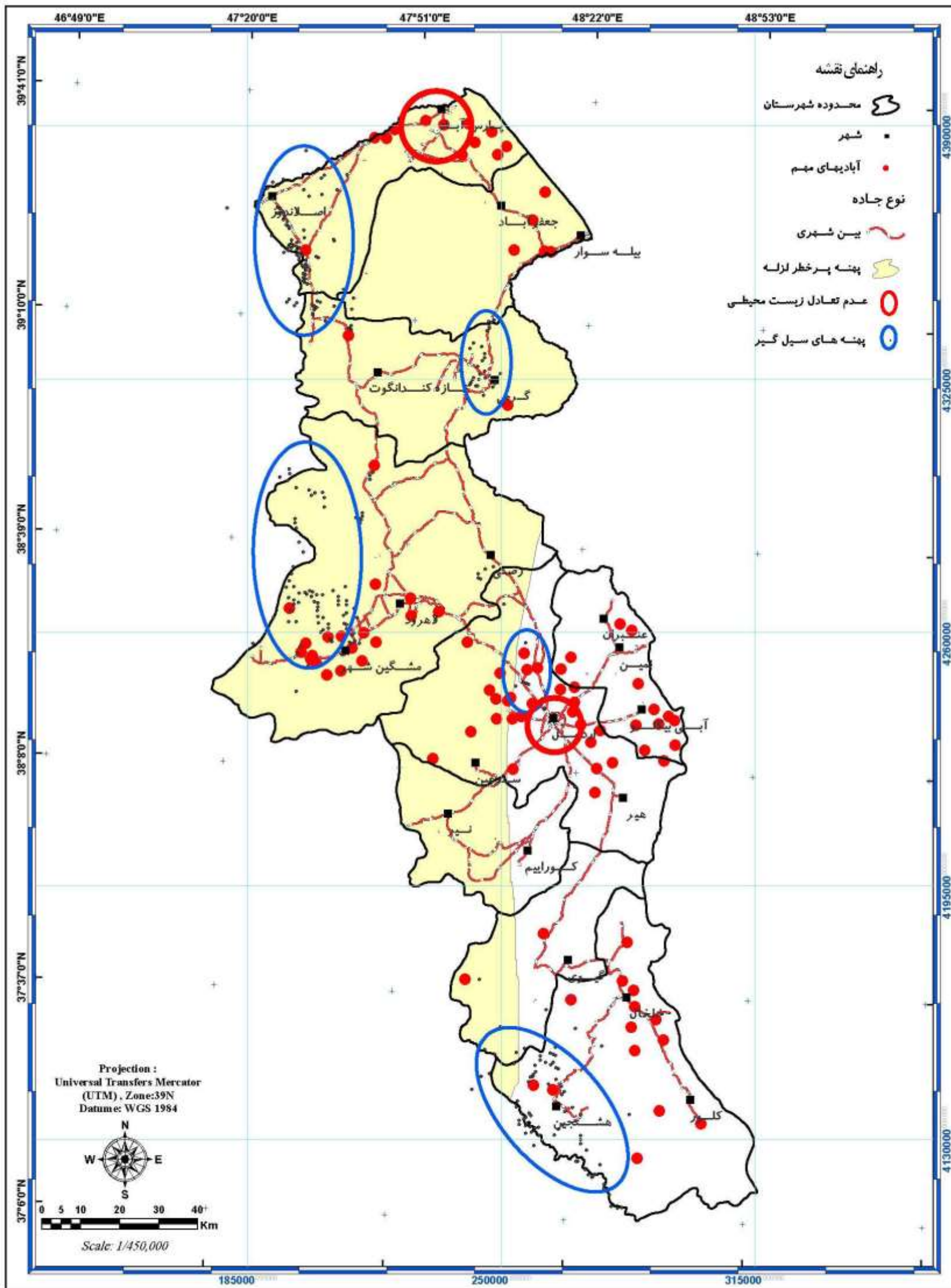
اردبیل

- ایجاد آلودگیهای محیطی (محیط های آبی) که منشاء این آلودگی در محدوده خاک ایران نبوده و بایستی آن را در کشورهای همسایه مثل ارمنستان جستجو کرد، چنان که حداکثر وجود فلزات سنگین در مرز مشترک ایران و ارمنستان اندازه گیری شده است.
 - در رابطه با بهداشت عمومی، در حال حاضر، بیماریهای اندمیک و عفونی نظیر سل، کالآزار، بوریلیا، سالمونلوز، بروسلوز یا تب مالت شایع می باشد. بیماری سل در شهرستانهای پارس آباد، اردبیل، بیماری بوریلیا در شهرستان های خلخال، کوثر و نیر و بیماری کالآزار در شهرستانهای مشکین شهر و گرمی شایع است.
- در سال ۱۳۸۵، تعداد بیماران مبتلا به سالمونلوز در ۷۵ درصد مربوط به شهرستان گرمی بوده است. در ارتباط با بیماری حصبه، تعداد ۵۱ مورد گزارش شده است که از این تعداد، ۳۸ مورد مربوط به شهرستان گرمی، ۸ مورد مربوط به شهرستان مشکین شهر، ۳ مورد مربوط به اردبیل و ۲ مورد مربوط به شهرستان بیله سوار بوده است.
- در ارتباط با بروسلوز (تب مالت)، تعداد بیماران گزارش شده برابر ۲۹۷ مورد بوده که بیشترین آن با ۹۹ و ۹۴ مورد به ترتیب مربوط به به مشکین شهر و اردبیل بوده و پس از آن شهرستانهای پارس آباد با ۳۴، بیله سوار با ۲۱، کوثر با ۱۷، نیر با ۱۴، مغان با ۱۲، خلخال با ۳ و نمین با ۳ مورد قرار گرفته اند.

با توجه به مخاطرات و تهدیدهای زیست محیطی اشاره شده عمده ترین مناطقی که دچار عدم تعادل های زیست محیطی بوده و یا با آن روبرو هستند و در معرض خطر قرار دارند، به ترتیب عبارتند از :

- شهرستان اردبیل
- شهرستان پارس آباد
- شهرستان مشکین شهر
- خلخال

در نقشه شماره (۲۲-۱) عدم تعادل های محیطی نمایش داده شده است.

کنسرسیوم مهندسیین مشاور
رویان و رویان فرانگار سیستم

Consortium of
Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۲۲-۱: عدم تعادل های زیست محیطی

۴-۲-۱: عدم تعادل های شهری - روستایی

در سطح استان اردبیل در مجموع ۱۳۹۳ سکونتگاه شامل ۲۱ سکونتگاه شهری و ۱۳۷۲ آبادی دارای سکنه استقرار دارند. براساس نتایج حاصل از آخرین سرشماری عمومی نفوس و مسکن سال ۱۳۸۵ از مجموع ۱۲۲۵۳۴۸ نفر جمعیت ساکن در استان اردبیل به ترتیب ۴۱/۵ درصد ساکن نقاط روستایی و ۵۸/۴ درصد ساکن نقاط شهری هستند.

بررسی توزیع و پراکنش جمعیت در استان اردبیل نشانگر توزیع نامتعادل جمعیت در استان اردبیل در نقاط شهری و روستایی است. توزیع نامتعادل جمعیت در استان به گسترش ناموزون و نامتعادل سکونتگاه ها انجامیده است. تمرکز ناموزون سکونتگاه ها و جمعیت در استان اردبیل عدم تعادل های شهری و روستایی را در پی داشته است.

عدم تعادل های شهری و روستایی در استان اردبیل ناشی از عوامل متعددی است.

- وضعیت استقرار
- عوامل اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی
- میزان امکانات ، خدمات و تسهیلات موجود در هر سکونتگاه و جاذبه های ناشی از آن در جذب یا دفع جمعیت

عمده ترین عواملی هستند که در ایجاد تعادل و یا عدم تعادل های شهری و روستایی موثرند. با توجه به بررسی های انجام شده عدم تعادل های شهری و روستایی در استان اردبیل را می توان به شرح زیر ارایه نمود:

۱-۴-۲-۱: عدم تعادل در نقاط شهری**(الف): توزیع نامتعادل جمعیت در نقاط شهری**

- تمرکز ۵۸/۴ درصد از جمعیت شهری استان در شهر اردبیل به عنوان شهر نخست استان (۴۱۸۲۶۲ نفر)
- تمرکز ۱۱/۵ درصد از جمعیت شهری استان در شهر پارس آباد به عنوان شهر دوم (جمعیت شهر پارس آباد در سال ۱۳۸۵ حدود ۸۲۲۵۶ نفر بوده است)
- شهر پارس آباد در حالت تعادلی باید یک دوم جمعیت شهر اردبیل را دارا باشد در صورتی که در حال حاضر یک پنجم جمعیت شهر اول در شهر پارس آباد ساکن هستند.
- کم جمعیت ترین شهرهای استان به ترتیب شهرهای گیوی، جعفرآباد، عنبران، نیر، آبی بیگلو، هشتجین، سرعین، لاهرود، کلور، هیر، رضی، تازه کندآنگوت و کوراییم هستند. این شهرها کمتر از ۸۰۰۰ نفر جمعیت دارند.

(ب): عدم تعادل در سلسله مراتب شهری

در روابط سیستماتیک میان شهرها هر شهر نقش و اهمیت خود را دارد جهت تعیین میزان نقش و اهمیت آنها و جایگاه هر یک در این رابطه تحقیق در مقایسه آنها ضروری می شود که نتیجه منطقی، به یک طبقه بندی منتهی خواهد شد. این طبقه بندی می تواند با مشخص کردن بعضی از شهرها بر مبنای سطوحی از ویژگی های اقتصادی- اجتماعی و خدمات عمومی استوار باشد. بدین ترتیب شبکه شهری که به تبع شرایط جغرافیایی با نظم فضایی خاصی شکل گرفته اند، می تواند از نظر کمی (تعداد جمعیت) و یا از نظر کیفی (اهمیت و نقش آنها) طبقه بندی شده و در نظمی از یک پایه و ارتفاع و در ردیف یا مرتبه ای پشت سرهم قرار گیرند که اصطلاحاً به نام سلسله مراتب شهری نامیده می شود.

به طور کلی امروزه نفوذ عوامل متعدد باعث به وجود آمدن نقاط ثقل و شبکه ای از مکانهای مرکزی یا سلسله مراتب منظم شهری گردیده که نقاط اطراف خود را به شدت تحت تاثیر قرار داده است. تحولات اقتصادی و دخالت های انسان نیز نظم جدیدی از آرایش فضایی و نظام تشکیلاتی جدیدی را در سطح جهانی مطرح ساخته است که مطالعه و بررسی آنها جز با نگرش و طبقه بندی مجموعه آنها در یک نظام و سیستم و پیوندهای ارگانیکی بین آنها امکان پذیر نیست. از طرف دیگر افزایش روز افزون جمعیت شهرها به خصوص در کشورهای توسعه نیافته موجب آن شده است که توجه حقیقی به مسائل و مشکلات ناشی از افزایش جمعیت

اردبیل

جلب شود. در این میان دو سوال مطرح می شود، اول آنکه حد مطلوب جمعیت شهر چقدر است؟ ۱۰۰ هزار نفر، ۲۵۰ هزار نفر، یک میلیون یا بیشتر، دوم اینکه آیا مسائل و مشکلات موجود در شهرها بیشتر ناشی از افزایش سریع جمعیت یعنی توسعه اندازه شهرهاست؟ یا به خاطر اصول سرمایه داری یا نظام حاکم بر این جوامع می باشد؟ مسلماً امروز به دلیل مشکلات در شهرهای بزرگ نمی توان شهرهای میلیونی و چند میلیونی را پیشنهاد کرد ولی وجود آنها واقعیتی اجتناب ناپذیر است. به خصوص در شرایطی که مقیاس ها در سطح ملی تغییر نمایند و مسائل خاص اقتصادی، عدم تعادل ناحیه ای و روابط شهر و روستا را تغییر دهد.

حد مطلوب اندازه شهر تمام مفهوم خود را در یک نظام سلسله مراتبی که در آن اندازه‌های مختلف شهر وجود دارد، به دست می‌آورد. بنابراین توزیع جمعیت شهری در حد مطلوب در یک نظام سلسله مراتبی مهم تر و منطقی تر از حد مطلوب و اندازه بهینه شهر است. سلسله مراتب شهری از نظر کمی بهترین شکل سازماندهی فضا است. زیرا باعث توزیع فعالیت ها و خدمات در سطح جامعه، طبقه بندی متعادل، عملکردها و پیدایش روشهای مختلف زندگی در محیط های گوناگون جغرافیایی می گردد.

در این نوع توزیع منطقی جمعیت شهری از کوچکترین اجزاء و جوامع دور افتاده تا متروپلها، قطب ها و مراکز توسعه که در ارتباط با همدیگر فعالیت دارند و تنوع اندازه شهرها با سلسله مراتبی از این عملکردها مطابق می نماید.^۱

• **سلسله مراتب شهری استان اردبیل**

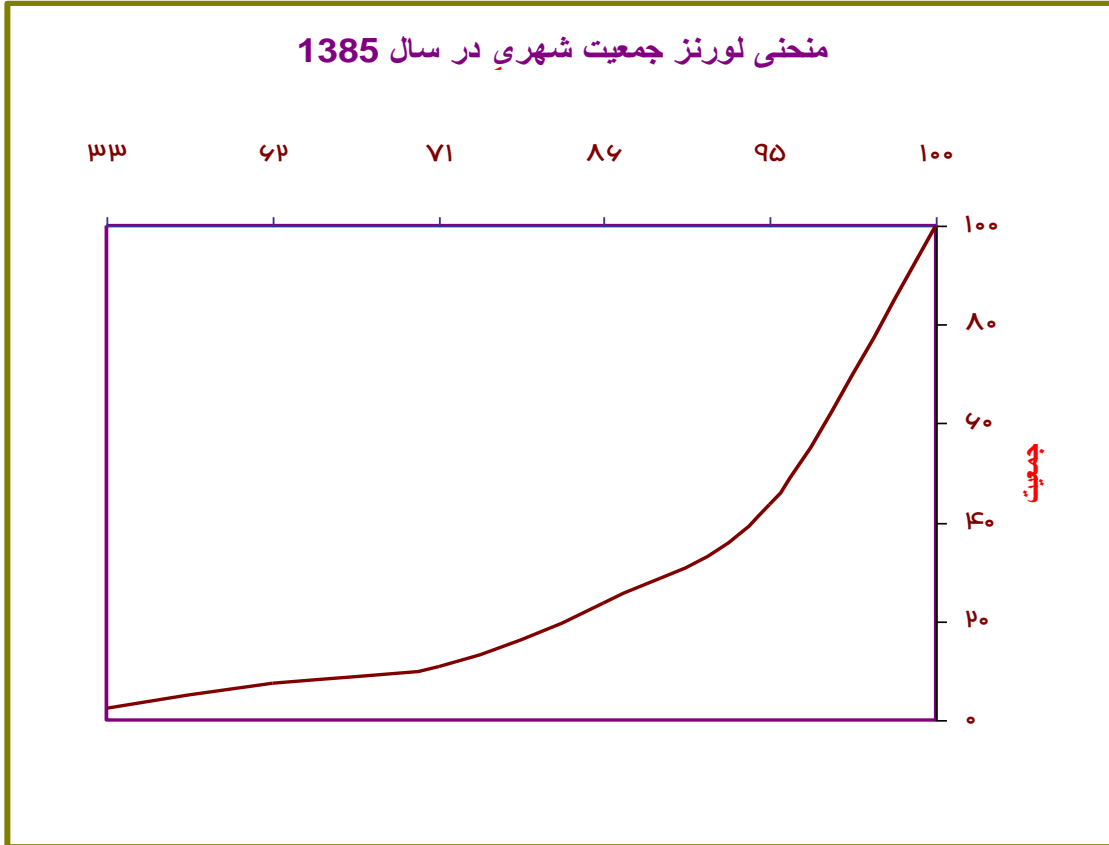
بر مبنای آمار گیری سال ۱۳۸۵ در استان اردبیل کلاً ۲۱ نقطه شهری وجود دارد. که جمعاً نزدیک به ۷۱۵۵۹۵ نفر یا ۵۸ درصد کل جمعیت استان را در برداشته است. در این میان شهر اردبیل بیش از ۴۰۰ هزار نفر جمعیت دارد. از کل جمعیت شهری استان اردبیل ۵۷/۶ درصد از جمعیت شهری استان در شهر اردبیل، ۲۰/۱ درصد در دو شهر پارس آباد و مشگین شهر، ۱۳/۴ درصد در سه شهر خلخال، گرمی و اصلاندوز، ۳/۴ درصد در دو شهر بيله سوار و نمین و ۵/۵ درصد بقیه در ۹ شهر کوچک و روستا- شهر ساکن هستند. با این تفاسیر به منظور نمایش بهتر درصد تراکمی تعداد شهرها منحنی لورنز ترسیم شده است. طبق این منحنی هرچه فاصله منحنی با خط توزیع استاندارد فاصله داشته باشد به همان نسبت توزیع جمعیت نامتعادل تر می باشد. منحنی لورنز نشان دهنده این امر است که در داخل استان اردبیل تعداد

^۱ نظریان، اصغر؛ جغرافیای شهری ایران، انتشارات پیام نور، ۱۳۷۹، ص ۱۵۸.

اردبیل

اندکی از سکونتگاههای شهری (همانند اردبیل، پارس آباد و مشگین شهر)، بیشترین جمعیت شهری استان را به خود اختصاص داده اند.

نمودار (۱-۳): منحنی لورنز توزیع جمعیت و سکونتگاهها در استان اردبیل

جهت تبیین دقیق تر سلسله مراتب شهری استان اردبیل و تبیین عدم تعادلهای آن سلسله مراتب شهری این استان براساس قاعده رتبه - اندازه مورد بررسی قرار گرفته است. بررسی های انجام شده نشان می دهد، نظام شهری استان اردبیل از قاعده رتبه - اندازه شهری انحراف زیادی دارد. این اختلاف در شهرهای کوچکتر و در سطوح پایین جمعیت اختلافات بیشتری را نشان می دهد. جدول شماره (۶- ۱)، بیانگر این است که جمعیت شهر اردبیل به عنوان اولین شهر ۵ برابر شهر دوم استان (پارس آباد)، ۷ برابر سومین شهر استان (مشگین شهر) و ۴۸۹ برابر آخرین شهر یا شهر رتبه ۲۱ استان (کوراییم) است. رشد سریع شهر اردبیل اختلاف های موجود را افزایش داده است. علاوه بر آن شهر شدن تعدادی از روستاهای پرجمعیت استان اردبیل در گسیختگی این نظام بی تاثیر نبوده است.

جدول (۶-۱): اندازه واقعی و تئوری مرتبه - اندازه شهرهای استان اردبیل (سال ۱۳۸۵)

مرتبه	نام شهر	تعداد جمعیت واقعی (سال ۱۳۸۵)	تعداد جمعیت در ارتباط با تئوری رتبه - اندازه
1	اردبیل	418262	418262
5	پارس آباد	82256	209131
7	مشگین شهر	63655	139421
11	خلخال	39754	104566
14	گرمی	28932	83652
29	بيله سوار	14180	69710
40	نمین	10456	59752
58	گیوی	7261	52283
58	جعفرآباد	7178	46474
68	عنبران	6161	41826
77	نیر	5460	38024
80	آبی یگلو	5242	34855
81	هشتجین	5145	32174
91	سرعین	4599	29876
105	اصلاندوز	3971	27884
141	لاهرود	2971	26141
147	کلور	2841	24604
155	هیر	2707	23237
221	رضی	1895	22014
230	تازه کند انگوت	1817	20913
489	کورائیم	854	19917

بررسی وضعیت تعادل جمعیت شهرهای استان اردبیل در جدول شماره (۶-۱) نشان می دهد، میزان جمعیت شهر پارس آباد (دومین شهر استان از نظر جمعیتی) در سال ۱۳۸۵ معادل ۸۲۲۵۶ نفر بوده است، براساس قاعده رتبه - اندازه جمعیت مطلوب این شهر در سلسله مراتب شهری استان می بایستی معادل ۲۰۹۱۳۱ نفر می بود که رقمی برابر ۱۲۶۸۷۵ نفر کسری جمعیت دارد. نکته مورد توجه در این مطالعه این است که اختلاف زیاد جمعیت شهرهای استان با تئوری رتبه - اندازه را باید در تمرکز زیاد جمعیت در شهر اردبیل جستجو

اردبیل

کرد. افزایش ۸۰۰۰۰ نفری شهر اردبیل در یک دوره دهساله در ارتباط با افزایش ۱۰۰۰۰ نفری شهر دوم استان خود حاکی از این مسئله است. به نظر می آید که توسعه شهری در دیگر نقاط استان براساس توانها و پتانسیلهای موجود در پسرکانه ها صورت گرفته است. بدین ترتیب لازم است که از تمرکز گرایی شدید در اردبیل به نفع سایر شهرهای استان کاسته شود.

به منظور تحلیل بهتر نظام سلسله مراتب شهری استان اردبیل توزیع لگاریتمی رتبه-اندازه شهرهای استان اردبیل در سه دوره ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵ با استفاده از مدل رگرسیونی به دست آمده است که نشان می دهد؛

۱. همبستگی معکوس بالایی بین لگاریتم مرتبه شهرها (محور Xها) و لگاریتم اندازه شهرها (محور Yها) در هر سه دوره برقرار است. به عبارت دیگر هرچه لگاریتم رتبهها افزایش می یابد از میزان لگاریتم جمعیت کاسته می شود.

۲. مقدار ضریب خط یا شیب خط رتبه - اندازه با خط تعادل برای سال ۱۳۶۵، $1/620$ - در سال ۱۳۷۵، $1/737$ - و برای سال ۱۳۸۵، $1/788$ - می باشد. این بدان معنی است که یک عدم تعادل در شیب خط رگرسیون در نظام سلسله مراتب شهری استان اردبیل برقرار است. اعداد بدست آمده نشان از نخست شهری اردبیل بر شبکه شهری استان از سال ۱۳۶۵ تا حال حاضر می باشد.

۳. منحنی توزیع لگاریتمی رتبه - اندازه در سال ۱۳۷۵ نشان دهنده این است که هرچه قدر از جمعیت شهرهای استان کم می شود منحنی به سمت خط تعادل بیشتر تمایل پیدا می کند. شایان ذکر است که شهرهایی مانند تازه کند آنگوت، رضی، اصلاندوز با جمعیت خیلی پایین در شکاف و اختلاف انتهای منحنی با خط نرمال بسیار موثر بوده است. در مقایسه با سال ۱۳۸۵، شکاف و اختلاف شهرهای میانی نسبت به خط نرمال کاسته شده و نشان از نقش بیشتر این شهرها در نظام سلسله مراتب شهری می باشد.

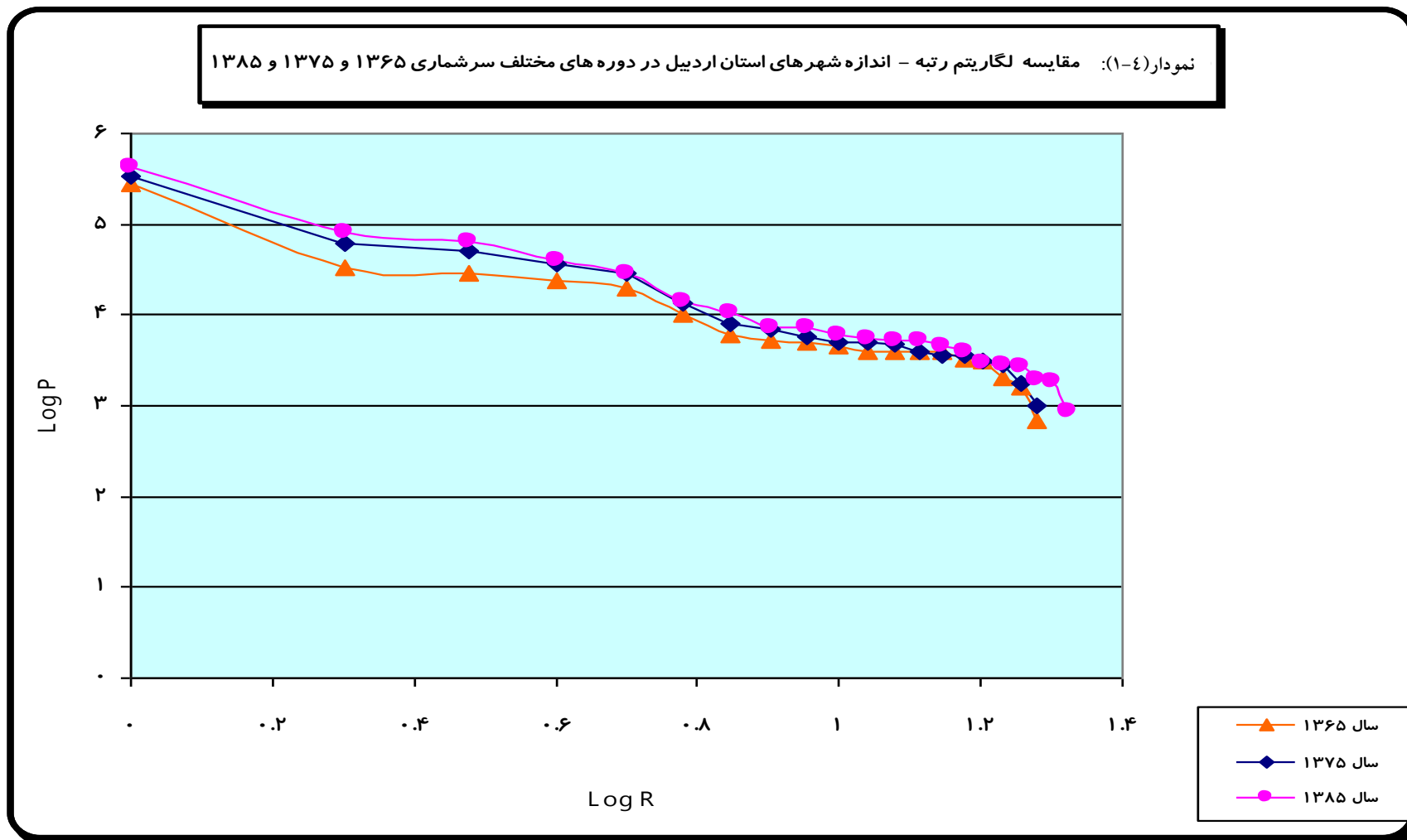
۴. به دلیل شهر شدن تعدادی از روستاهای موجود در سال ۱۳۷۵، و ایجاد اختلاف فاحش شهر اول استان و شهر دوم به دلیل جمعیت کم آنها انحراف منحنی توزیع لگاریتمی شهرها در سال ۱۳۸۵ بیشتر شده است.

۵. مقایسه سه دوره مختلف سرشماری (۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵) گرایش به حد مطلوب جمعیت را در گذشت زمان بازگو می کند ولی به علت اختلاف (منحنی ترسیم شده با خط شیب)، عدم تعادل هنوز باقی است گرایش به تعادل در سطوح بالا مشهودتر است، اما در سطوح پایین نسبت به سال ۱۳۷۵ عدم تعادل بیشتر می شود. اختلاف میزان جمعیت واقعی نیز نسبت به جمعیت پیش بینی شده براساس تئوری رتبه - اندازه بیشتر می شود.

اردبیل

۶. توسعه شهرهای بزرگ و تراکم جمعیت در آنها، مشخصه اصلی نظام شهری استان است. در مقایسه سه دوره پی خواهیم برد شهر اردبیل خارج از ترتیب نظام شهری کشور به عنوان شهر برتر یا شهر نخستین تفوق و برتری خود را در زمینه های مختلف اقتصادی- اجتماعی ارتقاء داده است. البته بهبود وضعیت نظام شهری در یک دوره ۲۰ ساله (۱۳۸۵-۱۳۶۵) کاملاً مشهود است.

با توجه به آن که متکی بودن بر مدلها می تواند نقش کیفی اقتصادی و اجتماعی شهرها را نادیده بگیرد و نتیجه بهینه حاصل شود. نظام سلسله مراتب شهری استان اردبیل توسط دو قاعده دیگر تحت آموزش قرار گیرد.

۲-۴-۱: عدم تعادل در نقاط روستایی**(الف): توزیع نامتعادل جمعیت در نقاط روستایی**

براساس بررسی‌های انجام شده بر روی مکان‌گزینی جمعیت روستایی در استان اردبیل: از مجموع جمعیت روستایی استان در سال ۱۳۸۵ که معادل ۴۲۳۸۹۲ نفر بوده است ۳۲/۲ درصد در مناطق دشتی استان ساکن هستند و تنها ۱۷/۹ درصد از روستاها در مناطق دشتی استان استقرار دارند. این در حالی است که ۵۵/۳ درصد از روستاها که ۳۲/۲ درصد از جمعیت روستایی استان را در خود جای داده اند در مناطق کوهستانی استقرار یافته اند.

(ب): عدم تعادل در سلسله مراتب روستایی

بررسی سلسله مراتب سکونتگاه‌های روستایی در استان اردبیل نشان می‌دهد، از مجموع ۱۳۷۲ سکونتگاه روستایی مستقر در استان اردبیل، ۵۳۹ روستا معادل ۳۹/۲ درصد در رده کوچک ۱-۹۹ نفر قرار داشته‌اند. در رده متوسط که سکونتگاه‌های ۱۰۰ تا ۹۹۹ نفر را شامل می‌شوند. ۷۴۱ روستا معادل ۵۴ درصد جای داشته‌اند. از مجموع روستاها این رده، ۵۸۵ روستا معادل ۴۲/۶ درصد در زیر رده ۱۰۰-۴۹۹ نفر و ۱۵۶ روستا معادل ۱۱/۴ درصد در رده ۵۰۰-۹۹۹ نفر جای داشته‌اند.

در رده بزرگ نیز ۹۲ روستا معادل ۶/۷ درصد قرار داشته‌اند. از این تعداد ۸۲ روستا معادل ۶ درصد در رده ۱۰۰۰-۲۴۹۹ نفر و ۱۰ روستا معادل ۰/۷ درصد در رده ۲۵۰۰ نفر و بیشتر قرار گرفته‌اند.

توزیع جمعیت روستایی استان در هر یک از رده‌های مورد بررسی نشان می‌دهد در این رده از مجموع ۴۲۳۸۹۲ نفر جمعیت روستایی استان ۵/۸ درصد در روستاهای کوچک (۱-۹۹ نفر)، ۵۸ درصد در روستاهای متوسط (۱۰۰-۴۹۹ نفر و ۵۰۰-۹۹۹ نفر) و ۳۶/۲ درصد در آبادیهای بزرگ (۱۰۰۰-۲۴۹۹ نفر و ۲۵۰۰ نفر و بیشتر) ساکن بوده‌اند.

با توجه به نحوه توزیع سکونتگاه‌های روستایی در هر یک از رده‌های مورد بررسی بیشترین تعداد و تمرکز جمعیت در رده متوسط جای گرفته‌اند، در این رده ۵۱/۷ درصد از سکونتگاه‌های روستایی استان قرار دارند.

رده بزرگ با اختصاص ۶/۷ درصد از تعداد روستاهای استان به خود کمترین تعداد روستا را در خود جای داده است.

این در حالی است که با توجه به تعداد کم روستاها در این رده ۳۶/۲ درصد از جمعیت روستایی استان در روستاهای بزرگ ساکن هستند.

اردبیل

همچنین بررسی نحوه توزیع به پراکنش و استقرار سکونتگاه های روستایی براساس سلسله مراتب در سطح استان نشان می دهد بیشترین تعداد سکونتگاه های بزرگ استان معادل ۳۰ درصد در محدوده شهرستان اردبیل استقرار یافته اند. دشتی بودن شهرستان اردبیل ، توزیع امکانات و خدمات نسبتاً مناسب در این شهرستان شامل دسترسی های مناسب و سایر زیرساخت ها به تمرکز روستاهای بزرگ در این شهرستان انجامیده است.

۳-۴-۱: روند رشد (نرخ رشد) نامتعادل جمعیت در استان

- براساس اطلاعات ارائه شده در جدول شماره (۷-۱) طی دوره های مورد بررسی:
- رشد جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل دارای رشد منفی بوده است.
 - رشد جمعیت در نقاط روستایی استان اردبیل طی دوره آماری ۷۵-۱۳۶۵ معادل ۰/۳- درصد و در مقطع آماری بعد (۸۵-۱۳۷۵) به ۱/۴- درصد تنزل یافته است.
 - طبقه بندی آبادیها براساس نرخ رشد نشان می دهد طی دوره آماری ۸۵-۱۳۷۵ به ترتیب :
 - ۱۴/۸ درصد ثبات (نرخ رشد ۰-۲ درصد)
 - ۲۲/۲ درصد در حال خالی شدن (نرخ رشد ۰ تا ۲- درصد)
 - ۵/۲ درصد نرخ رشد ۲ تا ۴ درصد (مهاجرپذیر)
 - ۴/۹ درصد نرخ رشد بیش از ۴ درصد (مهاجر پذیری شدید)
 - ۲۱ درصد نرخ رشد ۲- تا ۴- درصد (مهاجر فرست)
 - ۷۲/۳ درصد نرخ رشد کمتر از ۴- درصد داشته اند.(مهاجر فرست شدید)
- براین اساس ۰۷/۵ درصد از روستاهای استان دارای نرخ رشد منفی بوده اند.
- نرخ رشد نسبتاً بالای جمعیت در نقاط شهری
 - نرخ رشد جمعیت در نقاط شهری استان دهه ۷۵-۱۳۶۵ معادل ۲/۷ و در دهه ۸۵-۱۳۷۵ معادل ۲/۱ درصد بوده است.
 - رشد منفی جمعیت در نقاط روستایی با گرایش به سوی مهاجرفرستی و نرخ رشد مثبت جمعیت در نقاط شهری با گرایش به سوی مهاجر پذیری موجب عدم تعادل رشد جمعیت و توزیع و پراکنش آن در سطح سکونتگاههای استان شده است. به طوری که مطابق رشد جمعیت در استان عدد پایینی را نشان می دهد. نرخ رشد مطلق استان طی دو دوره مورد بررسی به ترتیب ۱/۶ و ۰/۵ درصد بوده است.

اردبیل

جدول (۷-۱): روند تحولات ساکن در استان اردبیل به تفکیک نقاط شهری و روستایی طی دوره های آماری ۱۳۶۵، ۱۳۷۵ و ۱۳۸۵

نرخ رشد		۱۳۸۵	۱۳۷۵	۱۳۶۵	شرح
۱۳۷۵-۸۵	۱۳۶۵-۷۵				
۲/۱	۲/۷	۷۱۵۵۹۷	۵۸۳۰۰۲	۴۴۴۶۱۲	نقاط شهری
-۱/۴	-۰/۳	۵۰۹۷۵۱	۵۸۴۷۹۶	۶۰۱۶۲۵	نقاط روستایی
۰/۵	۱/۱	۱۲۲۵۳۴۸	۱۱۶۷۷۹۸	۱۰۴۶۲۳۷	کل استان

۴-۲-۱: عدم تعادل های ناشی از مهاجرت جمعیت

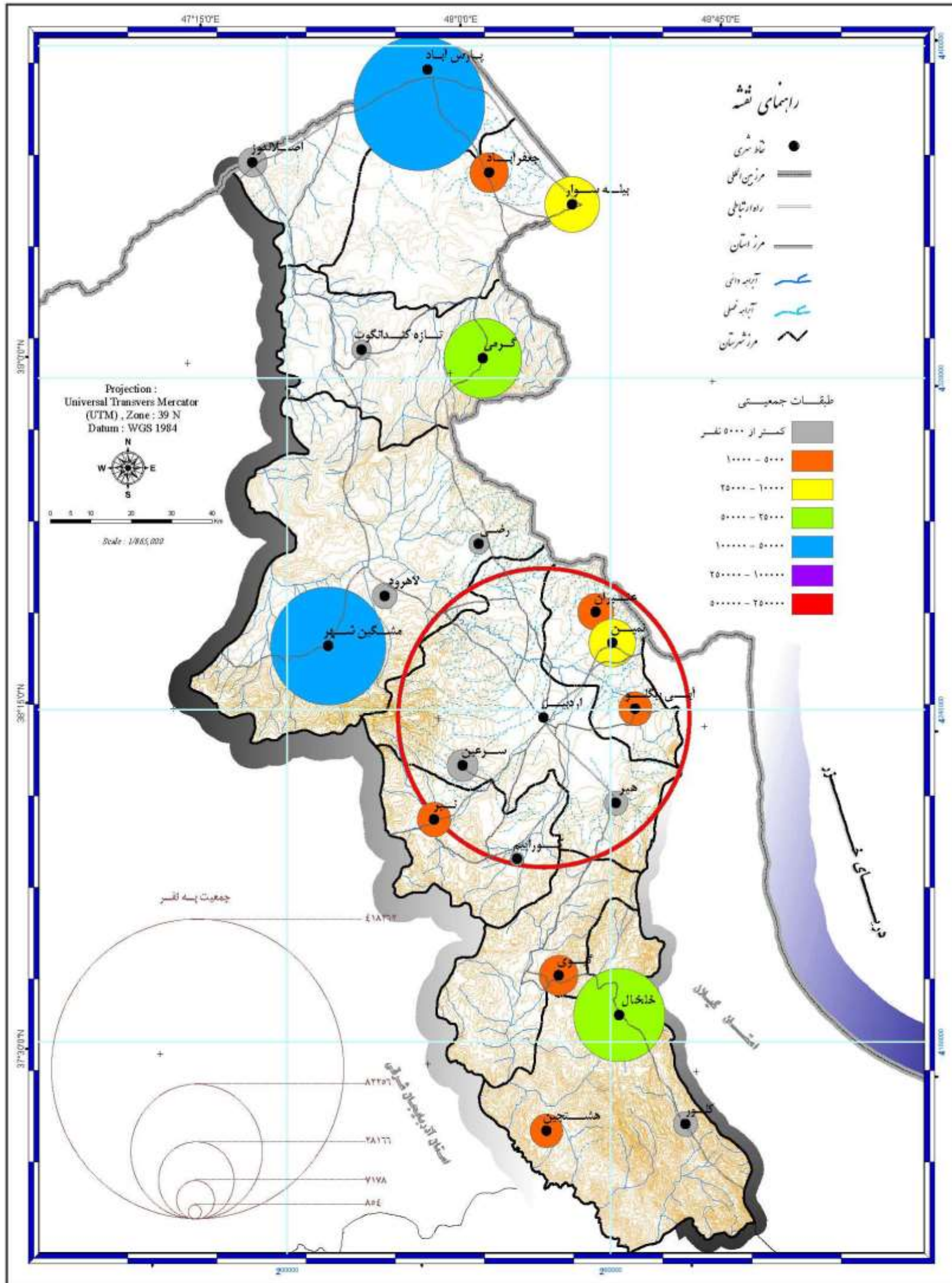
(الف): از این تعداد ۵۳/۶ درصد در شهرستان اردبیل و سپس ۴۱/۹ درصد در شهرستان پارس آباد جا به جا شده اند.

(ب): تعداد مهاجرین خارج شده از استان در این مقطع آماری ۱۸۲۸۹۹ نفر بوده است.

(پ): از این تعداد ۷۴/۵ درصد از شهرستان اردبیل خارج شده و پس از آن شهرستانهای مشگین شهر و خلخال به ترتیب ۱۴/۵ و ۱۴/۱ درصد بیشترین سهم مهاجر فرستی به خارج از استان را به خود اختصاص داده اند.

نتایج حاصل از بررسی عدم تعادل های شهری - روستایی به شرح زیر عبارت است از:

- بزرگ سری شهر اردبیل و تمرکز کلیه امکانات و خدمات در این شهر
- فاصله زیاد اندازه اهمیت بین شهر اردبیل به عنوان شهر نخست و شهر دوم، پارس آباد و سایر شهرهای استان
- توزیع نامتوازن شهری در شهرهای اردبیل و پارس آباد و متناسب نبودن زیرساخت های موجود شهری با امکانات و خدمات زیربنایی موجود
- توزیع و پراکنش نامناسب فضایی سکونتگاه های روستایی در استان
- تعداد زیاد سکونتگاه های کم جمعیت و کوچک
- در نقشه های شماره (۱-۲۳) و (۱-۲۴) عدم تعادل های شهری و روستایی ارایه شده است.

مطالعات آمایش استان اردبیل

نقشه ۱-۲۳: عدم تعادل های شهری

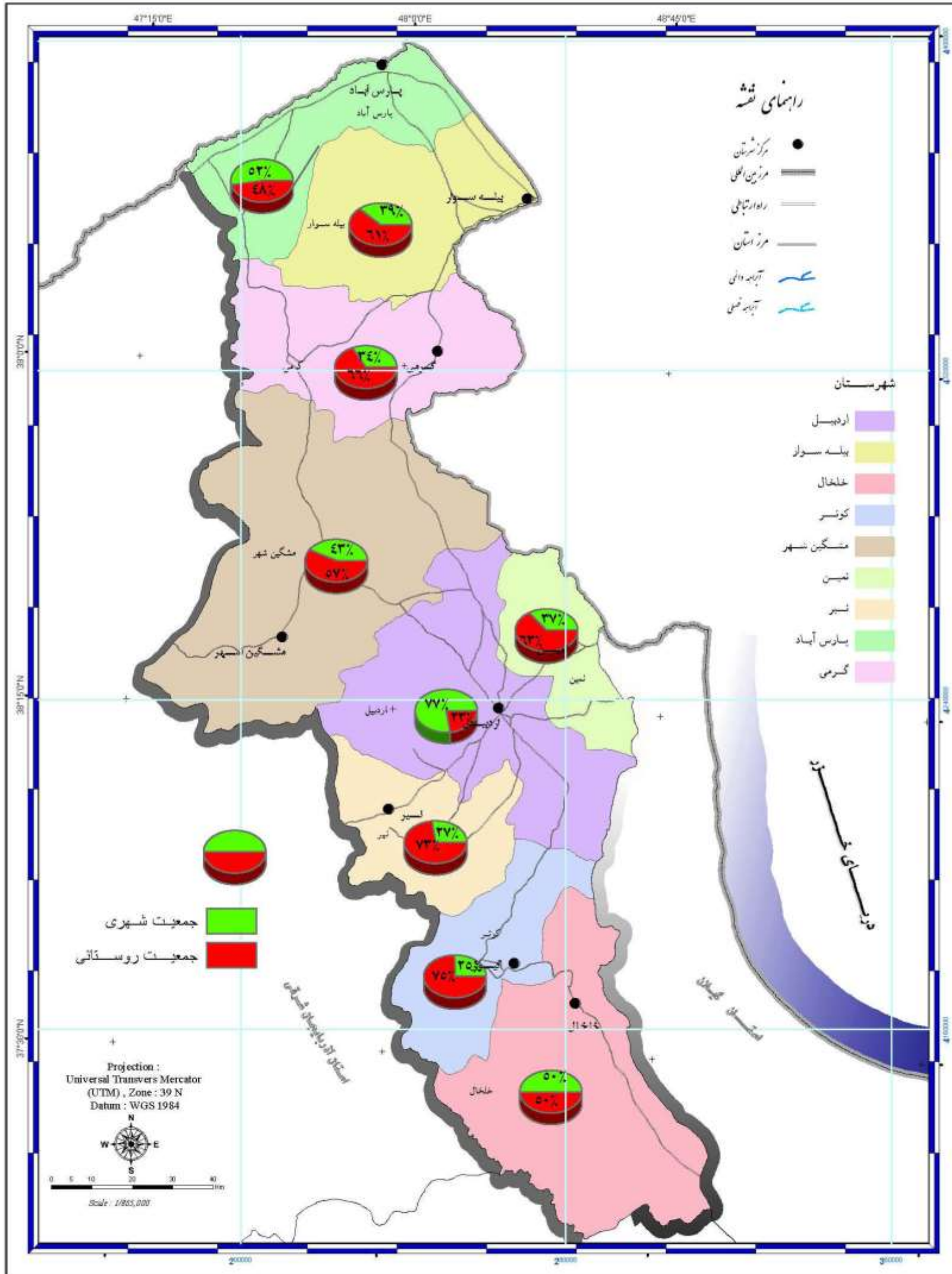
Consortium of Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

کنسرسیوم مهندسين مشاور

رويان و رويان فرانگار سيستم

کنسرسیوم مهندسين مشاور
رويان و رويان فرانگار سيستم

Consortium of Consulting Engineers
Rooyan & Rooyan Faranegar System

مطالعات آمایش استان اردبیل

www.rf-inc.net
info@rf-inc.net

نقشه ۲۴-۱: عدم تعادل های شهری - روستایی براساس توزیع جمعیت در نقاط شهری و روستایی به تفکیک شهرستان

۳-۱: ارزیابی (بازنگری)، اهداف کلی و جهت گیری های توسعه و ارایه پیشنهاد به مراجع ذیربط

با انجام بررسی های وضع موجود و تبیین سازمان فضایی استان اردبیل نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدهای موجود استان در مناطق مختلف مورد شناسایی قرار گرفت. براساس نتایج حاصل، تعادل ها و عدم تعادل های منطقه ای استان و قابلیت های آن برای توسعه مشخص گردید.

قابلیت های توسعه استان با توجه به اهداف کلی طرح آمایش که توزیع بهینه جمعیت و فعالیت ها در عرصه سرزمین است مورد توجه قرار گرفته و در نهایت توسعه استان با توجه به قابلیت های آن بر سه محور :

- کشاورزی

- گردشگری

- صنعت

استوار خواهد بود.

عمده ترین عواملی که در فرآیند تعیین جهت گیری محورهای توسعه استان موثر بوده اند، به شرح زیر عبارتند از :

- توان اکولوژیک

- منابع آب موجود و قابل دسترسی

- وضعیت اجتماعی - اقتصادی و فرهنگی

- چشم انداز های طبیعی، جذابیت ها و قابلیت های آن در وضع موجود

- وضعیت زیرساخت ها

- وضعیت بهره برداری از منابع و امکانات موجود

- کارکردها و عملکردهای سکونتگاهی و قابلیت های موجود برای توسعه

براین اساس اصلی ترین محور توسعه استان، توسعه کشاورزی خواهد بود. عمده ترین مناطق توسعه کشاورزی استان با توجه به قابلیت های شناسایی شده شامل محدوده شهرستانهای پارس آباد، بیله سوار و بخش هایی از شهرستان گرمی، شهرستان مشگین شهر، شهرستان اردبیل، نیر و نمین و به صورت محدود در شهرستان خلخال هستند.

توسعه گردشگری نیز توسعه ای همه جانبه خواهد بود و تمامی جذابیت های محیط طبیعی و انسان ساخت را در کل فضای استان در بر خواهد گرفت.

اردبیل

توسعه صنعتی در استان با توجه به توان محیط استان محدود بوده و عمدتاً در راستای توسعه کشاورزی توصیه می‌گردد. توسعه صنایع تبدیلی و تکمیلی به ویژه در شمال و مرکز استان توصیه می‌گردد.

در فصل پیش‌بینی و آینده‌نگری و تعیین سناریوهای آینده توسعه استان براساس محورهای اشاره شده مورد تنظیم و تبیین قرار گرفته است.